

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK ALAN AİLELERİN
YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN VE YAŞAM DOYUMUNUN
İNCELENMESİ: BİTLİS İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEYLA GÜLMEZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. CELAL İNCE

TEMMUZ 2025

BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK ALAN AİLELERİN
YAPISAL ÖZELLİKLERİNİN VE YAŞAM DOYUMUNUN
İNCELENMESİ: BİTLİS İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEYLA GÜLMEZ
ORCID:0009-0000-7410-8119

DANIŞMAN
DOÇ. DR. CELAL İNCE

TEMMUZ 2025
BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ETİK BEYANI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “Sosyal ve Ekonomik Destek Alan Ailelerin Yapısal Özelliklerinin ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi: Bitlis İli Örneği” başlıklı tezde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 16/07/2025

Leyla GÜLMEZ

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ YAZIM KILAVUZU UYGUNLUK BEYANI

“Sosyal ve Ekonomik Destek Alan Ailelerin Yapısal Özelliklerinin ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi: Bitlis İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezi Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır. 16/07/2025

Tezi Hazırlayan

Leyla GÜLMEZ

Danışman

Doç. Dr. Celal İNCE

Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Deniz AŞKIN

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY SAYFASI

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı öğrencisi Leyla GÜLMEZ tarafından hazırlanan “Sosyal ve Ekonomik Destek Alan Ailelerin Yapısal Özelliklerinin ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi: Bitlis İli Örneği” adlı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, .../.../2025 tarihinde yapılmış ve tezin oy birliği/ oy çokluğu ile kabul/ red edilmesine karar verilmiştir.

JÜRİ:

İMZA

Danışman: Doç. Dr. Celal İNCE
(Bitlis Eren Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Mehmet Zafer DANIŞ
(Sakarya Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Ali Ulvi ÖZBEY
(Bitlis Eren Üniversitesi)

.....

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla jüri tarafından kabul edilmiş bu çalışmanın yüksek lisans olarak kabulü onaylanmıştır.

.../.../2025

Prof. Dr. Mehmet Bakır ŞENGÜL
Enstitü Müdür V.

T.C.

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK ALAN AİLELERİN YAPISAL
ÖZELLİKLERİNİN VE YAŞAM DOYUMUNUN İNCELENMESİ: BITLİS İLİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Leyla GÜLMEZ

Danışman: Doç. Dr. Celal İNCE

Temmuz 2025

ÖZET

Bu tez, Bitlis Sosyal Hizmet Merkezi'nden (SHM) Sosyal Ekonomik Destek (SED) hizmetinden yararlanan bireylerin yaşam doyumu düzeylerinin sosyo-demografik özelliklerle ilişkisini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. SED hizmetinin bireylerin genel yaşam memnuniyetini nasıl etkilediğini anlamak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmada nicel yöntem kullanılarak Bitlis SHM'den hizmet alan 368 kişiye anket uygulanmıştır. Veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiş; frekans, çapraz tablolar, Ki-kare ve ANOVA testleri kullanılarak yorumlanmıştır.

Bulgular; SED hizmetinden yararlanan bireylerin çoğunluğunun kadın, düşük gelirlili ve düşük eğitim seviyesine sahip olduğunu göstermiştir. Kadınların yaşam doyumu erkeklere kıyasla daha düşük bulunmuş; özellikle genç bireylerde de yaşam doyumu düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların SED hizmetini yetersiz gördüğü, yardımı uzun süre almasına rağmen temel ihtiyaçlarının karşılanmasında eksiklikler yaşadığı, psikososyal destek hizmetlerine erişimlerinin sınırlı olduğu bulgu olarak öne çıkmıştır. Bu çalışmanın literatüre katkısı, sosyal yardımların bireysel refah üzerindeki etkisini saha verileriyle ortaya koymasıdır. Yerel düzeyde yapılan bu araştırma, sosyal yardım politikalarının daha bütüncül, ihtiyaç temelli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, yardım, sosyal ekonomik destek, yaşam doyumu

Republic of Türkiye

Bitlis Eren University Graduate School

Department of Sociology

**AN ANALYSIS OF THE STRUCTURAL CHARACTERISTICS AND LIFE
SATISFACTION OF FAMILIES RECEIVING SOCIAL AND ECONOMIC
SUPPORT: THE CASE OF BİTLİS PROVINCE**

Master's Thesis

Leyla GÜLMEZ

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Celal İNCE

July 2025

ABSTRACT

This study aims to examine the relationship between life satisfaction levels and socio-demographic characteristics of individuals benefiting from the Social and Economic Support (SED) service provided by the Bitlis Social Service Center (SSC). The main objective of the research is to understand how the SED service influences the overall life satisfaction of its beneficiaries. Using a quantitative research method, a survey was conducted with 368 individuals receiving services from the Bitlis SSC. The data were analyzed using the SPSS software, and statistical techniques such as frequency distributions, cross-tabulations, Chi-square, and ANOVA tests were employed.

The findings reveal that the majority of SED beneficiaries are women with low income and low educational attainment. Women's life satisfaction levels were found to be lower than men's, and younger participants also reported lower levels of satisfaction. Participants often perceived the SED service as insufficient, stating that despite receiving support over a long period, their basic needs were not fully met. Limited access to psychosocial support services was also identified as a critical issue. This study contributes to the literature by presenting empirical data on the impact of social assistance on individual well-being. Conducted at the local level, the research highlights the necessity of restructuring social assistance policies to be more holistic, needs-based, and sustainable.

Keywords: Poverty, social aid, social economic support, life satisfaction

ÖNSÖZ

Yoksulluk, günümüzde pek çok toplumun karşı karşıya olduğu önemli bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk sadece maddi bir eksiklik değil aynı zamanda bireylerin yaşam kalitelerini düşüren sosyal ilişkilerini zayıflatan ve psikolojik sorunlara yol açan çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle, yoksulluğun etkilerini azaltmak ve bireylerin yaşam doyumlarını artırmak amacıyla çeşitli sosyal yardım programları uygulanmaktadır.

Bu tez çalışmasında, SED hizmetinden faydalanan ailelerin yaşam doyumu incelenmektedir. Özellikle, Türkiye'nin doğu bölgesinde yer alan illerden biri olan Bitlis ili örneği üzerinden bu ilişki detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Bitlis gibi sosyo-ekonomik koşulların zorlayıcı olduğu bir yerde sosyal yardım programlarının etkileri daha yakından incelenerek bu tür programların etkinliğinin artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, SED hizmetinin yoksullukla mücadelede ne kadar etkili olduğunu ve bu hizmetlerden faydalanan ailelerin yaşam doyumu üzerindeki etkilerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda, ilgili literatür detaylı bir şekilde incelenerek çeşitli teorik çerçeveler ve modeller kullanılmıştır. Ayrıca Bitlis ilinde yaşayan ve SED hizmetinden faydalanan ailelerle yapılan anket çalışması ile elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın sonuçlarının; sosyal politika yapımcılarına, sosyal hizmet uzmanlarına ve akademisyenlere yoksullukla mücadele ve sosyal yardım programlarının geliştirilmesi konusunda yol göstermesi beklenmektedir. Çalışmanın özellikle doğu bölgesinde yaşayan yoksul ailelerin ihtiyaçlarına yönelik daha etkili ve sürdürülebilir sosyal politikalar geliştirilmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana büyük destek veren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Celal İNCE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bilgi ve deneyimleriyle beni yönlendirerek bu çalışmayı tamamlamamda büyük rol oynamıştır. Tezin olgunlaşmasına katkı sağlayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mehmet Zafer DANIŞ'a ve Doç. Dr. Ali Ulvi ÖZBEY'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarım sırasında bana her zaman destek olan kıymetli eşim Rıdvan GÜLMEZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Araştırmaya destek vermeyi kabul eden katılımcılara teşekkür ederim. Bu çalışmanın hazırlanmasında gerekli izinleri sağlayan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na (ASHB) teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ.....	III
TEŞEKKÜR	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ÇİZELGELER DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yoksulluk	4
1.1.1.Yoksulluk Türleri.....	6
1.1.1.1.Mutlak ve Göreceli Yoksulluk	6
1.1.1.2.Objektif ve Sübjektif Yoksulluk.....	9
1.1.1.3.Kır-Kent Yoksulluğu.....	10
1.1.1.4.Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk	11
1.1.1.5.Dönemsel ve Kalıcı Yoksulluk	13
1.1.2.Yoksulluğun Nedenleri ve Etkileri	14
1.1.2.1.Ekonomik Nedenler	15
1.1.2.2.Demografik Nedenler	18
1.1.2.3.Çevresel Nedenler	22
1.1.2.4.Politik Nedenler	23
1.1.3.Yoksullukla İlgili Yaklaşımlar	23
1.1.3.1. Klasik Yaklaşım	24
1.1.3.2. Neo-Klasik Yaklaşım	25
1.1.3.3. Eleştirel Yaklaşım.....	26
1.1.3.4. Weberyen Yaklaşım.....	27
1.2. Sosyal Yardım.....	28
1.2.1. Sosyal Yardım Kavramı.....	29
1.2.2.Sosyal Yardımın Tarihsel Gelişimi.....	29
1.2.3.Türkiye’deki Sosyal Yardım Uygulamaları	31

1.2.4.Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Bazı Sosyal Yardım ve Destek Uygulamaları	34
1.3. Yaşam Doyumu	41
1.3.1.Yaşam Doyumu ile İlgili Kuramlar	42
1.3.2.Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler	45

İKİNCİ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi	51
2.2. Veri Toplama Aracı	52
2.3. Evren ve Örneklem	54
2.4. Veri Toplama Yöntemi	55
2.5. Veri Analiz Yöntemi	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. SED Hizmeti Alan Ailelerin Sosyo-demografik Yapısı	57
3.2. SED Hizmeti Alan Ailelerin Ekonomik ve Sosyal Güvence Durumu	61
3.3. SED Hizmeti Alma Durumu	66
3.4. SED Hizmetine Yönelik Algı	68
3.5. SED Hizmeti Alan Ailelerin Yaşam Doyumu	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKLAR	106
EKLER	122

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	: Az Gelişmiş Ülkeler
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BİB	: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
ÇÖZGER	: Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İYE	: İnsani Yoksulluk Endeksi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SED	: Sosyal Ekonomik Destek
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
SSPE	: Subakut Skleroz Panensefalit
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nation Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı (%), 2013-2022

Çizelge 1.2. Dünyada Doğurganlık Hızının En Yüksek Olduğu 10 Ülke

Çizelge 1.3. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na Bağlı Bazı Sosyal Yardım ve Destek Uygulamaları (a)

Çizelge 1.3. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na Bağlı Sosyal Yardım ve Destek Uygulamaları (b)

Çizelge 3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (a)

Çizelge 3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (b)

Çizelge 3.2.1. SED Hizmeti Alan Ailelerin Ekonomik ve Konut Durumu

Çizelge 3.2.2. SED Hizmeti Alan Ailelerin Sosyal Güvence Durumu

Çizelge 3.3. SED İhtiyaç ve Destek Durumu

Çizelge 3.4.1. SED Hizmeti Alan Bireylerin Yaşı ve SED'in İhtiyaçları Karşılama Durumu

Çizelge 3.4.2. SED Hizmeti Alan Bireylerin Medeni Hali ve SED Aldığı Sürece Çalışma Durumu

Çizelge 3.4.3. SED Hizmeti Alan Bireylerin Çocuk Sayısı ve Hizmeti Çocuğun Bakım ve İhtiyaçları İçin Kullanma Durumu

Çizelge 3.4.4. SED Hizmeti Alan Bireylerin Çocuk Sayısı ve Hizmetin Akranlar ile Eşit Düzeyde Eğitim Sağlama Durumu

Çizelge 3.4.5. SED Hizmeti Alan Hanenin Aylık Ortalama Geliri ve SED'in İhtiyaçları Karşılama Durumu

Çizelge 3.4.6. SED Hizmeti Alan Bireylerin Mesleği ve SED Aldığı Sürece Çalışma Durumu

Çizelge 3.4.7. SED Hizmeti Alan Hanede Kaç Kişi Yaşadığı ve Hizmeti Çocuğun Bakım ve İhtiyaçları İçin Kullanma Durumu

Çizelge 3.4.8. SED Hizmeti Alan Hanede Eğitim/Öğretime Devam Eden Çocuk Sayısı ve Hizmeti Çocuğun Bakım ve İhtiyaçları İçin Kullanma Durumu

Çizelge 3.4.9. SED Hizmeti Alan Hanede Eğitim/Öğretime Devam Eden Çocuk Sayısı ve Hizmetin Akranlar ile Eşit Düzeyde Eğitim Sağlama Durumu

Çizelge 3.4.10. SED Hizmeti ile Ailenin İhtiyaçlarını Karşılama ve Hizmeti Çocuğun Bakım ve İhtiyaçları İçin Kullanma Durumu

Çizelge 3.4.11. SED Hizmeti Alan Hanenin Aylık Ortalama Geliri ve Hizmetin Yaşam Kalitesini Arttırma Durumu

Çizelge 3.4.12. SED Hizmeti Alan Bireylerin Mülkiyet ve Hizmetin Yaşam Kalitesini Arttırma Durumu

Çizelge 3.4.13. SED Hizmeti Alan Bireylerin Hizmetten Yararlanma Süresi ve Hizmetin Yaşam Kalitesini Arttırma Durumu

Çizelge 3.4.14. SED Hizmeti Alan Bireylerin Başka Yardım Alma ve Hizmetin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu

Çizelge 3.4.15. SED Hizmeti Alan Bireylerin Başka Yardım Alma ve Hizmetin Yaşam Kalitesini Arttırma Durumu

Çizelge 3.4.16. SED Hizmeti Alan Bireylerin Başka Yardım Alma ve Hizmetin Akranlar ile Eşit Düzeyde Eğitim Sağlama Durumu

Çizelge 3.4.17. SED Hizmeti Alan Bireylerin Son 1 Yılda Aldığı Yardım ve Hizmetin Yaşam Kalitesini Arttırma Durumu

Çizelge 3.5.1. SED Hizmeti Alan Bireylerin Yaşam Doyumu Düzeylerine Göre Dağılımı

Çizelge 3.5.2. SED Hizmeti Alan Bireylerin Yaş Gruplarına Göre Yaşam Doyumu Düzeylerinin Dağılımı

Çizelge 3.5.3. SED Hizmeti Alan Bireylerin Eğitim Durumuna Göre Yaşam Doyumu Düzeylerinin Dağılımı

Çizelge 3.5.4. SED Hizmeti Alan Bireylerin Medeni Duruma Göre Yaşam Doyumu Düzeylerinin Dağılımı

Çizelge 3.5.5. SED Hizmeti Alan Bireylerin Medeni Duruma Göre Yaşam Doyumu Düzeylerinin Dağılımı

Çizelge 3.5.6. SED Hizmeti Alan Bireylerin Aylık Hane Gelirine Göre Yaşam Doyumu Düzeylerinin Dağılımı

Çizelge 3.5.7. SED Hizmeti Alan Bireylerin Konut Mülkiyeti ile Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki

Çizelge 3.5.8. SED Hizmeti Alan Bireylerin SED Hizmetinden Yararlanma Süresi ile Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki

Çizelge 3.5.9. SED Hizmeti Alan Bireylerin Evin Isıtılmasında Kullanılan Yakıt Türü ile Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki

Çizelge 3.5.10. SED Hizmetinin İhtiyaçları Karşılama Düzeyi ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki

Çizelge 3.5.11. SED Hizmetinin Yaşam Kalitesine Etkisi ile Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki

Çizelge 3.5.12. SED Hizmetinin Yaşam Kalitesine Etkisi ile Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki

Çizelge 3.5.13. Cinsiyete Göre Yaşam Doyumu Toplam Puanları

Çizelge 3.5.14. Gelir Gruplarına Göre Yaşam Doyumu ANOVA Sonuçları

GİRİŞ

Günümüzde yoksulluk, yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil tüm dünyanın ortak bir sorunu haline gelmiştir. Artık yoksulluk, yalnızca ekonomik bir yoksunluk biçimi olarak değil aynı zamanda bireylerin eğitim, sağlık, barınma, sosyal ilişkiler ve kültürel yaşama katılım gibi pek çok alanda maruz kaldığı çok boyutlu bir dışlanma biçimi olarak değerlendirilmekte, bu yönüyle toplumsal refahı ve sosyal bütünleşmeyi tehdit eden yapısal bir olguya dönüşmektedir. Yoksulluk, bireylerin yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılayamaması değil aynı zamanda toplumsal kaynaklara eşit erişimden mahrum kalmaları, yaşam fırsatlarının daralması ve geleceklerine ilişkin belirsizliklerin artması anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, bireylerin sadece maddi değil aynı zamanda psikolojik ve sosyal olarak da zarar gördükleri bir durum söz konusudur.

Yoksulluğun bu denli karmaşık ve çok boyutlu yapısı, sosyal devlet ilkesine bağlı ülkelerin farklı sosyal yardım mekanizmaları geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Sosyal yardımlar, bireylerin yoksulluk döngüsünden çıkmasına katkı sağlamanın yanı sıra, toplumsal dengeyi koruma, sosyal dışlanmayı azaltma ve fırsat eşitliğini güçlendirme işleviyle de önem kazanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal yardımlar, sosyal politika araçları arasında temel bir unsur haline gelerek kırılgan grupların yaşam standartlarını korumaya yönelik sürdürülebilir destek mekanizmalarına dönüşmüştür.

Türkiye’de de ASHB aracılığıyla yürütülen SED hizmeti, dezavantajlı ailelerin geçici ve düzenli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik temel bir uygulama haline gelmiştir. SED, yalnızca çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamaya değil aynı zamanda aile birliğinin korunmasına, eğitime devamın sağlanmasına ve çocukların kurum bakımına alınmadan aile yanında desteklenmesine olanak tanıyan bütüncül bir yaklaşımdır. Ancak sosyal yardımların yalnızca nicel boyutları ile değil hizmetten yararlanan bireylerin öznel iyi oluş düzeyleri açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, bireylerin yaşam doyumu düzeyi, sunulan sosyal hizmetlerin gerçek anlamda ne derece etkili olduğunu değerlendirmeye olanak tanıyan önemli bir gösterge niteliğindedir.

Bu çalışmanın temel problemi, Bitlis ilinde SED hizmetinden yararlanan bireylerin yaşam doyum düzeylerinin ne olduğunun ve bu desteğin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Bitlis ili, Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişlik endekslerinde alt sıralarda yer alan ve yapısal dezavantajların yoğun olarak hissedildiği bir il konumundadır. Bu nedenle burada yürütülen sosyal yardım programlarının

bireylerin yaşam kalitesine olan etkisinin değerlendirilmesi hem yerel düzeyde politika üretimi hem de sosyal yardımın etkili biçimde yönlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın genel amacı, Bitlis ilinde SED hizmetinden faydalanan bireylerin yaşam doyum düzeylerini incelemek bu hizmetin ailelerin sosyal ve ekonomik durumlarına olan katkısını değerlendirmek ve sosyal yardım politikalarının etkililiğine ilişkin öneriler geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

- SED hizmetinden yararlanan bireylerin sosyo-demografik özelliklerini tespit etmek,
- SED hizmetinden yararlanan bireylerin yaşam doyum düzeylerini ölçmek,
- Yaşam doyumunu ile demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi vb.) arasındaki ilişkileri belirlemek,
- Sosyal yardım politikalarının geliştirilmesine yönelik çözümleyici öneriler sunmak.

Bu çalışma, aşağıdaki temel araştırma sorusuna yanıt aramaktadır:

- Bitlis ilinde SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyum düzeyleri nedir ve bu hizmet yaşam doyumlarını artırmada etkili midir?

Araştırmanın konusu, sosyal yardımların bireylerin yaşam doyumuna etkisinin yerel düzeyde örneklem olarak Bitlis ili özelinde incelenmesidir. Çalışma yalnızca Bitlis Sosyal Hizmet Merkezi'nden SED hizmeti alan bireylerle sınırlı olup bu kapsamda uygulanan nicel araştırma yöntemiyle veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Böylelikle saha gerçekliğine dayalı veriler aracılığıyla sosyal yardım programlarının bireysel düzeydeki etkileri somut biçimde değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, Bitlis ili özelinde gerçekleştirilen ilk kapsamlı analizlerden biri olması nedeniyle özgün bir nitelik taşımaktadır. Yerel bağlamda sosyal yardım uygulamalarının bireylerin yaşam doyumuna etkisini sorgulayan bu yaklaşım, yalnızca akademik bilgi üretimine değil aynı zamanda sosyal hizmet sunumlarının iyileştirilmesine ve politika yapım süreçlerine de katkı sağlamayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulgular, sosyal hizmetlerin etkinliğini artırmaya yönelik önerilere temel teşkil edebilecek niteliktedir.

Bu tez çalışması beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, kapsamı ve özgünlüğü sunulmuştur. Birinci bölümde yoksulluk, sosyal

yardım ve yaşam doyumu kavramları kuramsal açıdan ele alınacaktır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi, evren-örneklem yapısı, veri toplama araçları ve analiz süreci açıklanacaktır. Üçüncü bölümde saha verilerine dayalı bulgular sunulacaktır. Dördüncü bölümde bu bulgular ilgili literatürle karşılaştırılarak yorumlanacaktır. Son olarak beşinci bölümde ise araştırmanın sonuçları özetlenecek; sınırlılıkları ve gelecek araştırmalara yönelik öneriler ortaya konulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan temel kavramlar tanımlanarak konuyla ilgili literatürde yer alan yaklaşımlar ele alınmış ve çalışma konusunu açıklayıcı nitelikteki teorik yaklaşımlara yer verilmiştir. Öncelikle yoksulluk olgusu sosyo-ekonomik ve yapısal boyutlarıyla incelenmiş ve çocuk yoksulluğunun sosyal hizmet müdahaleleriyle nasıl ele alındığı açıklanmıştır. Ardından SED hizmetinin amacı, kapsamı ve sosyal politika içindeki yeri ele alınarak bireylerin öznel iyi oluşlarını değerlendirmede önemli bir değişken olan yaşam doyumu kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, SED hizmetinin bireylerin yaşam doyumu üzerindeki etkisini kuramsal bir çerçevede değerlendirebilmek amacıyla sosyal hizmet yaklaşımları, refah politikaları ve yaşam doyumu teorilerine de değinilmiştir.

1.1. Yoksulluk

Yoksulluk, çok boyutlu ve tarihsel olarak değişen bir kavramdır. Temelde maddi eksiklikleri ifade etse de sadece temel ihtiyaçların (gıda, barınma, giyecek) karşılanamaması değil aynı zamanda eğitim, sağlık hizmetlerine erişim, işsizlik, sosyal dışlanma ve eşitsizlik gibi farklı unsurlar da bu olguyu tanımlamaktadır. Bu nedenle yoksulluk, yalnızca ekonomik bir durum olmanın ötesine geçerek bireylerin sosyal yaşama katılımını kısıtlayan sosyal dışlanma ve izolasyon gibi psikolojik ve sosyo-kültürel etkiler de yaratabilmektedir (Gündoğan, 2008: 42-43).

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), yoksulluğu göreceli yoksulluk kavramı çerçevesinde ele alır. OECD, bir bireyin veya hanenin medyan gelirin %50'sinden veya %60'ından daha az bir gelire yaşaması durumunu yoksulluk olarak tanımlar. Bu tanım, yoksulluğu yalnızca temel ihtiyaçları karşılayamama üzerinden değil toplumun genel yaşam standardının altında kalma durumu olarak değerlendirir. Başka bir ifade ile bir ülkedeki ortalama gelire kıyasla düşük gelire sahip olan bireyler göreceli olarak yoksul kabul edilir (OECD, 2023).

Dünya Bankası ise yoksulluğu bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşük bir gelir seviyesinde olması olarak tanımlar. Bu tanıma göre, günlük 2,15 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dolarının altında bir gelire yaşayan bireyler aşırı yoksul kabul edilir. Dünya Bankası, yoksulluğun yalnızca gelir eksikliği ile sınırlı

olmadığını; eğitim, sağlık, barınma ve temel hizmetlere erişim eksikliğini de içerdiğini belirtir. Ayrıca Dünya Bankası göreceli yoksulluk ve çok boyutlu yoksulluk gibi kavramlarla, farklı ülkelerdeki yaşam standartlarını dikkate alan yaklaşımlar geliştirmiştir (Dünya Bankası, 2023).

Geçmişte yoksulluk daha çok gelişmekte olan ülkelerle ilişkilendirilirken günümüzde gelişmiş ülkelerde de önemli bir sosyal sorun haline gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin en erken ve en güçlü şekilde Batı Avrupa'da gerçekleşmesi, yoksulluk dinamiklerinin bu bölgede daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanayi Devrimi sonrası Batı Avrupa ülkeleri, kırsal alanlarda artan göç ve sanayileşmenin etkisiyle yoksulluk sorununu derinden hissetmiştir. Batı ülkeleri, kırsal ekonomilerin çöküşü ve kentleşmenin hızlanmasıyla önemli bir ekonomik büyüme yaşamış olsalar da bu büyüme bazı bölgelerde özellikle kırsal ve sanayileşmemiş alanlarda yoksulluğun devam etmesine engel olamamıştır. Bu dönemde gelişmiş ülkelerde yoksulluk, sadece gelir seviyeleriyle değil aynı zamanda sosyal dışlanma, işsizlik ve eşitsizlikle de ilişkili hale gelmiştir. 1970'lerde özellikle İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde ekonomik büyümeye rağmen işsizlik oranlarının artması, bu ülkelerde büyük bir sosyal eşitsizlik yaratmış ve geniş halk kesimlerinin yoksulluk sınırında yaşamalarına neden olmuştur. Bu da "üçte ikilik toplum" olarak adlandırılan büyük bir nüfusun ya yoksul ya da yoksulluğa yakın bir gelir seviyesinde olduğu bir sosyal yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Şenses, 2006: 18).

Yoksulluk olgusuna yüklenilen anlam, tarihsel olarak da sürekli değişim göstermiştir. Modern öncesi dönemde, yoksulluk genellikle dini ve manevi bir erdem olarak kabul edilmiş ve belirli gruplar için yoksul olmak erdemli bir yaşam biçimi olarak değer görmüştür. Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte yoksulluk artık maddi eksikliklerle ilişkilendirilen bir olgu haline gelmiştir. Kentleşme, üretim biçimlerinin değişmesi, iş gücü piyasasında dönüşüm gibi faktörler modern yoksulluğun temel dinamiklerini oluşturmuştur. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında tarımsal ekonomilerin çökmesi ve kırsal alanlardan şehirlere doğru yapılan göç yoksulluğun yeni biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Wood, 2002: 95). Modern dönemde yoksulluk, sadece geçim sıkıntısı değil aynı zamanda toplumsal dışlanma ve izolasyon anlamına da gelmektedir. Bireyler, yalnızca maddi kaynaklara sahip olamayacakları için değil aynı zamanda toplumsal yaşamdan dışlanarak diğer bireylerle eşit fırsatlara sahip olamamaktan dolayı da yoksul olmaktadır.

1960'lı yıllarda Batı ülkelerinde, yoksulluk daha sistematik bir şekilde yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Brian Abel-Smith ve Peter Townsend gibi araştırmacılar, yoksulluk ölçütlerinin zamanla değiştiğini ve geleneksel mutlak yoksulluk ölçülerinin insanların gerçek yaşam koşullarını yeterince yansıtmadığını öne sürmüşlerdir (Abel-Smith, & Townsend, 1965: 34). Townsend yoksulluğun sadece gelir eksikliğiyle sınırlı olmadığını aynı zamanda bireylerin toplumsal yaşamda dışlanmalarına, sosyal faaliyetlere katılamamalarına, eğlencelere ve toplumsal etkileşimlere dahil olamamalarına da dikkat çekmiştir (Townsend, 1979: 51-52). Bu anlayış, yoksulluğu daha geniş bir çerçevede ele alarak bireylerin yalnızca maddi değil aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda da ne kadar dışlandıklarını anlamaya çalışır. Townsend bu yaklaşımı ölçebilmek için "Townsend Yoksulluk İndeksi" adında bir yöntem geliştirmiştir. Bu indeks; yoksulluğu sadece gelirle değil sosyal dışlanma, temel ihtiyaçlara erişim ve toplumsal katılım gibi unsurlarla da ilişkilendirmektedir (Townsend, 1979: 68). Bu kapsamda yoksulluk olgusunun daha iyi anlaşılması için yoksulluk türlerinin ele alınmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir.

1.1.1. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olduğundan tek bir yoksulluk tanımı üzerinde tam bir uzlaşa sağlanamamıştır (Şenses, 2006: 62). Bu nedenle yoksulluk farklı açılardan ele alınarak çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bu tanımlamalar farklı yoksulluk türlerine odaklanılarak gerçekleştirilmektedir. En öne çıkan yoksulluk türleri arasında mutlak ve göreceli yoksulluk, objektif ve sübjektif yoksulluk, kırsal ve kentsel yoksulluk, geçici ve kalıcı yoksulluk ile gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk yer almaktadır.

1.1.1.1. Mutlak ve Göreceli Yoksulluk

Yoksulluğun mutlak ve göreceli tanımlarını birbirinden ayırmak oldukça yaygın bir eğilimdir. Mutlak yoksulluk, bireyin geçimini sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan yoksun kaldığı bir duruma işaret eder. Sıklıkla sosyologların özellikle ileri sanayi ülkelerindeki yoksulluğu incelerken benimsedikleri göreceli tanımlar ise bireyin ya da grubun, toplumun diğer üyelerine kıyasla sahip oldukları kaynakları (başka bir deyişle, onların göreceli yaşam standartlarını) gösterir. Göreceli yoksulluğun, maddi kaynaklar düzeyindeki farklılıklarla ilgili bir sorun olduğu bilindiğine göre, göreceli yoksulluk ölçütleri de en az mutlak yoksulluk ölçütleri kadar

nesneldir. Yoksulluğun sonuçları incelenirken yoksullukla ilgili öznel duyguların önemi göz ardı edilmemeli ancak ölçütlerin sadece bu duygularla sınırlı olmadığı da vurgulanmalıdır (Marshall, 1999: 825).

Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da fertlerin biyolojik olarak kendilerini üretebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyidir. Tanımın yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan asgari besin bileşenlerini veya kaloriyi esas alması ona mutlaklık niteliği kazandırmaktadır (Aktan & Vural, 2002b: 43). Mutlak yoksulluk yaşayan kişiler gıda, su ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılayamazlar. Bu yoksulluk tanımı genellikle yoksulluk tanımlamaları içerisinde hâkim yaklaşım olarak kabul edilir. Kökenleri 19. yüzyılın sonlarında İngiltere’de yapılan çalışmalara dayanan bu yaklaşıma gelir/tüketim harcamaları kıstaslarına dayalı mutlak yoksulluk çizgisi (sınırı) yaklaşımı da denir. Bu yaklaşıma göre yoksulluk genellikle “insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama durumu” olarak veya çok benzer biçimlerde “mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu” ve “yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamaması durumu” olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2006: 62-63).

Örneğin, mutlak yoksulluğun değerlendirilmesinde yoksulluk çizgisi bir ölçüt olarak ele alınır. Yoksulluk çizgisi, bir bireyin veya ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamak için gereken minimum gelir düzeyini belirtir. Temel ihtiyaçlar; gıda, barınma, giyim, sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer temel yaşam standartlarından oluşabilmektedir. Bu çizgi altındaki gelire sahip olan bireyler genellikle yoksulluk içinde kabul edilmektedir. Yoksulluk çizgisi; genellikle belirli bir coğrafi bölge, ülke veya topluluğa özgüdür çünkü yaşam maliyetleri, ekonomik koşullar ve diğer faktörler bölgeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Yoksulluk çizgisi belirlenirken genellikle en temel yaşam ihtiyaçları göz önünde bulundurulmakta ve bu ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan miktarda gelir belirlenmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2001: 102).

Mutlak yoksullukta yoksulluk çizgisi iki farklı yöntemle hesaplanmaktadır. Birinci yöntemde, bireyin sadece minimum gıda harcamaları üzerinde durulurken ikinci yöntemde gıda harcamalarının yanında giyim, eğitim, ısınma, barınma gibi diğer temel ihtiyaçların da hesaba katılması söz konusudur. İkinci yöntemde yoksulluk, birinciye göre daha geniş kapsamlı bir çerçevede ele alındığından ikincide daha yüksek bir yoksulluk çizgisi hesaplanmaktadır (Kaya, 2012: 24).

Göreceli yoksulluk, bireylerin veya grupların toplum içindeki diğer bireylerle karşılaştırıldığında yaşadıkları ekonomik sıkıntıyı ifade eden bir kavramdır. Mutlak yoksulluk, temel ihtiyaçları karşılayamama durumunu ifade ederken göreceli yoksulluk, bir kişinin veya topluluğun diğerleriyle mukayese edildiğinde daha düşük bir ekonomik durumda olmasını belirtmektedir. Göreceli yoksulluk genellikle gelir dağılımı eşitsizliğiyle ilişkilidir. Bir kişi veya grup, genel nüfus içinde daha düşük bir gelir düzeyine sahip olduğunda göreceli yoksulluktan söz edilebilmektedir. Bu durumda bireyler, toplumlarında diğer insanların yaşam standartlarına yetişmekte zorlanabilmektedir.

Özellikle Az Gelişmiş Ülkeler (AGÜ) bağlamında yapılan tartışmalarda vurgu genellikle mutlak yoksulluk üzerinde olsa da yoksulluğun göreceli bir kavram olduğuna ilişkin görüşlere de eskiden beri sıkça rastlanmaktadır. Göreceli yoksulluk, bir kişinin veya grubun yaşam düzeyini kendisinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubunun geliriyle karşılaştırması sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Townsend, 1979: 31). “Alman İdeolojisi” adlı kitapta bu durum bir öykü ile anlatılmaktadır. Öyküde bir kişi kendi küçük kulübesinde sade ama çok mutlu bir yaşam sürmektedir. Bu kişinin kulübesinin yanına bir saray yapılır. Zamanla kulübede yaşayan kişi kendisini yoksul ve mutsuz hissetmeye başlar. Dolayısıyla sosyal çevresi içerisindeki durumu kişinin yoksulluk kriterini belirlemektedir. Kişiler günlük ihtiyaçlarının tamamını karşılayabilse de bulundukları sosyal çevrenin gereksinimlerini yerine getiremezse göreceli olarak yoksul sayılmaktadırlar (Marx & Engels, 1932: 42).

Göreceli yoksulluk sınırı medyan gelir düzeyi ile hesaplanmaktadır. Grubun medyan geliri hesaplanıp bunun belli bir oranı fazlası ile göreceli yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır. Bu sınırın altında kalanlar göreceli yoksul sayılmaktadır. Kişinin kazancı ile medyan gelir arasındaki fark, kişinin göreceli yoksulluğunun şiddetini belirlemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye’de göreceli yoksulluk oranı 2022 yılında aynı düzeyde kalarak %14,4 olmuştur. Bu veriler, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre hesaplanmıştır ve Çizelge 1.1’de görülebilir.

Çizelge 1.1. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksulluk oranı (%), 2013-2022*

Anket Yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gelir Referans Yılı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
%40'ına göre	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9	8,5	7,6
%50'sine göre	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0	14,4	14,4
%60'ına göre	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3	21,6
%70'ine göre	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0	28,7	29,3

*<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>

TÜİK 2022 verilerine göre, Türkiye’de gelire dayalı göreceli yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla TR62 (Adana, Mersin) ile %15,0, TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ile %14,6 ve TR31 (İzmir) ile %14,3 olarak belirlenmiştir. Göreceli yoksulluk oranının en düşük olduğu İBBS 2. Düzey bölgeleri ise %3,7 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), %6,3 ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) ve %7,5 ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) olmuştur.

Bitlis ilinin içinde yer aldığı TRB2 bölgesindeki (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) göreceli yoksulluk oranı ise %17,2 olarak belirlenmiştir. Mutlak yoksulluk kavramına göre bir toplumda hiç kimse yoksul olmayabilir. Oysa göreceli yoksulluk kavramına göre toplumda her zaman yoksul kesim olacaktır (Samırkaş & Bahar, 2013: 32).

1.1.1.2. Objektif ve Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşım), yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektirdiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içermektedir. Sübjektif yaklaşım ise yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) önem verir (Aktan & Vural, 2002b: 47). Objektif yoksulluk, somut ve ölçülebilir kriterlere dayanarak belirlenen bir yoksulluk türüdür. Genellikle gelir düzeyi, eğitim seviyesi, işsizlik oranı, barınma koşulları, beslenme ve sağlık gibi nesnel faktörlere dayanmaktadır. İstatistiksel verilere ve belirli standartlara dayanarak bireylerin veya toplumların belirli bir yoksulluk sınırının altında olup olmadığı objektif olarak değerlendirilmektedir.

Sübjektif yoksulluk ise bireylerin veya toplumun kendi algılarına ve değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bu kavram; kişisel deneyimlere beklentilere ve yaşam standartlarına göre yoksulluğu anlama ve tanımlama eğiliminde olmaktadır.

Bir kişi kendini yoksul hissettiğinde veya yaşam kalitesinin düştüğünü düşündüğünde bu subjektif yoksulluk olarak kabul edilir. Algılar ve duygusal deneyimler, bu yoksulluk türünü belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Ravallion, 1994: 24).

Örneğın Ayşe, bir şehirde yaşayan genç bir profesyoneldir. Makul bir gelire sahip olmasına rağmen şehirdeki yüksek yaşam maliyetleri nedeniyle kira ve diğer temel giderleri karşılamakta zorlanmaktadır (objektif yoksulluk). Ayşe'nin gelirinin, yaşadığı şehirde geçerli olan maliyetlerle başa çıkmasına yetmediğı bir durum söz konusudur. Bununla birlikte Ayşe'nin iş arkadaşları, şehir dışında daha düşük maliyetli bir bölgede yaşamakta ve ev sahibi olmaktadırlar. Ayşe, bu durumu göz önüne alarak kendi yaşam şartlarını değerlendirdiğinde subjektif yoksulluk hisseder. Onun algısına göre iş arkadaşları daha avantajlı bir konumda yaşamaktadır ve bu durum, kendi yaşam standartlarına olan duygusal memnuniyetsizliğini arttırmaktadır (subjektif yoksulluk). Bu örnek, Ayşe'nin objektif olarak yetersiz bir maddi durumda olmasını ifade ederken iş arkadaşlarının farklı yaşam koşullarına sahip olmasının Ayşe'nin kendi yaşamını nasıl değerlendirdiğı üzerindeki subjektif etkisini göstermektedir.

1.1.1.3. Kır-Kent Yoksulluğu

Yoksulluk, kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk olarak da sınıflandırılabilir. Yoksulluğun boyutları ve yoksulların temel nitelikleri arasında yaşanan yerlere (kentsel-kırsal alanlar) göre büyük bir farklılık söz konusu değildir. Kentsel ve kırsal alanlar çeşitli kriterlere göre tanımlanmakta ve gelir düzeyi, tüketim düzeyi ve diğer sosyal göstergelerin dikkate alındığı ekonomik yaklaşıma ya da bu göstergelerin yanı sıra maddi olmayan mahrumiyetler ile sosyal farklılıkları da kapsayan göstergeleri içeren antropolojik yaklaşıma göre yoksul kişiler belirlenmektedir (Aktan & Vural, 2002b: 43).

Kırsal ve kentsel yoksulluk, yoksulluğun mekânsal bir ifadesidir. Tarımsal üretimi gerçekleştirecek toprağa sahip olmama ve ucuz emek olan kırsal yoksulluğun temelinde topraksız ve kalifiye olmayan işçiler bulunmaktadır. Kırsal yoksulluk, geçinme olanaklarını ve umudunu yitiren kitlelerin kente göç etmesi ile kentsel yoksulluğun temelini oluşturmaktadır. Kırsal yoksulluk kentsel yoksulluktan daha yaygın bir yoksulluk türü olarak görölmektedir. Kırsal yoksulluk oranının fazla oluşu,

kentlere göçü beslemekte ve kentsel yoksulluğun artışına zemin hazırlamaktadır (Topgöl, 2013: 277).

Kırsal yoksulluk, genellikle kırsal bölgelerde yaşayan insanları etkileyen yoksulluk türüdür. Tarımın yoğun olarak yapıldığı, iş imkânlarının sınırlı olduğu ve altyapı hizmetlerinin kısıtlı olduğu kırsal alanlarda daha belirgin bir sorun olabilmektedir. Kırsal yoksulluk; genellikle düşük gelirli tarım işçileri, küçük çiftçiler ve kırsal toplulukları içerir. Yetersiz eğitim, sağlık hizmetlerinin ulaşılabilirliği ve altyapı eksiklikleri kırsal yoksulluğu derinleştirebilmektedir (Çelik Ateş, 2017: 2). Kırsalda yoksulluğu en çok hisseden kesimler kadınlardır. Kırsalda kadınların düşük eğitim düzeyi kültürel olarak da yoksulluk çekmelerine neden olmaktadır. Kültürel yoksulluk kadının içinde bulunduğu durumu değiştirebilmesini güçleştirmektedir (Kalaycıoğlu, 2003: 290).

Kentsel yoksulluk, genellikle şehir alanlarında yaşayan insanları etkileyen yoksulluk türüdür. Büyük şehirlerde; işsizlik, düşük ücretli işler, konut sorunları, sağlık hizmetlerine ulaşım zorlukları gibi faktörler kentsel yoksulluğu artırabilmektedir. Kentsel yoksulluk; genellikle büyük şehirlerdeki gecekondu alanları, çöp toplama bölgeleri veya yetersiz konutlarda yaşayan düşük gelirli aileleri içermektedir. Kentsel yoksulluk, genellikle daha karmaşık ve çeşitli sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Her iki türde de yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmalarına ve yaşam standartlarının düşük olmasına işaret etmektedir. Yoksulluğun bu iki farklı türü; yerel koşullara, ekonomik yapıya ve sosyal politikalara bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Özel, 2015: 161).

1.1.1.4. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğu, bireylerin kendisinin veya ailesinin temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak geliri elde edememesi durumudur. Bu durum genellikle bireyin gelirinin ülkenin ulusal yoksulluk çizgisinin altında kalması ile ortaya çıkmaktadır. Gelir yoksulluğu ölçümleri genellikle kişinin gelir düzeyi, işsizlik oranları ve diğer ekonomik göstergeler üzerinden yapılmaktadır. Türkiye’de “açlık sınırı” ve “yoksulluk sınırı” adı altında belirlenen ekonomik göstergeler ile kişilerin gelir yoksulluğu durumu hesaplanmaktadır (BİSAM, 2025: 1). Bu sınırların altında bir gelire sahip olan birey veya aile yoksul olarak hesaplanmaktadır. Dünya genelinde evrensel bir gelir alt sınırı belirlemek ülkelerin farklı ekonomik gelişmişlik

durumlarından dolayı mümkün olamamaktadır. 2025 yılı itibarıyla Dünya Bankası, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre uluslararası yoksulluk sınırını düşük gelirli ülkeler için günlük 2,15 ABD doları, alt-orta gelirli ülkeler için 3,65 ABD doları ve üst-orta gelirli ülkeler için ise 6,85 ABD doları olarak belirlemiştir (World Bank, 2022: 3).

Yoksulluk kavramının; yalnızca maddi sınırlar ve tüketim harcamalarına indirgenemeyecek kadar çok boyutlu bir olgu olduğu özellikle sosyal bilimciler, ekonomistler ve siyaset bilimciler tarafından uzun süredir tartışılmaktadır. Bu kapsamda yoksulluk; sosyal dışlanma, yaşam kalitesi, temel haklara erişim ve fırsat eşitsizlikleri gibi boyutlarıyla daha geniş bir perspektiften ele alınmaktadır (Şenses, 2001: 31). İnsani yoksulluk, bireylerin temel insan haklarına ve ihtiyaçlarına erişimini ifade etmektedir. Bu; eğitim, sağlık, barınma, su, gıda ve benzeri temel ihtiyaçları içermektedir. İnsani yoksulluk, sadece maddi varlıklara değil aynı zamanda insanların yaşam kalitesini ve genel refahını etkileyen faktörlere odaklanmaktadır.

İnsani yoksulluk kavramı; gelir yoksulluğundan farklı olarak çok temel veya “tahammül edilebilir” bir yaşamı sürmek için gereken olanak, fırsat ve seçimlerden yoksunluğu anlatmaktadır. İnsani yoksulluk, asgari yaşam standardını gerektirdiği temel gereksinimleri karşılayan geliri tanımlayan “yoksulluk sınırı” kavramına/ölçütüne karşın “insanca yaşama imkânlarına sahip olma” durumunu tanımlama ve ölçme çabası içindedir (Aksan, 2012: 13). İnsani yoksulluk kavramı ilk olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’nda yer almıştır. İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE); bireylerin yaşam süreleri, eğitim düzeyleri ve yaşam standartları gibi temel insan gelişimi boyutlarındaki yoksunlukları ölçerek yoksulluğun çok boyutlu yapısını nicel olarak değerlendiren bir göstergedir. İYE, özellikle gelişmekte olan ülkelerde insan gelişimi açısından yaşanan eksiklikleri ve eşitsizlikleri ortaya koymada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (UNDP, 1997: 17). 2016 İnsani Gelişme Raporu verilerine göre, Türkiye’nin insani gelişme endeksi değeri 0,767 olarak hesaplanmış ve Türkiye bu değerle 188 ülke arasında 71. sırada yer almıştır. Gürcistan (0,776) ve Venezuela (benzer puanda) ile aynı aralıkta yer alarak bu sıralamayı paylaşmaktadır (UNDP, 2016: 22).

1.1.1.5. Dönemsel ve Kalıcı Yoksulluk

Dönemsel yoksulluk belirli bir süre için geçici olan ve genellikle bir olay veya durumun sonucudur. İşsizlik, geçici sağlık sorunları, doğal afetler gibi faktörler dönemsel yoksulluğa neden olabilmektedir. Bu tür yoksulluk, genellikle geçici yardım programları veya sosyal güvenlik ağları tarafından hafifletilebilir (Kaya, 2011: 40).

Kalıcı yoksulluk, bireyin yaşaması için gerekli olan temel ihtiyaçlara ulaşamaması sonucu ortaya çıkan çok boyutlu bir sosyal sorundur. Açlık, barınma, sağlık hizmetlerine erişim gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması yoksulluğun en belirgin göstergeleridir. Ancak yoksulluğun ölçülmesi ve tanımlanması konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Gelir eşitsizliği, eğitim düzeyi, sosyal dışlanma gibi faktörler de yoksulluğun karmaşık yapısını oluşturan unsurlardır. Bu nedenle, yoksulluğu tek bir boyutla değerlendirmek yerine çok yönlü bir yaklaşım benimsemek gerekmektedir. İlk defa 1990 yılında Dünya Bankası tarafından yoksulluk sınırı, satın alma gücü paritesine dayalı olarak belirlenmiş ve bu sınır günlük 1 Amerikan doları olarak tanımlanmıştır (Arabacı, 2019: 124). Dünya Bankası'nın bu yaklaşımı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun daha somut bir şekilde ölçülmesine ve kıyaslanmasına olanak sağlamıştır. Günlük 1 ABD doları ölçütü, temel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalan bireyleri belirlemek amacıyla kullanılan ilk yaygın standartlardan biri olmuştur.

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğunu savunan kesimler, bu ölçütün yetersiz olduğunu öne sürmektedirler. Yoksulluğu sadece gelirle sınırlı bir şekilde değerlendiren bu tanım, bireylerin eğitim, sağlık, barınma ve sosyal katılım gibi diğer önemli faktörleri göz ardı etmektedir. Bu nedenle, günlük 1 ABD doları ölçütüne dayanan tanım, yoksulluğu yalnızca maddi bir eksiklik olarak görmektedir ve yoksulluğun tüm boyutlarını anlamada yetersiz kalmaktadır (Temiz, 2008: 62).

Kalıcı yoksulluk, daha uzun süreli ve kalıcı bir durumu ifade eder. Kalıcı yoksulluk içindeki bireyler veya topluluklar genellikle uzun vadeli işsizlik, eğitimsizlik, sağlık sorunları veya sosyal dışlanma gibi faktörler nedeniyle sürekli olarak düşük gelir seviyelerinde yaşamaktadırlar. Kalıcı yoksulluk, sıklıkla yoksulluk döngüsü olarak adlandırılan bir döngü içinde kalabilir ve bu da yoksulluğun bir sonraki nesle aktarılmasına yol açabilmektedir. Kalıcı yoksulluk, bireyin sadece ekonomik kaynaklardan yoksun kalmasıyla sınırlı olmayan aynı zamanda uzun süreli ve derinlemesine yaşanan bir sosyal durumdur. Bu durum, yalnızca bireyleri değil tüm aileleri ve hatta toplulukları kuşatarak nesilden nesile aktarılabilmektedir. Dönemsel

yoksulluktan farklı olarak kalıcı yoksullukta bireylerin bu durumu aşma ve daha iyi bir yaşam standardına ulaşma imkânları oldukça kısıtlıdır. Kalıcı yoksulluk; bireylerin sosyal, kültürel ve psikolojik olarak da etkilenmesine neden olarak yaşam kalitelerini önemli ölçüde düşürebilmektedir. Bu durum, sadece bireylerin değil aynı zamanda toplumun genel refahını da olumsuz etkileyen bir sosyal sorundur (Temiz, 2008: 63).

Kalıcı yoksulluğun bazı unsurları vardır. Bunlar; süreklilik, sosyal destekten yoksunluk, yoksulluğun şiddetli biçimde yaşanması, çok boyutlu yoksunluk olarak gruplandırılabilir (Temiz, 2008: 63). Kalıcı yoksulluğun bu unsurları, birbirleriyle etkileşime girerek yoksulluk döngüsünü güçlendirebilir ve toplumun daha geniş yapısal sorunlarına işaret edebilir. Bu nedenle, kalıcı yoksulluğun azaltılması ve önlenmesi için çoklu sektörler arası yaklaşımlar ve politika müdahaleleri gerekmektedir.

1.1.2. Yoksulluğun Nedenleri ve Etkileri

Yoksulluğun kökenleri ve dinamikleri, sosyal bilimlerin uzun süredir üzerinde yoğunlaştığı bir konudur. Tarihsel ve coğrafi bağlamlardaki farklılıklar, yoksulluğun nedenlerinde de çeşitlilik yaratmıştır. Bu nedenle, sosyal bilimler disiplinlerinin farklı perspektiflerinden yoksulluğu açıklamaya çalışan çok sayıda teori ortaya çıkmıştır (Oyen, 1992: 620). Bu bağlamda, yoksulluğun ortaya çıkışında ve devamında etkili olan ekonomik, sosyal, kültürel ve politik faktörler ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Özellikle yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasına, gelir eşitsizliğinin artmasına ve sosyal hareketliliğin kısıtlanmasına neden olan mekanizmalar üzerinde durulması gerekmektedir (Şenses, 2006: 145).

Yoksulluğun karmaşık ve çok yönlü bir sorun olduğu düşünüldüğünde tek bir nedeni bulunmamaktadır. Yoksulluğun ortaya çıkmasında bir dizi faktör etkili olmaktadır. Bunlar arasında ekonomik nedenler önemli bir yer tutar. Gelir eşitsizliği, düşük ücretler, işsizlik ve istikrarsız istihdam gibi ekonomik faktörler yoksulluğun yaygınlaşmasında etkilidir (Odabaşı, 2009: 8–9). Bunun yanı sıra sosyal faktörler de yoksulluğun nedenlerinden biridir. Eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimin kısıtlanması, sosyal yardım programlarının yetersizliği, ayrımcılık ve toplumsal dışlanma da yoksulluğun devam etmesinde etkili olan faktörler arasındadır. Yoksulluğun bir diğer önemli nedeni de politik faktörlerdir. Zayıf kamu politikaları,

adaletsiz vergi sistemi, yolsuzluk ve kötü yönetim gibi politik etkenler de yoksulluğun sürmesine katkıda bulunur.

Çevresel faktörler de yoksulluğun nedenleri arasındadır. İklim değişikliği, doğal afetler, çevre kirliliği gibi çevresel etmenler yoksulluğu derinleştirebilir ve yaygınlaştırabilir. Son olarak, bireysel faktörler de yoksulluğun nedenlerinden biridir. Kötü sağlık, düşük eğitim seviyesi, aile içi şiddet gibi bireysel koşullar da yoksulluğun devam etmesinde etkili olabilmektedir (Taşdemir, 2014: 75). Bu nedenlerin bir araya gelmesi ve etkileşimi, yoksulluğun karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü açıklamaktadır. Bu kapsamda yoksulluğun temel nedenleri; ekonomik, demografik, çevresel ve politik faktörler çerçevesinde daha ayrıntılı biçimde incelenecektir.

1.1.2.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı, ekonomik krizler, enflasyon, işsizlik ve istihdam sorunları gibi ekonomik etmenler yoksullukla yakın ilişkilidir. Bu etmenlerdeki değişiklikler bireysel ve toplumsal yoksulluk kavramını kökünden etkilemektedir.

Yoksulluğun temel ekonomik göstergelerden birisi ekonomik büyüme ve gelir dağılımıdır. Bir toplumdaki yoksulluk seviyesi; ortalama gelir düzeyi, ekonomik büyüme hızı ve gelir dağılımındaki eşitsizlik derecesi gibi faktörlerle yakından ilişkilidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisi daha belirgin olmakla birlikte bu üç kavramın birbiriyle olan etkileşimi daha kapsamlı bir şekilde incelenmelidir (Şenses, 2006: 149). Bir ülkede ekonomik istatistiklerin ve ekonomik büyümelerin ülkedeki vatandaşlara eşit olmayan dağılımı ile gelişen gelir eşitsizliği yoksulluğa neden olmaktadır. Bu bağlamda yoksulluk ülke kaynaklarının yetersiz olmasından değil o kaynakların düzenli olarak dağıtılmamasından kaynaklanmaktadır. Ülkedeki gelir adaletsizliğinin artması zengini daha zengin yoksulu da daha yoksul yapmaktadır. Serbest piyasa ile büyüyen ülkelerde bu durum kaçınılmazdır. Yoksulluk seviyesini düşürmek ve işveren ile işçi arasındaki dengeyi sağlamak için dengeli bir asgari ücret belirlemek gerekir (Çalışkan, 2010: 90-92).

Gelir dağılımı, ele alınış biçimine göre farklı boyutlarda incelenebilir. Bireysel gelir dağılımı, bir toplumdaki gelirlerin bireyler veya hane halkları arasında nasıl dağıtıldığını gösteren bir göstergedir. Bu dağılımdaki eşitsizlik düzeyi genellikle Gini katsayısı ile ölçülür. Gini katsayısı; 0 ile 1 arasında değişen bir değer olup 0 tam eşitliği,

1 ise tam eşitsizliği ifade eder. Öte yandan fonksiyonel gelir dağılımı, farklı sosyal sınıflar veya üretim faktörleri (emek, sermaye) arasındaki gelir paylaşımlarını inceler. Bu yaklaşım, toplumdaki gelir dağılımındaki yapısal farklılıkları ortaya koymayı amaçlar (Gül, 2008: 423).

Kadın-erkek eşitliğine önem veren, çalışanların haklarını koruyan, vergileri gelir adaletine göre toplayan ve asgari ücreti yüksek tutan ülkelerde gelir eşitsizliği genellikle daha düşüktür. Danimarka (0.252), Çek Cumhuriyeti (0.256), Finlandiya (0.260), Macaristan (0.272), Norveç (0.249), Belçika (0.262), Hollanda (0.288), Avusturya (0.267) ve Fransa (0.303) gibi ülkelerde olduğu gibi, bu ülkelerde Gini katsayısı 0.3'ün altında seyrederek düşük gelir eşitsizliği olduğunu göstermektedir. Bu ülkeler; genellikle küçük nüfuslu, yüksek eğitim seviyesine sahip ve cinsiyet eşitliğinin ileri olduğu ülkelerdir. Öte yandan Afrika ülkelerinin büyük bir kısmı, Hindistan ve Çin gibi nüfus yoğunluğu yüksek ve kaynakların yetersiz olduğu ülkelerde Gini katsayısı oldukça yüksektir. Şili (0.501), Meksika (0.466), Türkiye (0.411), ABD (0.380), İsrail (0.376), Portekiz (0.344) gibi bazı ülkelerde ise Gini katsayısı OECD ortalamasının üzerinde bulunmaktadır. Bu durum, bu ülkelerde zengin ve fakir arasındaki gelir uçurumunun oldukça geniş olduğunu göstermektedir (Kaya, 2023).

Türkiye'de gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçen Gini katsayısı, 1987 yılında ölçülerek 0.434 olarak tespit edilmiştir. Sonraki çeyrek yüzyılda bu değer 0.401'e gerileyerek gelir dağılımında kısmi bir iyileşme olduğu görülmüştür. Dünya ortalamasıyla kıyaslandığında, Türkiye'deki Gini katsayısının düşük olması ilk bakışta olumlu bir gelişme gibi görünse de yüksek büyüme oranlarına rağmen gelir eşitsizliğindeki bu düşüşün yetersiz olduğu ve gelir uçurumunun hala önemli bir sorun olduğu söylenebilir. Bu durum, Türkiye'de gelirlerin daha adil dağıtılması için yapılması gerekenlerin olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Ayvalı, 2022).

Yoksulluğun temel ekonomik göstergelerinden bir diğeri ekonomik krizlerdir. Ekonomik Kriz, genellikle bir ülkenin veya bölgenin ekonomik dengesizlikler, finansal sorunlar veya durgunluklar nedeniyle ciddi ekonomik çöküş yaşadığı bir dönemi ifade eder. Bu krizler genellikle bir dizi faktörün bir araya gelmesiyle ortaya çıkar. Örneğin; finansal piyasalardaki dengesizlikler, aşırı borçlanma, spekülasyon, ticaret dengesizlikleri, bankacılık sektöründeki sorunlar, politik belirsizlikler veya doğal afetler gibi faktörler ekonomik krizlere neden olabilir. Ekonomik krizler genellikle yoksulluk üzerinde olumsuz etkilere sahip olur. Bu etkilerin başında işsizlik

oranlarının artması gelir. Kriz dönemlerinde iş kaybı yaşayan bireyler ve aileler, gelir kaybıyla karşılaşır bu da yoksulluk riskini artırır. Ayrıca ekonomik krizler genellikle gelirlerde azalmaya yol açar. İş kaybı, ücretlerde düşüş, işletmelerin kapanması gibi faktörler gelir düzeylerini etkileyebilir ve bu da yoksulluğun yayılmasına katkıda bulunabilir. Bu durum, krizden en çok etkilenen ve zaten düşük gelir seviyesine sahip olan kesimleri daha da zorlayarak yoksulluğun derinleşmesine neden olabilir (Aslan, 2021: 173).

Yoksulluğun temel ekonomik göstergelerden bir diğeri enflasyondur. Enflasyon, genel olarak bir ekonominin genel seviyede fiyatlarının sürekli olarak artması durumunu ifade eder. Yani enflasyon, bir para biriminin satın alma gücünün düşmesiyle sonuçlanan ve tüketim mallarının fiyatlarının artmasıyla kendini gösteren bir durumdur. Ekonomideki iniş çıkışlar (konjonktürel dalgalanmalar), ortalama gelir seviyelerindeki değişimler yoluyla yoksulluk üzerinde doğrudan bir etki yaratır. Ekonomik büyüme ve genişleme dönemleri genellikle yoksulluğu azaltırken işsizlik gibi konjonktürel dalgalanmaların yol açtığı olumsuz etkiler gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyerek yoksulluğu artırabilir. Özellikle enflasyon gibi bir durum, alacaklılar lehine bir gelir transferine neden olarak gelir dağılımındaki eşitsizliği derinleştirebilir (Aktan & Vural, 2002a: 93).

Enflasyon, gelişmekte olan ülkelerde verilen emek ve kazanılan sermaye arasındaki gelir dengesini bozmakta ve kişilerin alım gücünü eksi yönde etkilemektedir. Bunun sonucunda halk yoksullaşmakta ve yaşam standardı düşmektedir. Çalıştığı işten sabit gelir elde eden aileler için enflasyon olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü bu aileler enflasyon sonucunda daha fazla tasarruf etmekte ve harcamalarını kısarak yaşamaya çalışmaktadır (Bilgin, 2011: 269-270).

Yoksulluğun temel ekonomik göstergelerinden bir diğeri işgücü piyasası ve işsizliktir. Hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk, giderek artan bir şekilde işgücü piyasalarındaki yapısal sorunlar ve dinamiklerle ilişkilendirilmektedir. Literatürde, yoksulluğun başlıca nedenlerinden biri olarak işgücü piyasalarındaki yetersiz istihdam imkânları gösterilmektedir. Özellikle kentsel alanlarda yaşanan yoksulluğun temel nedeni olarak, yeterli ve nitelikli iş bulamama sorunu öne çıkmaktadır (Şenses, 2006: 164). Ekonomik hayata katılan bireyler arasında yer alan yoksullar, genel olarak çalışan yoksullar ve işsiz yoksullar olmak üzere iki ana grupta incelenebilir. İşsizlik, yoksullukla sıklıkla birlikte anılsa da istihdamın varlığı mutlaka

yoksulluğun ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla çalışan olmak da yoksulluk riskini tamamen ortadan kaldırmamaktadır (Kapar, 2005: 52).

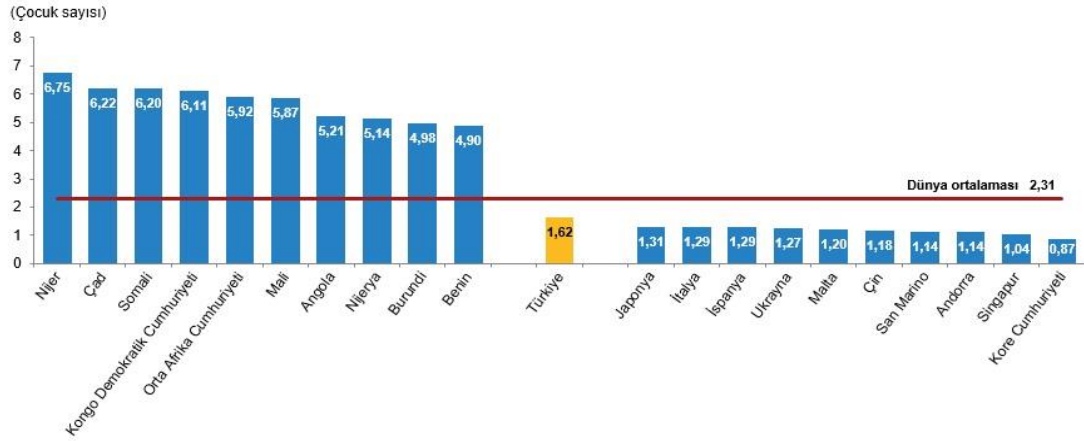
İşgücü piyasası ile yoksulluk arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır ve birçok faktörü içermektedir. İşsizlik oranlarının yüksek olması, işgücü piyasasındaki en belirgin yoksulluk belirleyicilerinden biridir. Yüksek işsizlik, toplumun gelir kaynaklarının azalmasına ve bireylerin yoksulluk riskinin artmasına sebep olmaktadır (Aslan, 2020: 85). Diğer bir husus düşük ücretlerdir. Özellikle düşük vasıflı işlerde çalışan işçiler için bu durum yaygın olarak görülmekte ve bu da yoksulluk sınırının altında bir gelir elde etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca işgücü piyasasındaki esneklik ve geçici istihdam biçimlerinin yaygınlığı da önemli bir etkiye sahiptir. Geçici işlerde çalışanlar, genellikle düşük gelir garantisi ve iş güvencesizliği ile karşı karşıyadır bu da yoksulluk riskini artırmaktadır (Güloğlu & Çepni, 2022: 101). Ancak işgücü piyasasındaki eğitim ve beceri seviyesinin yüksek olması, bireylerin daha iyi iş fırsatlarına erişimini sağlayarak yoksulluktan kurtulmalarını kolaylaştırır. Eğitim ve beceri kazanımı, bireylerin daha iyi ücretli işlerde çalışmasını sağlayarak yoksulluk riskini azalmaktadır. Sonuç olarak; işgücü piyasasındaki koşulların iyileştirilmesi, işsizliğin azaltılması, ücretlerin artırılması ve eğitim fırsatlarının genişletilmesi gibi politikalar yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Çalışkan, 2007: 284-308).

1.1.2.2. Demografik Nedenler

Demografi, yoksulluğa neden olan birçok faktörü içerir. Öncelikle, nüfus yoğunluğu ve dağılımı önemlidir. Yoğun nüfuslu bölgeler genellikle daha fazla işsizlik ve rekabetle karşı karşıya kalır. Hızlı nüfus artışının olduğu az gelişmiş ülkeler, yeni gelen nüfusu besleyecek kaynaklara sahip olamadığı için yoksul kesimin fazlalaşmasına neden olmaktadır (Sevinç & Aktuğ, 2023: 19). Nüfusu hızlı yükselen ülkelerin kişi başına düşen mili gelirlerinde azalma meydana gelir. Bu durum, iş olanaklarının azalmasına ve gelirin paylaşılmasında zorluklara yol açabilir. Nüfus artışı, özellikle toprak gibi doğal kaynaklara erişim ve dolayısıyla yaşam standardı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle düşük gelirli gelişmekte olan ülkelerde hızla artan nüfus, yoksulluğun başlıca nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Sahra Altı Afrika gibi dünyanın en yoksul bölgelerinde yaşanan yaygın yoksulluk da çoğunlukla hızlı nüfus artışıyla ilişkilendirilmektedir (Şenses, 2006: 154). Dünya genelinde yüksek ekonomik seviyelere sahip ülkelerin nüfus artış hızlarının çok düşük seviyelerde veya

eksi sayılarda olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin nüfusunun düşmesinin en büyük sebebi doğurganlık hızlarının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Çizelge 1.2’de 2022 yılının doğurganlık hızının ülkelere göre sıralaması verilmiştir.

Çizelge 1.2. 2022 yılında dünyada doğurganlık hızının en yüksek olduğu 10 ülke

*<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2023-49688>

Dünya doğurganlık ortalaması 2,31 iken Avrupa Birliği (AB) ortalaması 1,53’tür. Tablonun üst sıralarında ekonomik olarak düşük seviyede olan ülkelerin olduğu görülmektedir. Ekonomik düzeyin yüksek olduğu ülkeler ise doğurganlık hızları en alt seviyede olan ülkeler olarak görülmektedir.

Yoksulluğa neden olan bir diğer demografik etmen hane halkı özellikleridir. Hane halkı özellikleri, yoksulluk üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan ve sosyal eşitsizliğin anlaşılmasında önemli bir role sahip olan faktörlerdir. Bu faktörler arasında hane halkının gelir düzeyi ve istihdam durumu öne çıkmaktadır. Düşük gelir seviyelerine sahip veya işsiz haneler, temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekerler ve bu durum yoksulluk riskini artırır. Ayrıca hane halkının eğitim düzeyi de yoksulluk üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Bilenkisi, Güngör & Tapsın, 2015: 345). Daha yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler genellikle daha iyi iş fırsatlarına ve dolayısıyla daha yüksek gelirlere erişim sağlarlar bu da yoksulluk riskini azaltır. Ancak düşük eğitim düzeyi yoksulluğu arttırabilir çünkü eğitim, bireylerin işgücü piyasasına entegrasyonunu ve gelir artışını sağlayan önemli bir faktördür. Hane halkının büyüklüğü ve yapısı da yoksulluğu etkileyen bir diğer önemli faktördür. Büyük ailelerde gelir paylaşımı daha zor olabilir ve bu durum yoksulluk riskini arttırabilir. Ayrıca tek ebeveynli aileler veya yaşlı bireylerin yaşadığı haneler, daha fazla yoksulluk riski altında olabilir çünkü bu hanelerde genellikle tek bir gelir

kaynağı bulunur ve bu gelir kaynağı sınırlı olabilir. Dolayısıyla hane halkı özellikleri, yoksulluğun oluşumunu ve yayılmasını etkileyen önemli bir role sahiptir (Güngör, 2023: 142).

Yoksulluğa neden olan bir diğer demografik etmen göçtür. Göç ve yoksulluk arasında karşılıklı ve döngüsel bir ilişki bulunmaktadır. Yoksulluk, bireyleri göç etmeye iten bir neden olduğu gibi göç de yoksulluğu tetikleyen bir faktör olabilmektedir. Çağlayan'ın ortaya koyduğu çerçevede bu ilişki dört ana başlık altında incelenebilir: Yoksulluğun göçü teşvik etmesi, yoksulluğun göç hareketlerini sınırlandırması, göçün yoksulluğa neden olması ve son olarak göç ve yoksulluk arasındaki ilişkinin azaltılması (Çağlayan, 2008: 303).

Göç, kaynakları daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak için arama veya kaçma eğiliminde olan kişiler tarafından sıklıkla gerçekleştirilir. Bu durumda göç edenler daha iyi iş olanakları, daha iyi eğitim ve sağlık hizmetleri gibi kaynaklara erişim sağlamak amacıyla kırsal bölgelerden kentsel alanlara veya daha gelişmiş ülkelere göç edebilirler. Ancak göç; yerinden edilmiş kişilerin sosyal ağlarından uzaklaşmaları, yeni yerleşim yerlerinde uyum sorunları yaşamaları ve istikrarsız çalışma koşulları gibi risklerle de birlikte gelebilmektedir (Öztürk & Altuntepe, 2008: 1590). Bununla birlikte göç eden kişilerin ve ailelerin, yeni yerleşim yerlerinde yoksullukla karşılaşmaları da mümkündür. Göç etme maliyetleri, işsizlik, dil bariyerleri, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi faktörler göçmenlerin ekonomik güçlüklerle karşılaşmasına neden olabilir. Ayrıca göç edenler genellikle eski topluluklarından ayrılmak zorunda kaldıkları için sosyal destek ağlarını kaybedebilirler ve yeni yerleşim yerlerinde yalnızlaşabilirler (Ustabaşı Gündüz & Çifçi, 2021a: 37).

Türkiye’de ki kırsal kesimden kentlere doğru gerçekleşen yoğun göç hareketleri, özellikle 1980’lerden itibaren yoksulluk sorununu derinleştiren önemli bir sosyo-ekonomik dönüşüme işaret etmektedir. Bu süreçte artan işsizlik, prekaryalaşma (düzensiz, geçici ve düşük ücretli işler) ve gelir eşitsizliği kentlerde yaşayan nüfusun önemli bir kısmını yoksulluk sınırının altında bırakmıştır. Özellikle 1990’lı yıllardan sonra kentlere göç eden bireyler, sosyal yardım programlarına başvurmak zorunda kalan nüfusun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu durum, göç ve yoksulluk arasındaki karmaşık ve karşılıklı etkileşimin açık bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kırsal kesimden gelen göçmenlerin düşük eğitim düzeyleri, sınırlı sosyal sermayeleri ve kentsel yaşam koşullarına uyum sağlama zorlukları bu kesimin yoksulluk riskini daha da

arttırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'deki göç ve yoksulluk arasındaki ilişki, sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel bir dönüşümün de parçası olarak ele alınmalıdır.

Türkiye'de 1970'lerin sonundan itibaren kırsal kesimden kentlere doğru gerçekleşen göç hareketlerinde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. 1975-1980 yılları arasında toplam nüfusun yaklaşık %9,3'ünü oluşturan 3,6 milyon kişi göç ederken bu oran 1995-2000 yıllarında %11'e yükselerek 6,7 milyona ulaşmıştır. Bu veriler, yirminci yüzyılın son çeyreğinde Türkiye'de yaşanan hızlı kentleşme sürecinin önemli bir göstergesi niteliğindedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı [BİB], 2009: 16). Türkiye'de nüfus hareketleri incelendiğinde, Akdeniz Bölgesi hem göç veren hem de göç alan bölgeler arasında en yoğun etkileşimi sergileyen coğrafi birim olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Akdeniz Bölgesi'ne doğru belirgin bir göç akışı gözlenirken Akdeniz Bölgesi'nden de ağırlıklı olarak Marmara Bölgesi'ne göç hareketleri yaşanmıştır (BİB, 2009: 17).

Bu göç dalgalarının en yoğun yaşandığı illerden biri olan Bitlis'te de benzer dinamikler gözlemlenmiştir. Özellikle kırsal alanlarda yaşanan ekonomik yetersizlikler, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gelir sağlamada yetersiz kalması ve temel kamu hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılar, bölge halkını göç etmeye zorlamıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan güvenlik sorunları da zorunlu göçü tetikleyen başlıca unsurlar arasında yer almıştır. Bu dönemde özellikle İstanbul, İzmir, Mersin ve Adana gibi metropol kentler, Bitlis'ten yoğun göç alan bölgeler haline gelmiştir. Göç eden bireyler; çoğunlukla vasıfsız iş gücüne dahil olmuş, düzensiz ve güvencesiz işlerde istihdam edilmiş, kent çeperlerinde düşük yaşam standartlarına sahip gecekondü alanlarında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bitlis'ten gerçekleşen bu göç hareketleri, sadece demografik yapıyı değil aynı zamanda kültürel sürekliliği de etkilemiş, geleneksel yaşam biçimlerinin kent ortamında çözülmesine neden olmuştur. Ayrıca göç eden bireylerin yeni çevreye uyum sağlama süreci çeşitli sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan eşitsizlikler, iş güvencesizliği, ayrımcılık ve kentle bütünleşememe durumu Bitlisli göçmenlerin yoksulluk döngüsünden çıkmalarını zorlaştırmıştır. Bu durum, göç ile yoksulluk arasındaki bağlantının sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyo-kültürel bir mesele olduğunu da ortaya koymaktadır (İnce, 2020: 129-148).

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişkinin karmaşıklığı, bu iki olguyu etkileyen çok sayıda değişkenin varlığıyla açıklanabilir. Göç hareketlerinin demografik, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutları, göçün nedenleri, süreleri ve göçmenlerin özellikleri gibi faktörler hem göç veren hem de göç alan bölgelerdeki yoksulluk düzeylerini belirleyen önemli unsurlardır. Bu nedenle, göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi tek bir değişkenle açıklamak oldukça zordur.

1.1.2.3. Çevresel Nedenler

Çevresel olarak bir ülkenin, toplumun, kabilenin konumu onu diğer insanlara göre daha avantajlı veya dezavantajlı konuma getirebilir. Çevresel nedenler yoksulluk için tek başına yeterli bir sebep değildir nitekim bulunduğu dezavantajlı konumun şartlarını tersine çevirip yoksulluktan kurtulan toplumların sayısı az değildir. Yine de çevresel özelliklerin yapısına göre yoksulluğu etkilediği kesindir.

Çevresel özelliklerden bir tanesi tarım ve gıda güvenliğidir. Çevresel faktörler, tarım alanlarının verimliliğini etkileyebilir. Kuraklık, sel, erozyon gibi doğal afetler veya iklim değişikliği gibi faktörler tarım verimliliğini azaltabilir ve gıda üretimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu sebeple tarıma dayalı ekonomilerde yaşayan insanlar, gıda güvenliği sorunlarıyla karşı karşıya kalabilir ve yoksulluk riski altına girebilirler (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 10).

Çevresel özelliklerden bir diğeri iş imkânları ve gelir kaynaklarıdır. İş imkânları ve gelir kaynakları, bölgesel ekonomik fırsatları etkileyebilir. Özellikle kırsal bölgelerde, doğal kaynakların sınırlı olması veya ekonomik altyapının yetersizliği iş imkânlarının kısıtlı olmasına neden olabilir. Bu durumda, insanlar geçimlerini sağlamak için yeterli gelir kaynaklarına erişim sağlayamazlar ve yoksulluk riski altında olabilirler (Gülçubuk, Baytekin & Yılmaz, 2005: 6).

Çevresel özelliklerden bir diğeri altyapı ve temel hizmetlerdir. Çevresel olarak izole veya erişilmesi zor olan bölgeler, altyapı eksikliği nedeniyle temel hizmetlere (sağlık hizmetleri, eğitim, su ve sanitasyon, elektrik vb.) erişimde zorluklar yaşayabilirler. Bu durum, insanların yaşam kalitesini düşürebilir ve yoksulluğu derinleştirebilir (Yüksel, 2022: 750).

Çevresel özelliklerden bir diğeri ise doğal kaynaklı afetler ve çevresel risklerdir. Çevresel olarak riskli bölgeler, doğal kaynaklı afetlere (depremler, tsunamiler, kasırgalar vb.) veya çevresel risklere (çölleşme, kirlilik, toprak erozyonu,

su kıtlığı vb.) daha fazla maruz kalabilir. Bu durumda, insanlar maddi kayıplarla karşı karşıya kalabilir ve yoksulluk riski artabilir.

Dünya üzerindeki yoksulluk dağılımı ile iklim ve arazi gibi doğal çevresel koşullar arasında belirgin bir korelasyon olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle aşırı sıcak veya soğuk iklimlere sahip bölgelerde yer alan ülkelerin, yoksulluk oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, çevresel koşulların ülkelerin ekonomik gelişimi ve yaşam standartları üzerindeki önemli etkisini ortaya koymaktadır (Özey, 2003: 140). Küresel düzeyde kaynakların eşitsiz dağılımı ve sömürüye dayalı ekonomik sistemler, yoksulluğun temel nedenleridir. Zengin ülkelerdeki yoksulluk, bu sistemlerin yarattığı eşitsizlikleri göstermektedir. Kısacası yoksulluk, doğal bir süreç değil insan yapımı bir sorundur (Özey, 2003: 141).

1.1.2.4. Politik Nedenler

Yoksulluğun politik nedenleri çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bunlar arasında politik istikrarsızlık, kötü yönetim, yolsuzluk ve çatışma gibi unsurlar öne çıkar. Politik istikrarsızlık, bir ülkede istikrarsız bir siyasi ortamın varlığı anlamına gelir. Bu durum; yatırımın azalmasına, ekonomik büyümenin engellenmesine ve sosyal hizmetlerin yetersiz kalmasına neden olur. Kötü yönetim, hükümetin etkili bir şekilde kaynakları yönetememesi veya adaletli bir şekilde hizmet sunamaması durumunu ifade eder. Hükümetin yetersiz politika uygulamaları ve kaynakların kötü dağıtılması ve yanlış kullanılması yoksul kesimlerin daha da yoksullaşmasına ve eşitsizliğin artmasına yol açabilir (Nanda, 2006: 272).

Yolsuzluk, devlet kurumlarında ve yönetimde yaygın bir sorun olduğunda kaynakların kötüye kullanılmasına ve kamu hizmetlerinin etkisiz hale gelmesine yol açabilir. Bu durum, yoksullukla mücadelede harcanan kaynakların boşa harcanmasına ve yoksul kesimlerin daha fazla mağdur olmasına neden olabilir. Bir ülkede siyasi, etnik veya dini nedenlerle yaşanan çatışmalarda yoksulluğun artmasına neden olabilir. Bu çatışmalar; ekonomik altyapının tahrip olmasına, insanların yerinden edilmesine ve temel ihtiyaçların karşılanmasının engellenmesine yol açabilir (Gengörü, 2024: 21).

Siyasi istikrarsızlık, yoksulluğun yapısal ve kalıcı hale gelmesinde etkili bir faktördür. Gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan yönetim sorunları, iç çatışmalar ve demokratik kurumların zayıflığı; kamu hizmetlerine erişimi sınırlandırmakta, ekonomik kaynakların etkin kullanımını engellemekte ve üretim süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

Bu durum, yoksulluğun kapsamını genişletmekte ve bireylerin refah düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye örneğinde yapılan bir çalışmada, siyasi istikrarsızlık endeksinde meydana gelen şokların kısa vadede yoksulluk endeksini artırdığı, ancak bu etkinin birkaç dönem sonra azaldığı belirlenmiştir. Bu bulgu, siyasi istikrarın yalnızca ekonomik büyüme değil, aynı zamanda sosyal refahın sürdürülebilirliği açısından da kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır (Bilen & Çalışır, 2013: 325).

1.1.3. Yoksullukla İlgili Yaklaşımlar

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdüren karmaşık bir olgu olup farklı disiplinler ve düşünce akımları tarafından çeşitli açılardan ele alınmıştır. Bu bağlamda; ekonomik, sosyal ve politik boyutlarıyla yoksulluğu anlamaya yönelik çok sayıda yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan bazıları, yoksulluğu bireysel eksiklikler ve piyasa mekanizmaları çerçevesinde değerlendirirken diğerleri toplumsal yapıları, güç ilişkilerini ve tarihsel süreçleri ön plana çıkarmaktadır. Bu bölümde; yoksulluğa dair temel tartışmalara yön veren klasik, neo-klasik, eleştirel ve Weberyen görüşler incelenecektir.

1.1.3.1. Klasik Yaklaşım

Klasik ekonomi görüşü, yoksulluğu genellikle kaynakların kıtlığıyla ilişkilendirir ve bunu ekonomik sistemin doğal bir sonucu olarak değerlendirir. Klasik ekonomistler; piyasa mekanizmalarının, genellikle kaynakların etkin bir şekilde dağıtılmasını sağlayacağına inanır. Bu da kaynakların rekabetçi piyasalarda en iyi şekilde kullanılacağı ve dolayısıyla refahın artacağı anlamına gelir (Koopmans, 1951: 455).

Klasik ekonomi görüşüne göre yoksulluğun temel nedenleri arasında; işsizlik, düşük üretkenlik, düşük gelir seviyeleri ve kaynakların adaletsiz dağılımı gibi faktörler bulunur. Ancak klasik ekonomistler genellikle bu sorunların çözümünün, serbest piyasa ekonomisine daha fazla güvenmek olduğunu belirtirler. Devlet müdahalesinin genellikle sorunları daha da kötüleştirebileceğini düşünmektedirler. Klasik ekonomi görüşüne göre serbest piyasa koşullarında, işsizlik gibi sorunlar da dâhil olmak üzere ekonomik zorluklar genellikle geçici olup piyasa katılımcılarının esneklik göstermesiyle çözülebilir. Bu nedenle klasik ekonomi yaklaşımı, yoksulluğun ve diğer ekonomik sorunların çözümünde genellikle devlet

müdahalesinin sınırlı olmasını savunur ve daha çok piyasa odaklı çözümleri destekler (Akbulut & Yüce, 2021: 32–33).

Adam Smith, milletlerin zenginliğe ve refaha ulaşmasının yolunun ekonomik özgürlükten geçtiğini belirtir. Smith, bireylerin ekonomik faaliyetlerinde karar alma ve tercihlerinde özgür olmalarını destekler. Aynı şekilde Smith, önceki filozoflar olan John Locke gibi insanların emeklerinin ve alın terlerinin karşılığında elde ettikleri şeylerin sahiplerinin kendileri olması gerektiğine inanır. Hem Locke hem de Smith, özgürlüğü insanın en temel ve doğal haklarından biri olarak kabul ederler. Smith “Milletlerin Zenginliği” adlı eserinde; bireylerin ekonomik faaliyetlerinde kendi özgür iradeleri ve tercihleriyle istedikleri üretim faaliyetlerini gerçekleştirebilmelerini, serbestçe ticaret ve sözleşme yapabilmelerini, ürettikleri mülkiyetin ve miras haklarının kendilerine ait olmasını, ürettiklerini uluslararası pazarlara engelsiz bir şekilde sunabilme özgürlüğüne sahip olmalarını savunur. Smith; milletlerin zenginleşmesi için teşebbüs serbestisinin, mülkiyet haklarının korunmasının, sözleşmelerin özgürce yapılabilmesinin ve uluslararası ticaretin serbestçe yapılabilmesinin önemini vurguluyordu (Aktan, 2002: 22-23).

1.1.3.2. Neo-Klasik Yaklaşım

Ekonomi politikalarının belirlenmesinde etkili olan yaygın yaklaşımlardan biri neo-klasik paradigmadır. Neo-klasik yaklaşım; bireyci temelli analizleri, serbest piyasa savunusu ve sınırlı devlet anlayışıyla iktisadi düşünce dünyasında uzun yıllar egemenliğini sürdürmüştür. Bu yaklaşıma göre, devletin temel işlevi kaynakların etkin dağılımını sağlamaktır; gelir dağılımına doğrudan müdahale ise ancak piyasa başarısızlıkları gibi istisnai durumlarda meşrulaşabilir (Karagöz, 2021: 2).

Neo-klasik ekonomistler, piyasa mekanizmalarının işleyişine güvenirler ve genellikle serbest piyasa ekonomisinin refahı artırıcı etkilerine vurgu yaparlar. Yoksulluğun azaltılması için daha rekabetçi bir işgücü piyasası, eğitim ve beceri geliştirme programları, kaynakların daha etkin dağıtılması gibi politikaları desteklerler. Ancak neo-klasik ekonomistler aynı zamanda piyasa başarısızlıklarının ve sosyal sorunların varlığını da kabul ederler. Bu nedenle bazı durumlarda, devletin yoksulluğu azaltmak için düzenleyici ve düzeltici politikalar uygulamasını savunurlar. Örneğin; eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin kamusal yararlarının sağlanması,

gelir transfer programları, vergi politikaları gibi önlemler neo-klasik ekonomistlerin desteklediği politika önerileri arasında yer alır (Musgrave & Musgrave, 1989: 68).

Neo-klasik yaklaşıma göre, bireysel ve ulusal düzeyde yoksulluğun üç ana nedeni bulunur. İlk olarak, bazı engeller bireylerin rasyonel karar alma süreçlerini ve serbest piyasa işleyişini kısıtlar. Bu engellerin bir kısmı insan doğasından kaynaklanan zayıflıklardan diğer bir kısmı ise üretim teknolojilerinin özelliklerinden kaynaklanır ve bireyleri ve ülkeleri yoksulluğa itebilir. İkinci olarak, bazı insanların yoksulluğun temel nedeni kendi seçimleridir. Bazı kişiler, boş zamanlarında ücretli işlerde çalışmak yerine çalışmamayı tercih ederek göreceli olarak düşük bir gelirle yaşamayı seçebilirler. Üçüncü olarak yoksulluğun bir diğer nedeni ise verimlilikle ilgilidir. Bireyin katkıda bulunduğu kaynakların verimliliği düşükse, elde edilen getiri de düşük olacaktır. Bireyler, düşük verimlilikle üretim sürecine katıldıklarında elde ettikleri gelir de buna orantılı olarak düşük olacaktır (Nurdoğan & Bayar Türkoğlu, 2023: 429). Yoksulluğu önlemek amacıyla yapılması gereken şey, kapitalist piyasa kurumlarının tam ve etkin bir şekilde işlemesini sağlamaktır. Böylelikle, sahip olduğu kaynakların belirlediği teknolojik verimlilik altında, her bir yurttaşın kendi kişisel tercihine bağlı olarak zengin ya da fakir olma şansı eşitlenebilecektir (Gül, 2008: 433)

1.1.3.3. Eleştirel Yaklaşım

Eleştirel görüş, yoksulluğu sınıf mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirir. Eleştirel görüşün ekollerinden biri olan Karl Marx'ın ortaya koyduğu Marksist teoriye göre; kapitalist toplumda yoksulluk, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan bir sınıf sistemiyle ilişkilidir. Marx'a göre kapitalist toplumda işçi sınıfı, emeklerinin karşılığı olan ücretin altında bir gelirle yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu durum, sermaye sahiplerinin kârını artırmak için işçilerin emeğini sömürdüğü temel ekonomik ilişkilere dayanır. Marxist görüşe göre, yoksulluk kapitalist üretim ilişkilerinin doğal bir sonucudur ve kapitalist sistemde yaygın olarak görülür. Marx'a göre kapitalist toplumda yoksulluğun temel nedeni, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayalı ekonomik yapıdır. Bu sistemde, sermaye sahipleri işçilerin emeğini sömürerek kâr elde ederken işçiler de düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalır ve yoksulluk içinde yaşarlar (Demirtürk, 2020: 46).

Marxist görüş, yoksulluğun sınıfsal bir olgu olduğunu ve sınıfsal bir mücadele ile çözülebileceğini öne sürer. Marx ve takipçileri, kapitalist sistemi eleştirirken

sınıfsız bir toplum olan komünizmin kurulmasını savunurlar. Onlara göre sınıfsız bir toplumda üretim araçları kolektif mülkiyet altında olacak ve emeği sömürden kurtulacak böylece yoksulluk da sona erecektir. Bu nedenle Marx ve Marksistler, yoksulluğun kökenini kapitalist üretim ilişkilerine bağlar ve bu ilişkilerin aşılmasıyla birlikte yoksulluğun sona ereceğini öngörürler.

Marksist perspektifte yoksulluk, kapitalist üretim ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak görülür. Kapitalist sistemin temel amacı olan kar maksimizasyonu, işçilerin ücretlerinin mümkün olduğunca düşük tutulmasını gerektirir. Bu durum, emek sömürsünün sistematik bir hale gelmesine neden olur. Dolayısıyla kapitalizmde yoksulluk, sadece bir sosyal sorun değil aynı zamanda sistemin işleyişi için gerekli bir koşul olarak değerlendirilir. Düşük ücretli bir işgücü piyasası, kapitalist üretim sürecinin sürekliliği için hayati önem taşır. Bu nedenle Marksistler, yoksulluğu kapitalist toplumun yapısal bir özelliği olarak görür ve bu sorunun çözümü için kapitalist sistemin dönüştürülmesi gerektiğini savunurlar (Erdem, 2009: 358). Kapitalizmde yoksulluk, belirli toplumsal sınıflara özgü bir deneyimdir. Emekleriyle geçimini sağlayan işçiler, işsizler, tarım emekçileri ve mülksüz köylüler gibi gruplar ürettikleri değerin karşılığını tam olarak alamadıkları için yoksullukla mücadele ederler. Bu durum, kapitalist üretim ilişkilerinde emek ile sermaye arasındaki güç dengesizliğinin bir sonucudur. Üretim araçlarına sahip olan sınıflar, emekçilerin yarattığı değeri kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak yoksulluğu sistematik hale getirirler. Dolayısıyla bu farklı toplumsal grupların ortak paydası, kapitalist üretim sürecinde marjinalize edilmeleri ve sömürülmeleridir. Yoksul kimliği, bu grupların yaşadığı ortak ekonomik koşullardan ziyade kapitalist sistemin yarattığı sınıfsal farklılıkların bir sonucudur (Köse & Bahçe, 2009: 392).

1.1.3.4. Weberyen Yaklaşım

Max Weber, sosyolojide iktidar ve güç kavramlarına özel bir vurgu yaparak toplumsal yapının temelini sosyal onurun dağılımı olarak görmüştür. Sınıf, statü ve parti gibi farklı boyutları içeren çok yönlü bir tabakalaşma sistemi öneren Weber'e göre, toplumlar yalnızca ekonomik farklılıklarla değil aynı zamanda sosyal prestij ve siyasi güç gibi farklı unsurlarla da şekillenir. Bu çerçevede egemen, orta ve çalışan sınıflar arasındaki karmaşık ilişkiler toplumsal tabakalaşmanın önemli bir boyutunu oluşturur (Weber, 1993: 177). Weber'in analizine göre, kapitalist toplumlar karmaşık bir tabakalaşma yapısına sahiptir. Bu yapı, üretim sürecindeki rollerine ve sahip oldukları kaynaklara göre farklılaşan sosyal sınıflardan oluşur. Çalışan sınıf, küçük burjuvazi ve

entelijensiya gibi grupların yanı sıra mülkiyet ve eğitim düzeyi sayesinde toplumda ayrıcalıklı bir konum elde eden bir üst sınıf (örneğin girişimciler) bu tabakalaşmanın temel bileşenleridir. Bu sınıflar arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklar, kapitalist toplumların sosyal yapısını belirleyen önemli bir faktördür (Swingewood, 1998: 220)

Weber'in düşüncesinde yoksulluğun ele alınışı, sosyolojik bir bakış açısıyla incelenir ve sadece ekonomik faktörlerle sınırlı kalmaz aynı zamanda kültürel, sosyal ve politik faktörleri de dikkate alır. Weber'e göre yoksulluk; sadece gelir eksikliği değil aynı zamanda sosyal statü, eğitim düzeyi, sosyal sermaye ve kültürel faktörler gibi çeşitli boyutları içeren çok katmanlı bir olgudur. Weber, yoksulluğun bir kişinin sosyal statüsünü ve yaşam şanslarını etkileyen birçok faktörle ilişkili olduğunu savunur. Weber'in sosyolojik bakış açısı, yoksulluğun nedenlerini ve etkilerini sadece ekonomik yapılarla sınırlamaz aynı zamanda sosyal yapılar, kültürel değerler ve politik güç dengeleri gibi faktörleri de içerir. Ona göre yoksulluğun kökeni, ekonomik sistemlerin yanı sıra sosyal ve kültürel yapılarla da yakından ilişkilidir. Weber, yoksulluğun tek yönlü bir olgu olmadığını da vurgular. Yoksulluk, sadece ekonomik koşullarla açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. Örneğin, yoksul bir kişi maddi olarak fakir olabilirken aynı zamanda sosyal sermaye eksikliği veya toplumsal dışlanma gibi başka faktörlerle de karşı karşıya olabilir. Sonuç olarak Weber'in düşüncesinde yoksulluk, sadece gelir düzeyiyle değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik faktörlerle birlikte ele alınması gereken karmaşık bir olgudur (Aydın, 2018: 250-251).

1.2. Sosyal Yardım

Sosyal yardım, bireylerin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal eşitsizlikleri azaltmak amacıyla devlet veya çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan maddi ve manevi desteklerdir. Bu yardımlar genellikle ekonomik güçlük çeken, sosyal dışlanmışlık yaşayan veya özel ihtiyaçları olan bireylere yöneliktir. Sosyal yardımlar, toplumun her kesiminin refah seviyesini artırmayı hedefleyerek sosyal adaletin sağlanmasına katkı sunar. Tarihsel süreçte sosyal yardım uygulamaları, farklı toplumsal ve ekonomik koşullar doğrultusunda değişim göstermiştir. Bu bölümde, sosyal yardım kavramı, tarihsel gelişimi, mevcut sosyal yardım programları ve Türkiye'deki uygulamaları incelenerek ASHB'nin bu alandaki rolü ele alınmaktadır.

1.2.1.Sosyal Yardım Kavramı

Yoksullukla mücadelede en önemli sosyal politika araçlarından biri, insanı merkeze alan bir yaklaşımı benimseyen ve yoksulluğa neden olan çevresel faktörleri ele alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, insanı yoksulluk içinde bırakan koşulları sorun olarak kabul eder ve bu koşulları insani mahrumiyetlerin oluşmadığı bir ortama dönüştürmeyi hedefler. Bu kapsamlı faaliyetlerin tümüne sosyal yardım denilmektedir (Karataş, 2003: 5). Toplamların ihtiyaç sahibi bireylere sağladığı maddi ve manevi destekler olarak tanımlanan sosyal yardımlar, devlet veya gönüllü kurumlar tarafından karşılıksız olarak sunulur. Sosyal yardımların temel özelliği, ihtiyaç sahibi bireylere yönelik olması ve genellikle devlet veya gönüllü kurumlar tarafından sağlanmasıdır. Bu yardımlar, toplumun dayanışma ve yardımlaşma kültürünün bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta aileler arasında, komşuluk ilişkileri veya akrabalık bağlarıyla gerçekleştirilen yardımlaşma şekliyle zamanla kurumsallaşmış ve modern toplumlarda devletin önemli bir görevi haline gelmiştir.

Kamusal sosyal yardımlar, devletin resmi kurumları aracılığıyla sağladığı yardım niteliğindeki hizmetlerdir. Bu tür sosyal yardımlar, asgari geçim seviyesinin altında olan kişilere muhtaçlık durumlarına bağlı olarak sunulan ve kendi kendilerine yeterli hale gelmelerini amaçlayan karşılıksız sosyal gelir ve destek sağlayıcı kamu hizmetleridir (DPT, 2007: 87). Sosyal yardımlar; yoksul bireylere yiyecek, giyecek, yakacak, sağlık hizmetleri ve ilaç gibi çeşitli ihtiyaçları karşılamak için çeşitli şekillerde yapılan parasız yardımları ifade eder. Bu yardımlar genellikle zorunlu katılım ilkesine dayanmaz veya katılım ile yapılan yardımlarla bir bağlantı içermez. Devletin genel bütçesinden veya belirli bir amaca özgülennmiş vergilerden karşılanır (Talas, 1997: 123).

1.2.2.Sosyal Yardımın Tarihsel Gelişimi

Sosyal yardımların kökenleri, insanlığın erken dönemlerine kadar uzanmaktadır. Sosyal yardım Antik çağlarda, çeşitli toplumlar arasında dayanışma ve yardımlaşma geleneği olarak gözlenmiştir. Özellikle Roma İmparatorluğu döneminde devlet ve zengin bireyler; yoksullara yiyecek, barınma ve diğer temel ihtiyaçları sağlamak için çeşitli yardım programları ve kurumları oluşturmuşlardır. Orta Çağ boyunca kilise ve dini kurumlar yoksullara yardım etmek için önemli bir rol

oynamıştır. Kilise; fakirlerin ve muhtaçların bakımı için manastırlar, hastaneler ve yetimhaneler gibi kurumlar kurmuş ve işletmiştir (Tierney, 1970: 15–17).

İslam devletleri, toplumdaki sosyal adaleti tesis etmek ve yoksullukla mücadele etmek amacıyla çeşitli programlar ve kurumlar geliştirmişlerdir. Bu sistem, genellikle İslami prensiplere dayanarak Müslümanlar arasında dayanışmayı güçlendirmeyi hedefler. Bu çerçevede; zekât ve sadaka gibi temel mali ibadetlerin toplanması, dağıtılması ve yönetilmesi önemli bir yer tutar. Ancak sosyal yardımlar; bununla sınırlı kalmayıp eğitim, sağlık, barınma ve diğer çeşitli sosyal hizmet alanlarını da kapsayacak şekilde geniş bir yelpazede destek programlarını içerir. Tarihsel süreçte vakıf ve imarethaneler gibi yapılar, bu sosyal yardım faaliyetlerinin önemli taşıyıcıları olmuştur. Tüm bu uygulamalar İslam devletlerinde; ihtiyaç sahiplerine yardım eli uzatmayı, sosyal adaleti sağlamayı ve toplumda dayanışma ile kardeşlik duygularını yaygınlaştırmayı amaçlayan bütüncül bir yaklaşımın parçasıdır (Bilen & Terzi, 2019: 145–146).

Zekât, Müslümanların varlıklarının belli bir yüzdesini, genellikle %2,5'ini, ihtiyaç sahiplerine verme yükümlülüğüdür. Bu zekât, zenginlerin ve mal sahiplerinin zenginliklerini paylaşmalarını ve toplumun ihtiyaç sahiplerine yardım etmelerini sağlar. Bu sayede zengin ile fakir arasındaki dengenin de korunması amaçlanmıştır. İslam devletleri; zekâtın toplanması, dağıtılması ve yönetilmesi konusunda çeşitli kurumlar oluşturarak bunların doğru şekilde işlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Sadaka ise gönüllü olarak verilen bağışlardır. Sadaka verme, Müslümanlar arasında cömertlik, yardımlaşma ve kardeşlik duygularını pekiştirmiştir (Diversity Derneği, 2025).

İslam devletlerinde sosyal yardımların yapıldığı bir diğer yöntem ise vakıflardır. Vakıflar; genellikle hayırseverlerin kurduğu ve eğitim, sağlık hizmetleri, barınma ve diğer sosyal hizmetleri sağlamak için ayrılmış kuruluşlardır. Bu vakıflar, zekât ve sadaka gelirlerini kullanarak yoksul insanlara ve toplumun diğer ihtiyaç sahiplerine yardım ederler. İmarethaneler ise genellikle yoksul ve muhtaç insanlara ücretsiz yemek dağıtımı gibi hizmetler sunan kuruluşlardır.

Modern anlamda sosyal yardımların gelişimi, Sanayi Devrimi ile birlikte hız kazanmıştır. Sanayi Devrimi'nin getirdiği endüstrileşme ve kentleşme süreci, işsizlik ve yoksulluk sorunlarını artırmıştır. Bu dönemde çeşitli toplumsal reformcular ve filantropistler, yoksullara yönelik yardım kurumları kurarak sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunmuşlardır. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında,

birçok Batı ülkesi sosyal refah devleti politikalarını benimsemeye başlamıştır. Bu politikalar kapsamında, devletler yoksullara ve dezavantajlı gruplara yönelik çeşitli sosyal yardım programları ve yasaları oluşturmuşlardır. Bu dönemde, sosyal yardımların sadece ihtiyaç sahiplerine yardım etmekle kalmayıp aynı zamanda sosyal adaletin sağlanmasına da katkı sağladığı görülmüştür (Fraser, 2009: 135).

Günümüzde, sosyal yardımlar hala yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Devletler ve sivil toplum kuruluşları, ihtiyaç sahiplerine destek sağlamak ve sosyal refahı artırmak için çeşitli programlar yürütmektedir.

1.2.3. Türkiye’deki Sosyal Yardım Uygulamaları

Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) kurulmadan önce Milli Mücadele döneminde, sosyal yardım politikaları 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla başlamıştı. Meclisin açılmasıyla birlikte, sağlık hizmetleri ve sosyal yardım konularıyla ilgilenen Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti faaliyete geçmiştir. Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti, savaş yıllarında sağlık ve sosyal yardım gibi alanlarda etkinlik gösterdiği gibi Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan kurumlar olan Darülaceze, yetimhane ve çocuk hastaneleri gibi kurumları da bünyesine dâhil etmiştir (Tekir, 2019: 1305).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, ülkenin her köşesinde aktif bir şekilde teşkilatlanan Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için yoğun çaba göstermiştir. Bu çerçevede; illerde Sağlık Müdürlükleri, ilçelerde ise Hükümet Tabiplikleri kuruldu. Ayrıca büyük illerde Numune Hastaneleri açılarak yeni Türkiye’nin sağlık alt yapısı oluşturulmuştur (Akdür, 1999: 50).

Osmanlı Devleti zamanında da faaliyet gösteren Kızılay (Hilal-i Ahmer), Cumhuriyet tarihinin en fazla faaliyet gösteren ve en etkin sosyal yardım kurumlarından biri olarak öne çıkmıştır. Kızılay, Türkiye’nin yeni devlet planlaması sürecinde 1923’te İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Adı o dönemde Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti olmuştur. Aynı zamanda genel merkezi de 1925 yılında Ankara’ya taşınmıştır (Çapa, 2010: 24). Cumhuriyetin ilk yıllarında Kızılay Türk-Yunan nüfus mübadelesi sonucunda Türkiye’ye gelen Türk nüfusun iskân ettirilmesinde önemli rol üstlenmiştir (Çapa, 2010: 184). Aynı zamanda sel, deprem, yangın gibi doğal afetlerden etkilenen vatandaşlara aynı ve nakdi yardımlarda bulunmuştur.

1932 yılında, dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından önerilen ve Atatürk tarafından onaylanan projeyle Halk evleri hayata geçirilmiştir. Halkevleri, Cumhuriyet döneminde köylerde ve şehirlerde halkın sosyal, kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur.

Halkevleri, çeşitli alanlarda önemli yardım faaliyetleri yürütmüştür. Maddi durumu yetersiz olan ailelere gıda, giyim ve temel ihtiyaç malzemeleri gibi destekler sağlanmıştır. Özellikle kış aylarında, yardıma muhtaç ailelerin ısınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere yakacak ve battaniye yardımları yapılmıştır. Sağlık alanında da önemli hizmetler sunan Halkevleri, hastalıkların erken teşhisine katkıda bulunmak amacıyla sağlık taramaları düzenlemiştir. Bunun yanı sıra halkı sağlıklı yaşam konusunda bilinçlendirmek için sağlık eğitimi programları organize etmiştir. Barınma konusunda da destek sağlayan Halkevleri; kimsesiz ve yoksul öğrencilerin barınma, yeme içme, giyim, defter, kitap gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici barınma merkezleri kurmuştur (Çanak, 2013: 25). Eğitim alanında ise Halkevleri, maddi imkânsızlıklar nedeniyle eğitimlerine devam etmekte zorlanan başarılı öğrencilere burslar ve çeşitli destek programları sağlamıştır. Bu sayede, yetenekli gençlerin eğitimlerini sürdürmeleri desteklenmiştir (Kara, 2010: 85).

Halkevleri zamanla siyasi ve ideolojik kurumlar haline gelmiş ve T.C.'de siyasi iktidarın el değiştirmesi ile 1951 yılında kapatılmıştır (Güneş, 2012: 150). 1950'li yıllarda yasal düzenlemelerle organize edilmeye başlayan sosyal yardımlar, 1970'lerden itibaren daha da kurumsallaşmış ve kamu sosyal yardım sistemi şeklini almıştır. 1976 yılında çıkarılan 2022 Sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması" hakkındaki yasayla, 65 yaşını geçmiş muhtaç yaşlılar ile 18 yaşından büyük engellilere ve yasal olarak bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını tamamlamamış engelli yakınlarına Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından aylık bağlanması düzenlenmiştir (2022 Sayılı Kanun, 1976, Madde 1).

17 Haziran 1982 tarihli 2684 sayılı kanun, Türkiye'de eğitim eşitsizliğini azaltmayı hedefleyen önemli bir yasal düzenleme olmuştur. Bu kanun, ekonomik imkanları sınırlı öğrencilerin eğitim görme hakkını güvence altına almak amacıyla parasız yatılılık ve bursluluk gibi destek mekanizmalarını oluşturmuştur (2684 Sayılı Kanun, 1982, Madde 1).

1963 yılında 225 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1983 yılında 2828 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) ile faaliyetlerine devam etmiştir. Bu kanun, Türkiye'deki farklı kurumlar tarafından yürütülen sosyal hizmetleri tek bir çatı altında toplamıştır. 1986 yılında yürürlüğe giren 3294 sayılı Kanun ile sosyal yardım alanında kalıcı çözümler üretmek amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) oluşturulmuş ve bu fon aracılığıyla yardımlar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) vasıtasıyla yapılmıştır (3294 Sayılı Kanun, 1986, Madde 3). 2004 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ise, bu fonun kaynaklarını kullanarak sosyal yardım programlarını uygulamıştır (5263 Sayılı Kanun, 2004, Madde 3).

1997 senesinde T.C. Başbakanlığına bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı engelli hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için kurulmuştur. Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın yetkileri 7 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile genişletilmiştir (5378 Sayılı Kanun, 2005, Madde 1).

2011 senesinde 633 sayılı kanun hükmünde kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü bu bakanlığa bağlanmıştır (633 Sayılı KHK, 2011, Geçici Madde 1).

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de sosyal politika alanında köklü bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm, neoliberal politikaların etkisi ve Avrupa Birliği uyum süreciyle şekillenmiş; sosyal devlet anlayışı, klasik refah devleti yaklaşımından uzaklaşarak daha çok hedef odaklı, koşullu ve geçici yardım mekanizmalarına dayalı hale gelmiştir (Buğra & Keyder, 2006: 12; Yılmaz, 2018: 55). Bu süreçte sosyal yardımların kapsamı genişletilmiş, ancak bu genişleme genellikle yoksulluğun yapısal nedenlerine değil, etkilerinin hafifletilmesine odaklanmıştır. Sosyal yardım sisteminin merkezileştirilmesiyle birlikte, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (bugünkü Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) koordinasyonunda birçok yeni program uygulamaya konmuştur. Bu programların başında, düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini desteklemek amacıyla başlatılan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) uygulamaları gelmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014: 7). Ayrıca, yoksul

hanelere yönelik gıda, kömür ve barınma yardımları yaygınlaştırılmış; yardım dağıtımı daha organize ve sistemli bir biçimde sürdürülmüştür.

Bu dönemin en dikkat çekici uygulamalarından biri SED hizmeti olmuştur. SED, çocukların kurum bakımına alınmadan aile yanında desteklenmesini amaçlayan bir sosyal hizmet modelidir ve hem maddi destek hem de rehberlik hizmetlerini içermektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022: 3). Öte yandan, engelli bireylerin bakımının aile içinde sağlanması için 2007 yılında başlatılan evde bakım ücreti uygulaması, kurumsal bakımın yerine aile temelli bir yaklaşımı teşvik etmiş ve bakım yükünü üstlenen bireylerin desteklenmesini sağlamıştır (Yılmaz, 2018: 59). Kadına yönelik şiddetle mücadelede ise 6284 sayılı Kanun çerçevesinde kurulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), bütüncül destek hizmetleriyle önemli bir boşluğu doldurmuştur. Sosyal hizmetlerin dijitalleşmesi sürecinde ise Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) gibi uygulamalar, yardımların daha şeffaf ve etkin şekilde yönetilmesini mümkün kılmıştır (Karataş, 2015: 81). Türkiye Aile Destek Programı gibi daha yakın döneme ait programlar da, sosyal yardımları yaşam koşullarına duyarlı hale getirmeye çalışmıştır.

1.2.4. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Bazı Sosyal Yardım ve Destek Uygulamaları

ASHB, Türkiye’de sosyal yardım hizmetlerinin sunulmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Bakanlık, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli sosyal yardım programları yürütmektedir. Bu bölümde, bakanlığın bireylere yönelik sunmuş olduğu bazı sosyal yardım uygulamaları çizelge 1.3.’te gösterilmektedir. SED hizmeti, çalışma ana konusu oluşturduğundan ayrı başlıkta ele alınmaktadır.

Çizelge 1.3. Aile ve sosyal hizmetler bakanlığına bağlı bazı sosyal yardım ve destek uygulamaları (a)*

Yardım Tipi	Açıklama
Doğum yardımı	Önceki yıllarda miktarı farklılaşmakla birlikte, 2025 yılından sonra doğan 1. çocuk için 5 bin lira tek seferlik doğum yardımı, 2. çocuk için her ay 1500, 3. ve sonraki çocuklar için de her ay 5’er bin lira destek verilmektedir.
Eşi vefat etmiş kadınlara nakit yardım programı	3294 sayılı kanun kapsamında resmi nikâhlı eşini kaybetmiş kadınlardan sosyal güvencesi olmayanlara yönelik 2 ayda bir ödenen nakdi yardımdır.
Öksüz yetim yardımı	Annesi, babası veya her ikisi de vefat eden çocuklara 3294 sayılı kanun kapsamında ödenen yardımdır.
Asker ailelerine yönelik düzenli nakit programı	3294 sayılı kanun kapsamında muhtaç durumda bulunan ailelerin vatani görevini yapmakta olan aile bireyinin görev süresince

	desteklenmesi için yapılan yardımdır. Asker evli ise yardım eşine, bekâr ise anne veya babasına ödenmektedir.
Şehit yakınları ve gazilere yönelik yardımlar	İlgili kamu kurumları tarafından vefat veya bakım bilgileri kapsamında yapılan yardımlar ile şehit yakınları ve gazilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik destekleri içermektedir.
Terör zararı yardımları	Terör eylemlerinden zarar gören vatandaşların gördükleri zararları hafifletmek amacıyla gıda, giyim, barınma, yol, eğitim gibi ihtiyaçlara yönelik yardımlardır. Yardımlar ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından gerçekleştirilmektedir.
Afet ve acil durum yardımları	Afetzedelerin evlerinin onarımı veya yeniden yapımı için barınma yardımı, eşya zararlarının karşılanması ve kazalar, afetler ile acil durumlarda (özellikle 9 ve üzeri kişinin etkilendiği durumlarda) vatandaşlara yönelik acil durum yardımlarını içerir.
Vefat yardımı	Belediyelerin 15 Nisan 2022'den sonra gönderdiği vefat listeleriyle veya yakının ölüm belgesiyle başvuru üzerine, uygun bulunan ailelere nakdi vefat yardımı yapılır.
Gıda yardımı	Özellikle Ramazan ve Kurban Bayramları gibi dönemlerde olmak üzere, yıl boyunca temel ihtiyaçları karşılanamayan ailelere gıda yardımı yapılmaktadır.
Öğlen yemeği yardımları	Milli Eğitim Bakanlığı'nın taşınabilir eğitim projesi kapsamında, okullarına uzak mesafeden taşınan öğrencilerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla öğle yemeği desteği sağlanmaktadır.
Aşevleri	Kendi başlarına yemek hazırlayamayan yaşlı, engelli ve hastaların beslenme ihtiyaçları karşılanmak üzere aşevi hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler, özellikle evsiz veya gerekli mutfak araçlarına sahip olmayan bireyleri kapsamaktadır.

*<https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

Çizelge 1.3. Aile ve sosyal hizmetler bakanlığına bağlı sosyal yardım ve destek uygulamaları (b)*

Yardım Tipi	Açıklama
Yakacak yardımları	Ekonomik durumu yetersiz ve ısınma sorunu yaşayan ailelere, fatura desteği veya kömür yardımı yapılmaktadır.
Elektrik tüketim desteği	Bu program; sosyal yardım alan ihtiyaç sahibi ailelere yönelik asgari elektrik desteği ve kronik hastalığı nedeniyle tıbbi cihaza bağımlı olan vatandaşlara yönelik elektrik sarf desteğidir.
Yaşlı aylığı	65 yaşını almış sosyal güvencesi olmayan vatandaşlara verilen yardımdır. Yardımın bağlanması için ailenin kişi başı gelirinin asgari ücretin 1/3'ünden az olması gerekmektedir.
Engelli aylığı	Engelli sağlık kurulu raporunda %40 ve üzeri oranda engeli bulunan, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan, hane geliri kişi başı asgari ücretin 1/3'ünden az olan vatandaşlara ödenen sosyal yardımdır.
Genel sağlık sigortası (GSS) prim ödemeleri	Aylık geliri asgari ücretin üçte birinden az olan ve sosyal güvencesi bulunmayan ihtiyaç sahibi vatandaşların GSS primleri devlet tarafından karşılanarak, ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır.
Şartlı sağlık yardımları	SYDV, ekonomik durumu yetersiz ve sosyal güvencesi olmayan ailelere, çocuklarının düzenli sağlık kontrolünden geçmesi, anne adaylarının gebelik takibini yapması ve doğumlarını sağlık kuruluşlarında yapması şartıyla nakdi yardım sağlar.
Şartlı eğitim yardımı	SYDV, ekonomik durumu yetersiz ve sosyal güvencesi olmayan ailelerin çocuklarına, örgün eğitime düzenli devam etmeleri ve devamsızlıklarının belirli bir oranın altında olması şartıyla nakdi destek sağlar.
Engelli evde bakım yardımı	Evde bakım hizmeti, engelli bireylerin kendi ev ortamlarında, ailelerinin yanında ve toplumsal hayattan kopmadan yaşamlarını sürdürebilmeleri amacıyla sunulan önemli bir sosyal hizmettir. Hizmetten yararlanabilmek için, bireyin bulunduğu hanede kişi başına düşen aylık gelirin asgari ücretin

	üçte ikisinden az olması ve bireyin engellilik düzeyinin “tam bağımlı” ya da “ağır engelli” olarak belirlenmiş olması gerekmektedir. 18 yaş altındaki bireylerde ise ÇÖZGER raporlarına göre işlem yapılmaktadır. Kurum bakımının pahalı olması ve yaşlıyı toplumsal hayattan soyutlaması gibi nedenler, günümüzde yaşlının yakın çevresinde kalabilmesine olanak sağlayacak destek hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını gerekli kılmaktadır... Bu amaçla evde bakım hizmet modeli benimsenmekte ve hızla yaygınlaşmaktadır.” (Danış, 2015a: 63).
--	---

*<https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

1.2.5. Sosyal Ekonomik Destek Hizmeti

SED programı, ASHB tarafından ekonomik yoksulluk içinde olup çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelere yönelik olarak uygulanmaktadır. Program kapsamında, ailelere çocuklarının bakımı ve eğitimi için geçici veya belirli süreli ekonomik destek sağlanmaktadır (ASHB, 2025: 3). Bu program, çocukların aile ortamlarından ayrılmadan, kendi aileleri veya yakınları tarafından bakımları üstlenilerek sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesini hedeflemektedir.

SED hizmeti, ekonomik yoksunluk yaşayan çocukların korunması ve desteklenmesi amacıyla yürütülen önemli bir sosyal politika aracıdır. Bu hizmetin verilmesinin temel nedenleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çeşitli ihtiyaçlara yanıt verme gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Her şeyden önce, SED hizmeti çocukların temel haklarının korunmasını amaçlamaktadır. Tüm çocukların sağlıklı bir yaşam sürme, eğitim alma ve korunma gibi evrensel haklara sahip olduğu gerçeğinden hareketle ekonomik zorluklar nedeniyle bu haklardan mahrum kalabilecek çocuklara yönelik koruyucu bir önlem niteliği taşır. Ayrıca SED hizmeti, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılayarak onların sağlıklı ve mutlu bir gelecek kurlmalarına olanak tanımaktadır (ASHB, 2025).

Aynı zamanda çocukların kendi aile ortamlarında yetişmesi, psikolojik gelişimleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, SED hizmeti çocukların ailelerinden kopmadan yakınları tarafından bakılmasını destekleyerek aile bütünlüğünün korunmasına katkı sağlar. Aile birliğinin devam ettirilmesi, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi için kritik bir unsurdur. Toplumun genel refahı açısından da SED hizmeti önemli bir işlev görmektedir. Sağlıklı ve eğitilmiş bireyler yetiştirmek, toplumsal kalkınma ve sürdürülebilirlik açısından gereklidir. Bu bağlamda SED, çocukların gelişimini destekleyerek toplumsal fayda üretmektedir. Ayrıca hizmetin bir diğer temel gerekçesi de yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasının önüne geçmektir. Ekonomik yoksunluk

içerisindeki ailelere yönelik yapılan bu destekle, çocukların eğitimlerine devam etmeleri sağlanmakta ve böylece uzun vadede yoksulluk döngüsünün kırılması hedeflenmektedir.

Son olarak dezavantajlı durumda olan çocukların sosyal çevrelerine uyum sağlamaları ve topluma entegre olabilmeleri için de SED hizmeti önemlidir. Akranlarıyla eşit koşullarda yaşam sürebilmeleri, sosyal dışlanmanın önlenmesi ve kendilerini toplumun bir parçası olarak hissedebilmeleri bu destekle mümkün hale gelmektedir. Tüm bu nedenlerle SED hizmeti; çocukların korunması, aile yapısının desteklenmesi, toplumsal kalkınma, yoksulluğun azaltılması, sosyal uyumun sağlanması ve bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri bir gelecek kurmalarına imkân tanınması açısından çok boyutlu faydalar sunan kapsamlı bir sosyal destek mekanizmasıdır.

SED hizmetinden yararlanabilmek için belirli koşullar bulunmaktadır. Bu koşullar; çocuğun yaşına, ailenin ekonomik durumuna ve sosyal koşullarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak SED hizmetinden yararlanabilecek kişiler; ebeveyn yoksunluğu yaşamakta olan ve ekonomik yoksunluk içinde olan çocuklar, sağlık problemi olan aileler, kuruluş bakımından ayrılan gençler ve kazazedelerdir. Çocuğu bulunmayan ailelere destek sağlanamamaktadır. SED hizmetinden yararlanacak ailelere, aynı haneden en fazla 2 çocuk için ekonomik destek sağlanmaktadır. Ancak, haklarında korunma kararı alınmış ve kurum bakımından ailesine döndürülen çocuklar için bu sınırlama bulunmamaktadır (ASHB, 2025).

SED hizmeti, sadece maddi yardım sunmakla kalmayıp belirli ilkelere dayalı olarak yapılandırılmış kapsamlı bir sosyal destek modelidir. Bu hizmetin uygulanmasında benimsenen temel ilkeler, çocuğun korunması ve ailenin güçlendirilmesi hedeflerine yöneliktir. Öncelikle çocuğun üstün yararı ilkesi esas alınarak tüm karar ve uygulamalar, çocuğun en iyi çıkarları gözetilerek şekillendirilmektedir. Bir diğer ilke olan aileye destek, ailelerin güçlendirilmesini ve çocuklarına bakabilme kapasitelerinin artırılmasını amaçlamaktadır. Süreli ve geçici destek ilkesi kapsamında ise ekonomik yardımlar, sürekli değil ihtiyaç durumu değerlendirilerek belli bir süre için sağlanmaktadır. Son olarak şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesi doğrultusunda, tüm süreçler açık ve denetlenebilir bir şekilde yürütülerek hizmetin etkinliği ve güvenilirliği bu sayede korunmaktadır. Bu ilkeler; SED hizmetinin çocuk odaklı, sürdürülebilir ve sosyal adaleti gözetilen bir çerçevede sunulmasını sağlamaktadır (ASHB, 2025).

SED hizmetinin yalnızca kapsamı, amaçları ve ilkeleri değil aynı zamanda sunduğu ekonomik destek miktarları da belirli kriterlere göre düzenlenmiştir. ASHB tarafından belirlenen bu destek tutarları, çocuğun eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. 2025 yılı itibarıyla ASHB tarafından uygulanan SED ödeme miktarları, çocukların eğitim düzeylerine göre farklılaştırılmıştır. Bu kapsamda; okul öncesi dönemdeki çocuklar için aylık 4.809,64 TL, ilköğretim düzeyindeki çocuklar için 7.214,46 TL, ortaöğretim düzeyinde eğitimine devam eden çocuklar için 7.695,43 TL ve ortaöğretim çağında olup okula devam etmeyen çocuklar için ise yine 4.809,64 TL tutarında ödeme yapılmaktadır. Yükseköğrenim gören gençler için bu destek miktarı 8.657,35 TL'ye kadar çıkarken, kuruluş bakımından ayrılan gençlere aylık 3.847,71 TL tutarında ödeme yapılmaktadır. Bu güncel ve eğitim düzeyine duyarlı ödeme yapısı sayesinde; SED hizmeti çocukların ihtiyaçlarına uygun bir destek mekanizması sunmakta, ailelerin çocuklarına daha iyi yaşam koşulları sağlamalarına katkıda bulunmaktadır (ASHB, 2025).

1.2.6.Bitlis İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Yoksulluk Durumu ve SED Hizmeti

Bitlis ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Van Gölü'nün batısında konumlanan ilin; doğusunda Van Gölü ve Van ili, batısında Muş ve Batman, güneyinde Siirt, kuzeyinde ise Ağrı bulunmaktadır. Yüzölçümü 8.645 kilometrekare olan Bitlis'te 7 ilçe, 6 belde ve 351 köy bulunmaktadır (TÜİK, 2024a). 2017 yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na (SEGE-2017) göre Bitlis, Türkiye'deki 81 il arasında 76. sırada yer almaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2019). Bu sıralama, ilin sosyo-ekonomik olarak Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına bakıldığında ise en iyi durumda olan ilçe Merkez (359. sırada) iken, onu Tatvan (388. sırada) ve Ahlat (786. sırada) izlemektedir. En son sıralarda yer alan ilçeler ise Mutki (963), Hizan (936) ve Güroymak (910) olarak göze çarpmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022). Bu durum, il içinde de önemli sosyo-ekonomik farklılıkların olduğunu ortaya koymaktadır.

TÜİK verilerine göre, Bitlis ilinin 2023 yılı itibarıyla toplam nüfusu 359.747'dir. Nüfusun %51,7'sini erkekler, %48,3'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024a). Bitlis, genç bir nüfus yapısına sahip olmakla birlikte 2023 yılında nüfusun %49,4'ü 25 yaşın altındadır. Ortanca yaş 25,3 olup Türkiye ortalamasının (34 yaş) oldukça altındadır. Ortalama hane halkı büyüklüğü ise 4,1 olup, Türkiye ortalamasının (3,1) üzerindedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024a). İlde bağımlılık oranı

da yüksek olmakla birlikte 2023 yılında toplam bağımlılık oranı %56,9 olarak gerçekleşmiştir (Türkiye için bu oran %46,3'tür) (TÜİK, 2024a). İlde doğumlara bağlı olarak nüfus artarken verilen göç alınan göçten fazla olduğu için net göç genellikle negatiftir. Son 10 yılda toplam net göçün-43.072 olması, nüfus artışını olumsuz yönde etkilemektedir (TÜİK, 2024a).

Bitlis'in ekonomik büyüklüğü (GSYH) 2022 yılında 23,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu veriye göre Bitlis ekonomisinin Türkiye içerisindeki payı %0,16 seviyesindedir. Kişi başına GSYH değeri ise 2022 yılı için 4.077 dolar (67.566 TL) olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ile karşılaştırıldığında, kişi başına düşen GSYH değerlerinin oldukça düşük olduğu ve Türkiye'nin kişi başına GSYH'sinin (10.659 dolar, 176.651 TL) yaklaşık %38'ine denk geldiği görülmektedir (TÜİK, 2024a). 2021–2024 yılları arasında Bitlis'in de içinde bulunduğu TRB2 bölgesi, Türkiye genelinde en düşük eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine sahip bölge olmuştur (TÜİK, 2024c). Bu dönem boyunca TRB2 bölgesi, sürekli olarak ekonomik yoksunluk açısından alt sıralarda yer almış ve bölgesel kalkınma eşitsizliklerinin en çarpıcı örneklerinden biri olmuştur. Gelir düzeyinin düşüklüğü; Bitlis'in eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal refah göstergelerinde ülke ortalamasının altında kalmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bitlis ekonomisinde hizmet sektörü öne çıkmaktadır. 2022 yılında hizmet sektörünün payı %61,5 iken, sanayi sektörünün payı %15,7 ve tarım sektörünün payı %22,8 seviyesindedir (Türkiye'de tarım %7,2, sanayi %35,0, hizmetler %57,8) (TÜİK, 2024a). Bu durum; Bitlis'te sanayinin ekonomideki payının düşük, hizmet ve tarım payının ise yüksek olduğunu göstermektedir.

TRB2 Bölgesi'nde 2023 yılında istihdam oranı %40 olurken, işsizlik oranı %17,2 seviyesinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024a). 18 Temmuz 2024 tarihinde TÜİK'in yayımladığı verilere göre Bitlis ili, 2023 yılında %47,9 iş gücüne katılma oranı ile iller sıralamasında 66. sırada yer almaktadır. İstihdam oranı %42,2 olan Bitlis ili, %11,7 işsizlik oranı ile 17. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2024b). Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) verilerine göre 2023 yılı Aralık ayı itibarıyla Bitlis ilinde aktif sigortalı sayısı 73.456'dır (SGK, 2024).

Bitlis ilinde 2022 yılında ihracat 10,6 milyon dolar, ithalat 1,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına ihracat 2022 yılında 30 dolar olurken, kişi başına ithalat 4 dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin kişi başına ihracat ve ithalat verileri ile karşılaştırıldığında Bitlis ilindeki değerlerin oldukça düşük kaldığı görülmektedir (TÜİK,

2024a). Ticaret Bakanlığı faaliyet illerine göre ihracat verilerini yayımlamakta olup bu verilere göre; Bitlis ilinin ihracat tutarı 2022 yılında 18,5 milyon dolar, 2023 yılında ise 21,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2024).

Bitlis; Van Gölü'nün yanı sıra doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel değerleri ile turizm potansiyeli taşımaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2023 yılında Bitlis ilinde işletme belgeli tesislerde ortalama kalış süresi 1,27 gece olmuştur (Türkiye ortalaması 2,63 gecedir) (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024). 2022 yılında belediye belgeli konaklama tesislerinde ise ortalama kalış süresi 2,67 gece olarak gerçekleşmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024). Bitlis ilinde Merkez ilçede 1 Organize Sanayi Bölgesi (OSB) aktif olarak faaliyet göstermektedir. Bitlis OSB'de 54 parselin tamamı tahsis edilmiştir (Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu, 2024). Türk Patent ve Marka Kurumu verilerine göre Bitlis ilinde patent başvuruları 2016 yılında en yüksek değerine ulaşmış olup 2023 yılında 4 olarak gerçekleşmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2024). 1995-2023 yılları arasında Bitlis ilinde gerçekleşen marka başvuru sayısı 732 olurken, 396 adet marka tescili gerçekleşmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2024).

Millî Eğitim Bakanlığı verilerine göre 2022-2023 eğitim döneminde Bitlis'te okul öncesinden ortaöğretime kadar toplamda yaklaşık 81 bin öğrenci bulunmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Bitlis Eren Üniversitesi'nde ise yaklaşık 13 bin öğrenci eğitim almaktadır (Yükseköğretim Kurulu, 2024). 2008 yılında Türkiye'de 6 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenlerin oranı %8,2 iken Bitlis'te %18,3 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında Bitlis'te bu oran %4,3'e gerilemiştir (TÜİK 2024a). 15 yaş ve üzeri nüfusta lise ve dengi okul bitirenlerin oranı 2023 yılında Bitlis ilinde %26,1'e yükselmiştir (Türkiye ortalaması %27,6'dır) (TÜİK, 2024a). Sağlık Bakanlığı verilerine göre 2022 yılında Bitlis ilinde toplam 8 hastane faaliyet göstermektedir (Sağlık Bakanlığı, 2024). Yüz bin kişi başına toplam hastane yatak sayısı 2007 yılından 2022 yılına kadar artış göstermiştir (TÜİK, 2024a). Bitlis ilinin ekonomisinde tarım ve hayvancılığın önemli bir yeri bulunmaktadır. Özellikle manda yetiştiriciliğinde Türkiye'nin önde gelen illerinden biridir (TÜİK, 2024a).

Türkiye'de yoksulluk, bölgesel farklılıklar göstermekte olup özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Bu bağlamda Bitlis ili, yoksulluk oranlarının yüksekliği ve uygulanan sosyal yardım programlarıyla dikkat çekmektedir. TÜİK verilerine göre; Bitlis, Van, Muş ve Hakkâri illeri, Türkiye'nin en düşük gelire sahip illeri arasında yer almaktadır. 2023 yılı itibarıyla, bu bölgede yıllık

ortalama eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert geliri 41.385 TL olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024f). Bu durum, ildeki yoksulluk seviyesinin yüksekliğini ve sosyal yardımlara olan ihtiyacın büyüklüğünü göstermektedir.

Bitlis ilinde ekonomik yoksunluk içinde bulunan ailelerin çocuklarına yönelik yürütülen SED hizmeti, aile bütünlüğünün korunması ve çocukların kurum bakımına alınmadan desteklenmesini amaçlamaktadır. Bitlis Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden elde edilen bilgiye göre 2025 yılı Ocak ayı itibarıyla il genelinde 1.119 çocuğa SED kapsamında düzenli destek sağlanmıştır. Bu hizmet, özellikle kırılgan hane yapılarına sahip ilçelerde sosyal risklerin azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1.3. Yaşam Doyumu

1980'lerden itibaren “pozitif psikoloji” adı verilen yeni bir yaklaşımla birlikte, psikolojide “insanlar neleri iyi yapıyor ve nasıl daha mutlu olabilirler?” soruları gündeme gelmiştir. Bu yaklaşıma olan ilgi o kadar artmıştır ki 1990'lı yılların sonlarına gelindiğinde yapılan her 17 psikoloji çalışmasından biri insanın olumlu özelliklerini incelemeye başlamıştır (Myers & Diener, 1995: 10).

Tıpkı Seligman'ın dediği gibi, mutluluk sadece kötü duyguların olmaması değil aktif olarak aranan bir şey haline gelmiştir. Diener ve arkadaşları, yaşam doyumunu “kişinin hayatından ne kadar memnun olduğunu ve hayatının anlam taşıdığına dair ne kadar inandığını ifade eden bir kavram” (Diener, 1995: 279) olarak tanımlarken, Ryff yaşam doyumunu daha çok boyutlu bir kavram olarak ele almıştır. Ryff'e göre; öz kabul, kişisel büyüme ve çevreye katkı gibi faktörler yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilemektedir (Ryff, 1989: 1072).

Bu iki farklı perspektif, yaşam doyumunun hem genel bir mutluluk hali hem de daha spesifik psikolojik boyutları içeren karmaşık bir yapı olduğunu göstermektedir. Yaşam doyum kavramı, farklı kavramlarla karıştırılabilmektedir. Özellikle öznel iyi oluş ve mutluluk kavramları yakın anlamlara geldiği için karıştırılması en muhtemel kavramdır. Yaşam doyum, öznel iyi oluş ve mutluluk kavramları psikolojide sıkça incelenen ve birbirine yakın ancak farklı anlamlara sahip kavramlardır. Öznel iyi oluş, bir bireyin kendi hayatı hakkında bilişsel ve duygusal olarak olumlu bir değerlendirme yapması durumudur. Bu değerlendirme, kişinin yaşamında anlam ve amaç bulmasına ve olumlu davranışlar sergilemesine katkıda bulunmaktadır. Mutluluk ise genellikle pozitif duyguların deneyimlenmesi ve kişinin hedeflerine ulaşmasıyla ilişkilidir. Yaşam doyum

ise daha kapsamlı bir kavram olup, kişinin hayatı hakkında genel bir memnuniyet ve tatmin duygusunu ifade etmektedir (Çelik, 2016: 1142).

Andrews ve Withey (1976), yaşam doyumunun öznel ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu öne sürmektedir. Kişinin yaşam doyumu, içinde bulunduğu çevreye ilişkin kişisel değerlendirmelerine göre şekillenir ve bu nedenle oldukça değişkenlik gösterir. Yaşam doyumu, birçok insan için yaşamın nihai amacı olarak görülmektedir (Bouare, 2017: 2358).

Özetle yaşam doyumu, bireyin kendi yaşamından genel olarak duyduğu memnuniyet ve tatmin düzeyini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram; kişinin hayatının anlamı, değerleri ve hedefleri ile ilgili öznel değerlendirmelerini kapsamaktadır. Yaşam doyumu; mutluluk, öznel iyi olma gibi kavramlarla yakından ilişkili olsa da onlardan farklılaşmaktadır. Mutluluk daha çok anlık duygusal bir durum iken yaşam doyumu daha çok genel bir yaşam değerlendirmesi olarak görülmektedir. Öznel iyi olma ise kişinin kendi yaşamına ilişkin olumlu değerlendirmelerini ifade etmektedir. Yaşam doyumu; bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlığıyla da ilişkili görülmektedir. Literatürde; sosyo-ekonomik durum, sağlık, sosyal ilişkiler, iş doyumu gibi birçok faktörün yaşam doyumunu etkilediği belirtilmektedir (Yetim, 1991: 78).

1.3.1. Yaşam Doyumu ile İlgili Kuramlar

Yaşam doyumu, bireylerin hayatlarından ne kadar tatmin olduklarını ve bu tatmini nasıl artırabileceklerini anlamaya çalışan bilim insanlarının uzun yıllardır üzerinde çalıştığı bir konudur. Farklı disiplinlerden gelen araştırmacılar; iş hayatı, sosyal ilişkiler, psikolojik durum gibi çeşitli faktörlerin yaşam doyumu üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan çok sayıda kuram ve yaklaşım, yaşam doyumu kavramının karmaşık ve çok boyutlu olduğunu göstermektedir.

Yaşam doyumu üzerine yapılan araştırmalarda, farklı perspektiflerden yaklaşılarak birçok kuram ortaya atılmıştır. Bu kuramlar arasında; belirli hedeflere ulaşmanın önemini vurgulayan “Hedef Odaklı” kuram, aktif bir yaşamın yaşam doyumunu artırdığını savunan “Etkinlik” kuramı, olumlu ve olumsuz deneyimlerin dengesinin önemini belirten “Haz ve Acı” kuramı, bireyin genetik yapısı ve çevresel faktörlerin etkileşimini inceleyen “Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı” kuramı, bireylerin kendi yaşamlarını belirli standartlara göre değerlendirdiğini öne süren “Yargı”

kuramı ve sosyal ilişkileri merkeze alan “Bağ” kuramı gibi farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Hedef Odaklı (Ereksel) Kuram: Wilson’ın ihtiyaç karşılama kuramına göre, bireylerin mutluluk ve yaşam doyumu deneyimleyebilmeleri için temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu kuram, insanın doğası gereği belirli ihtiyaçlara sahip olduğunu ve bu ihtiyaçların karşılanmasının bireyin genel refahını doğrudan etkilediğini öne sürmektedir. İhtiyaçların karşılanması, bireyin yaşamdan aldığı haz ve memnuniyeti artırırken karşılanmayan ihtiyaçlar ise mutsuzluk ve tatminsizlik duygularına yol açmaktadır. Bu bakış açısı, mutluluğun bireyin temel ihtiyaçlarını karşılama yolculuğunun bir sonucu olduğunu savunmaktadır (Wilson, 1960, akt. Yetim, 2005).

Ereksel kuram, toplumsal değişimi toplumun temel yapılarındaki gerilimlerin bir sonucu olarak görmektedir. Bu gerilimler; üretim ilişkileri, güç hiyerarşileri ve ideolojik çatışmalar gibi çeşitli kaynaklardan beslenmektedir. Kuramın merkezinde, bu çelişkilerin toplumsal dönüşümü tetiklediği fikri yatmaktadır.

Etkinlik Kuramı: Kurama göre bireyin yaşamdan aldığı tatmin ve mutluluk, büyük ölçüde kendi aktif olarak seçtiği ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle doğrudan ilişkili görülmektedir. Bu düşünce, felsefe tarihinde köklü bir geçmişe sahip olup Aristoteles gibi önemli düşünürler tarafından da vurgulanmıştır. Aristoteles’e göre; insanın eudaimonia olarak adlandırdığı mutluluk ve iyi yaşam, bireyin kendine özgü potansiyellerini gerçekleştirerek elde ettiği bir durum olarak görülmektedir. Bu potansiyellerin gerçekleşmesi ise bireyin aktif olarak hayatına katıldığı ve anlam bulduğu faaliyetlerle mümkündür. Bu bakış açısı, bireyin sadece pasif bir varoluş değil aynı zamanda kendi hayatının aktif bir şekillendiricisi olduğunu öne sürer. Yani birey, kendi seçimlerinden ve eylemlerinden sorumlu olup bu seçimler ve eylemler doğrudan yaşam kalitesini etkilemektedir (Bozbaş, 2019: 8).

Modern zamanlarda bazı düşünürler ve araştırmacılar, içe dönük bir yaşam tarzının mutluluk için engelleyici olabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu görüşe göre, sürekli olarak kendi düşünceleri ve duyguları ile meşgul olmak yerine dış dünyayla etkileşimde bulunmak ve çeşitli etkinliklere katılmak, bireyin zihinsel sağlığı ve yaşam doyumu için daha faydalı olmaktadır. Diener ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaların da bu görüşü destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bu araştırmacılar bireylerin kendilerine uygun aktivitelere katılmalarının; öz saygılarını artırdığını, stres seviyelerini düşürdüğünü ve

dolayısıyla yaşam doyumu düzeylerini yükselttiğini belirtmişlerdir. Bu durum, bireyin sürekli olarak kendini sorgulamak yerine dış dünyadaki ilgi alanlarına yönelerek daha dengeli bir yaşam sürdürebileceğini göstermektedir (Diener & Diener, 1995: 653).

Haz ve Acı Kuramı: Bu görüşe göre, haz ve acı deneyimlerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmektedir. İnsanların istek ve arzuları, eksiklik ve gereksinim duymalarından kaynaklanmaktadır. Bu eksiklik duygusu, mutluluğa ulaşmanın temel bir parçası olarak görülmektedir. Yani bir eksiklik ne kadar büyükse, bu eksikliği gidermenin verdiği haz da o kadar yoğun olmaktadır. Bu yaklaşım, sürekli olarak tüm ihtiyaçların karşılanmasının mutluluğun anahtarı olmadığını aksine eksiklik ve bu eksikliği giderme döngüsünün bireyler için daha tatmin edici olduğunu öne sürmektedir. Bu görüş, ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanmasının mutlak mutluluk sağlamayabileceği gibi haz ve acı arasında bir denge kurmanın önemini de vurgulamaktadır (Diener, 1984: 565).

Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Kuramı: Bu kuram, yaşam doyumu gibi karmaşık bir kavramın oluşumunu ve gelişimini anlamak için kullanılan önemli bir çerçeve olmuştur. Bu yaklaşım, yaşam doyumunun hem bireyin içsel özelliklerinden (genetik yapı, kişilik özellikleri, değerler) hem de dışsal çevresel faktörlerden (sosyal ilişkiler, ekonomik durum, yaşam koşulları) etkilendiğini savunmaktadır. Diener ve arkadaşları, yaşam doyumunu etkileyen faktörleri incelerken hem bireysel farklılıkların hem de çevresel koşulların önemini vurgulamıştır (Diener, Suh, Lucas, & Oishi, 1999a: 36).

Yaşam doyumu üzerine yapılan araştırmalarda, bu iki temel kuram öne çıkmaktadır. İlk yaklaşım olan aşağıdan yukarı kuramı, bireyin anlık duygu ve deneyimlerinin yaşam doyumunu nasıl etkilediğini incelemektedir. Bu yaklaşımda, kişinin geçici mutluluk veya üzüntü durumları, yaşamdan aldığı zevki ölçmek için birer gösterge olarak değerlendirilmektedir (Deveci, 2020: 78).

İkinci kuram olan yukarıdan aşağı kuramı ise bireyin daha kalıcı özellikler olan kişilik ve değerlerinin yaşam doyumunu nasıl şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Bu kurama göre, insanlar yaşadıkları olayları kişisel özellikleri doğrultusunda değerlendirerek mutlu olup olmadıklarına karar vermektedir (Purutçuoğlu & Aksel, 2017: 431).

Sonuç olarak, bu iki kuram yaşam doyumunu farklı açılardan ele almaktadır: Birisi anlık deneyimlere, diğeri ise bireyin daha derin özelliklerine odaklanmaktadır (Lance, Mallard & Michalos, 1995: 71).

Yargı Kuramı: Bu görüşe göre; bireylerin iyi olma durumlarını, belirli standartlarla yaptıkları karşılaştırmaların bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bu karşılaştırmalarda, gerçek yaşam durumlarının idealize edilmiş modellere ne kadar yaklaştığı ölçülmektedir. Bireyler, kendilerini başkalarından daha üstün gördüklerinde tatmin olmaktadır (Pavot & Diener, 1993: 164). Bu karşılaştırmalar, genellikle bilinçli bir şekilde yapılmakta ancak bazen duygusal durumlara bağlı olarak bilinçdışı da olabilmektedir. Yargı teorileri, bu karşılaştırmaların sonucunda ortaya çıkan duygusal tepkileri de tahmin etmeye çalışmaktadır. Bu kuramlarda, karşılaştırmaların yapıldığı referans noktasının (örneğin; kendi geçmişi, çevresindeki insanlar veya ideal bir benlik) belirlenmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Dermer ve arkadaşı, yaşam doyumu karşılaştırmalarının tüm yaşam alanlarını kapsadığını öne sürmektedir. Ancak bu karşılaştırmaların, etkilerin üstünde yapıldığı durumlarda belirli sınırlar belirlenmesi gerekmektedir (Dermer & Pyszczynski, 1978: 1302). Bireyin hedefleri, yaşamından ve amaçlarından doğmakta ve yüksek hedefler, paradoksal olarak mutluluğu azaltabilmektedir (Yılmaz, 2001: 52).

Bağ Kuramı: Bu kuram; bireyin erken çocukluk dönemlerinde ebeveynleriyle kurduğu bağın, ilerleyen yaşlardaki ilişkilerini ve dolayısıyla yaşam doyumu düzeyini belirleyici olduğunu öne sürmektedir. Bu kurama göre; bireyler yaşadıkları olaylara, geçmiş deneyimlerine ve ebeveynleriyle kurdukları bağa dayalı olarak anlam yüklemektedir. Örneğin; güvenli bir bağlanma geçmişi olan bir birey, yeni insanlarla tanışırken daha rahat hissetmekte ve sosyal ilişkilerine daha olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum, daha yüksek bir yaşam doyumu düzeyine yol açmaktadır. Aksine kaygılı veya kaçınan bir bağlanma stili geliştirmiş bireyler, ilişkilerinde güvensizlik yaşamakta ve sosyal ortamlarda kendini yalnız hissederek yaşam doyumunu düşürebilmektedir (Köker, 2021: 99).

1.3.2. Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Güncel istatistiksel veriler, yaşam doyumu kavramının bireysel ve toplumsal belirleyicilerini gözler önüne sermektedir. TÜİK'in 2024 yılında yayımladığı Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre, mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranı %49,6 olmuştur. Bu oran, bir önceki yıl olan 2023'e (%52,7) göre belirgin bir düşüş göstermektedir. Araştırma sonuçları, bireylerin yaşam doyumunu en çok etkileyen faktörlerin başında sağlık (%69,0), sevgi (%62,7), başarı (%43,1) ve para (%30,3) gibi

değerlerin geldiğini ortaya koymuştur (TÜİK, 2024d). Bu bulgular; kuramsal olarak yaşam doyumuna etki eden bireysel, sosyal ve ekonomik etmenlerin güncel toplumsal düzlemde de karşılık bulduğunu ve bireylerin hayat memnuniyetlerini hem psikolojik hem de yapısal koşullar bağlamında değerlendirdiğini göstermektedir.

Dockery tarafından yapılan kapsamlı bir meta-analiz çalışması, 32 ülkede gerçekleştirilen 245 farklı araştırmanın sonuçlarını bir araya getirerek bireylerin yaşam doyumu üzerinde etkili olan çeşitli faktörleri belirlemiştir. Bu araştırmaya göre; bireyin yaşadığı ülkenin ekonomik durumu, siyasi istikrarı ve demokratik yapısı, kişinin sosyal statüsü, aile ve arkadaşlık ilişkileri, sağlık durumu, yaşam tarzı, kişisel kontrol algısı ve değerler hiyerarşisi gibi faktörler yaşam doyumu ile doğrudan ilişkili görülmektedir (Dockery, 2003: 93). Özellikle güçlü bir ekonomiye sahip ülkelerde yaşayan, çoğunluk kültürüne entegre olmuş, yüksek sosyoekonomik düzeye sahip, sağlıklı ve aktif bir yaşam süren, sosyal ilişkileri güçlü ve hayatı üzerinde kontrol hissi olan bireylerin yaşam doyumunun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca maddi kazanç yerine sosyal ve ahlaki değerlere daha fazla önem veren bireylerin de yaşam doyumu seviyelerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bireylerin yaşamdan ne kadar tatmin olduklarını belirleyen faktörleri inceleyen Lastochkina çalışması; yaşam doyumunun kişisel, mesleki, ekonomik, fiziksel ve psikolojik olmak üzere beş ana boyutta değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu beş boyut, yaşam doyumu deneyimini etkileyen ve birbirleriyle ilişkili olan kompleks bir yapıyı oluşturmaktadır (Lastochkina, 2012: 525).

Kişisel Faktörler: Cavazos'un araştırması; bireylerin yaşam doyumu düzeylerini anlamının anahtarının, kişilik özelliklerini incelemekten geçtiğini göstermektedir. Kişilik; bireyin çevresiyle etkileşim kurma biçimini, düşünce ve duygularını düzenleme şeklini ve yaşam hedeflerini belirleme biçimini kapsayan çok boyutlu bir yapıdır. Bu nedenle bireyin yaşam doyumu düzeyi, büyük ölçüde onun kişilik özelliklerinin bir yansımasıdır. Örneğin; dışadönük ve sosyal bireyler genellikle daha yüksek yaşam doyumu düzeylerine sahipken, içe dönük ve kaygılı bireyler daha düşük düzeylerde yaşam doyumu yaşayabilmektedir (Cavazos, 2013: 50).

Mesleki ve Ekonomik Faktörler: İş yaşamının bireyin genel refahı ve mutluluğu üzerindeki etkisi, günümüzde sıklıkla tartışılan bir konu olmaktadır. Bir iş; bireylere sadece ekonomik bir gelir sağlamakla kalmaz aynı zamanda sosyal etkileşim, kişisel

gelişim ve kimlik duygusu gibi önemli ihtiyaçları da karşılamaktadır. Bu nedenle iş tatmini, bireyin yaşamından duyduğu genel memnuniyetle yakından ilişkili olmaktadır. Tejero ve arkadaşları, iş tatmini ile yaşam tatmini arasındaki güçlü korelasyonu vurgulayarak bu iki kavramın birbirinden bağımsız düşünölemeyeceğini belirtmişlerdir. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyi daha detaylandırarak özerklik, çalışma ortamı, iş yükü, rutin düzeyi, ücret, iş güvencesi ve işten tatmin olma gibi faktörlerin hem iş yaşamı memnuniyetini hem de genel yaşam memnuniyetini etkilediğini ortaya koymuşlardır. Bu bulgular, iş yaşamının sadece ekonomik bir faaliyet olmadığını aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir deneyim olduğunu göstermektedir (Tejero, Seva, Fadrilan-Camacho, 2021: 1067). Dolayısıyla bireylerin iş hayatlarındaki deneyimleri, genel yaşam kalitelerini ve mutluluk düzeylerini önemli ölçüde şekillendirmektedir.

Çeşitli araştırmalar, ekonomik kaynakların bireylerin yaşam kalitelerini belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Ekonomik güç, temel ihtiyaçların karşılanması, başarıların elde edilmesi ve genel yaşam memnuniyetinin artırılması gibi konularda bireylere avantaj sağlamaktadır (Hollar, 2003: 93). Yaşam doyumu, yalnızca ekonomik faktörlerden değil aynı zamanda psikolojik ve sosyal faktörlerden de etkilenmesine rağmen özellikle tüketim odaklı toplumlarda ekonomik durum ile yaşam doyumu arasında güçlü bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Kowaltowski, 2006: 1112). Bu çalışmalar, daha yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin genel olarak daha yüksek yaşam doyumu düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir.

Fizyolojik Faktörler: Yaşam doyumu, bireyin hayatından ne kadar memnun olduğunu ve genel olarak hayatına ne kadar anlam yüklediğini ifade eden subjektif bir deneyimdir. Bu deneyim, yalnızca psikolojik ve sosyal faktörlerden değil aynı zamanda fizyolojik faktörlerden de etkilenmektedir. Fizyolojik sağlığın, yaşam doyumu üzerindeki etkisi oldukça önemli olmaktadır. Sağlıklı bir beden, sağlıklı bir zihin demektir. Fiziksel sağlığın iyi olması; bireylerin günlük yaşam aktivitelerini daha kolay gerçekleştirmelerini, sosyal ilişkilerini güçlendirmelerini ve hedeflerine ulaşma konusunda daha motive olmalarını sağlamaktadır. Kronik hastalıklar, ağrı, yorgunluk gibi fiziksel sağlık sorunları ise bireylerin yaşam kalitelerini düşürerek yaşam doyumu üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Örneğin kronik ağrı yaşayan bir birey; sosyal aktivitelerden kaçınabilir, iş performansı düşebilir ve bunun sonucunda yaşamdan daha az memnuniyet duyabilir.

Uyku, fizyolojik sağlının önemli bir bileşenidir. Yeterli ve kaliteli uyku; bedenin dinlenmesini, enerji depolamasını ve zihinsel işlevlerin düzgün çalışmasını sağlamaktadır. Uyku sorunları yaşayan bireyler; dikkat eksikliği, yorgunluk, sinirlilik gibi sorunlarla karşılaşabilmekte ve bu durum yaşam doyumu üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Van Cauter ve Leproult; uyku yetersizliğinin bilişsel işlevlerde bozulmaya, duygu durum bozukluklarına ve yaşam kalitesinde düşüşe neden olabileceğini belirtmektedirler. Bu durum, uykunun yaşam doyumu üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir (Van Cauter & Leproult, 2016: 465).

Fiziksel aktivite hem fiziksel hem de mental sağlığı olumlu yönde etkileyen önemli bir faktördür. Düzenli egzersiz; endorfin hormonunun salgılanmasını sağlayarak ruh halini iyileştirir, stresi azaltır ve yaşam doyumu düzeylerini artırır. Chatzisarantis ve Koutedakis, fiziksel aktivitenin depresyon belirtilerini azaltmada etkili olduğunu ve yaşam kalitesini artırdığını belirtmektedirler. Bu bulgular, fiziksel aktivitenin sadece bedensel sağlığı değil aynı zamanda psikolojik sağlığı da olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Chatzisarantis & Koutedakis, 2007: 875).

Sosyal Faktörler: Sosyal ilişkiler, bireylerin hem fiziksel hem de zihinsel sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratarak yaşam doyumunu artırmaktadır. Antonucci ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada, sosyal ilişkilerin bireylerin yaşam doyumu üzerindeki önemli etkisi vurgulanmıştır. Kültür; bireylerin değerlerini, inançlarını ve dünya görüşünü şekillendirerek yaşam doyumu üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Antonucci, Akiyama & Takahashi, 2001: 351).

Sosyal katılım, bireylerin topluluk içinde aktif bir rol alması ve sosyal ilişkilerini sürdürmesi anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalar, sosyal katılımın yaşam doyumu ile pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Prezza, Saraceno & Saraceno, 2001: 38). Aile yapısı da yaşam doyumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olup destekleyici bir aile ortamının bireyin yaşam doyumu üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Ancak çocuk sayısı gibi faktörlerin yaşam doyumu üzerindeki etkileri farklı araştırmalarda çelişkili sonuçlar vermektedir (Tella, 2003: 826).

Psikolojik Faktörler: Kişilik özellikleri, duygusal zekâ, öz-saygı, dünya görüşü gibi psikolojik yapının çeşitli boyutları bireyin yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Örneğin güçlü iletişim becerileri ve olumlu bir dünya görüşüne sahip bireylerin, yaşamdan daha fazla memnuniyet duyma eğiliminde olduğu görülmektedir

(Guindon & Cappeliez, 2010: 134). Bununla birlikte, bireyin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması da yaşam doyumunu için kritik öneme sahiptir. Deci ve Ryan tarafından geliştirilen öz-belirleme teorisi; bireylerin öz yetkinlik, bağlantı ve özerklik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yaşam doyumunu, mutluluk ve genel refah üzerinde olumlu etkileri olduğunu öne sürmektedir (Deci & Ryan, 2000: 256). Bu bağlamda; Ryan, Sheldon, Kasser ve Deci tarafından yapılan bir çalışmada öz-belirleme ihtiyaçlarının karşılanmasının, yaşam doyumunu ile pozitif bir ilişki içinde olduğu ve bu ilişkinin kültürler arası olarak da geçerli olduğu bulunmuştur. Ayrıca olumsuz duyguların etkili bir şekilde yönetilmesi ve stresle başa çıkma becerileri de yaşam doyumunu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin olumsuz olaylara nasıl tepki verdiği ve bu olaylardan nasıl ders çıkarabildiği, yaşam doyumunu düzeyini belirleyen önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Ryan, Sheldon, Kasser & Deci, 1996: 25).

Aile Yapısı: Bireylerin yaşam doyumunu üzerinde önemli bir etkiye sahip olan aile içindeki bütünlük duygusu, bireylerin yaşamdan aldıkları tatmini artırmaktadır. Yetişkin bireylerde yapılan bir araştırma, aile bütünlük duygusunun yaşam doyumunu ile anlamlı ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada; bireylerin diğer aile fertlerinin tepkilerini anlaşılabilir ve yönetilebilir bulmaları, bu tepkilere bir anlam atfetmeleri durumunda yaşam doyumlarının arttığı belirlenmiştir. Ayrıca, yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda, yaşam doyumunun %19'unun aile bütünlük duygusu ile açıklandığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, aile içi ilişkilerin kalitesinin bireylerin genel yaşam memnuniyetine olan katkısını vurgulamaktadır (Ustabaşı Gündüz & ifi, 2021b: 495).

Yaşam Kalitesi: Yaşam kalitesi, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde olması olarak tanımlanmakta ve bu yönleriyle yaşam doyumunu doğrudan etkileyen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin kendini sağlıklı, yeterli ve çevresiyle uyumlu hissetmesi; yaşamından aldığı genel memnuniyet düzeyini belirlemektedir. Nitekim yaşam kalitesi, bireyin yaşamının tümüyle iyi gittiğine dair hissettiği öznel bir duygu olarak tanımlanmakta ve bu duygu, yaşam doyumunun temel belirleyicilerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Danış, 2015b: 33).

Özellikle yaşlı bireyler başta olmak üzere, kronik hastalık, engellilik veya sosyal dışlanma riski altındaki bireylerin yaşam kalitesinde meydana gelen olumsuzluklar, genel yaşam doyumunu üzerinde doğrudan bir azalmaya yol açmaktadır. Bu nedenle yaşam

kalitesinin artırılmasına yönelik sosyal politikalar ve hizmet modelleri, bireylerin yaşamdan aldıkları tatmini yükseltme açısından kritik bir öneme sahiptir.

İKİNCİ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırma, Bitlis SHM'den SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyumu düzeylerini çeşitli sosyo-demografik değişkenler bağlamında incelemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma sürecinde nicel araştırma yöntemi tercih edilmiş, böylelikle öznel bir kavram olan yaşam doyumunun ölçülebilir ve karşılaştırılabilir verilerle analiz edilmesi hedeflenmiştir. Nicel yöntem, sosyal hizmet alanında uygulamaların etkililiğini nesnel biçimde değerlendirmek ve hizmet alan bireylerin refah düzeylerini istatistiksel olarak yorumlamak açısından olanak sağlamaktadır. Bu bölümde; araştırmanın yöntemi, veri toplama aracı, evren ve örneklem, veri toplama ve veri analiz yöntemlerine sistematik biçimde yer verilerek, çalışmanın metodolojik altyapısı açıklanacaktır.

2.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, Bitlis SHM'den SED hizmeti alan kişilerin yaşam doyum düzeylerini belirlemek amacıyla nicel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada nicel araştırma yönteminin tercih edilme nedeni; geniş örneklem gruplarından elde edilen verilerle ölçülebilir, karşılaştırılabilir ve genellenebilir sonuçlar sunma imkanına sahip olmasıdır. Özellikle bireylerin yaşam doyumu gibi öznel değerlendirmelerini sayısal verilere dönüştürerek analiz etmeye olanak tanınması, bu yöntemin çalışmanın amacına uygun olduğunu göstermektedir. Ayrıca nicel yöntem, değişkenler arasındaki ilişkileri test etmeye olanak sağladığı için sosyal bilimlerde özellikle değerlendirme ve etkililik analizlerinde sıklıkla tercih edilmektedir (Karasar, 2016: 90).

Nicel araştırma yöntemleri, sosyal bilimlerde sistematik ve nesnel veri toplama, analiz etme ve yorumlama süreçlerini mümkün kılması bakımından güçlü bir araştırma yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Bu yöntemin en büyük avantajlarından biri, ölçülebilirlik ve genellenebilirlik sunmasıdır. Sayısal veriler üzerinden yapılan analizler, geniş örneklem gruplarına dayandığı için elde edilen sonuçların toplumun tamamına ya da benzer gruplara genellenebilmesine olanak tanır (Neuman, 2014, 165).

SED hizmeti veya sosyal yardım programlarının bireysel iyilik hali üzerindeki etkilerini inceleyen bazı çalışmalar da nicel araştırma yöntemini tercih etmiştir. Örneğin Aytar ve Duyan (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal hizmet müdahalelerinin bireylerin yaşam doyumuna olan etkisi değerlendirilmiş ve bu amaçla nicel veri toplama

araçlarıyla öznel iyi oluş düzeyi ölçülmüştür. Araştırmacılar, ölçülebilir veriler sayesinde hem destek programlarının etkinliğini değerlendirme hem de hizmete yönelik algıları analiz etme imkânı bulmuşlardır.

Benzer şekilde, Karataş (2021) tarafından hazırlanan "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi" kapsamında yürütülen araştırmada da nicel yöntemler kullanılmıştır. Bu çalışmada, SED hizmetlerinden faydalanan bireylerin hizmete ilişkin memnuniyet düzeyleri ve yaşam kalitelerindeki değişim sayısal verilerle analiz edilmiştir. Karataş'ın araştırması, bu hizmetlerin bireylerin yaşamlarını nasıl etkilediğini istatistiksel bulgularla ortaya koyarak, nicel yöntemin sosyal hizmet uygulamalarındaki önemini vurgulamaktadır.

Bu çalışma, tarama modelinde gerçekleştirilmiş olup, Bitlis ilinde SED hizmeti alan kişilerin yaşam doyum düzeylerini ve SED hizmetinden memnuniyetlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Tarama modeli; geniş kitleler üzerinde veri toplayarak belirli bir konuda genel bir tablo çizmek için kullanılan bir araştırma desendir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, çalışmanın amacına uygun şekilde oluşturulmuş üç bölümlü bir anket formu kullanılmıştır. Anket formunun birinci bölümünde, katılımcıların demografik ve sosyoekonomik özelliklerini belirlemeye yönelik kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Söz konusu sorular, daha önce bu alanda çalışma yapan araştırmacıların anketlerinden yararlanılarak düzenlenmiş ve mevcut araştırmanın amacına uygun biçimde yapılandırılmıştır (Büyüköztürk, 2012: 12).

Anketin ikinci bölümünde, katılımcıların SED hizmetinin yeterliliğine dair algıları ölçülmektedir. Bu bölümde, SED hizmetinin çocuğun ihtiyaçlarını karşılama düzeyi, yaşam kalitesi üzerindeki etkisi, sosyal uyum sağlama katkısı ve hizmetin sürdürülebilirliğine ilişkin sorular 5'li Likert tipi ölçek (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum) ile değerlendirilmiştir. Birinci ve ikinci bölümdeki sorular hazır bir ölçek olmayıp literatürdeki benzer çalışmalardan elde edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, bireylerin genel yaşam doyum düzeylerini ölçmek amacıyla Ed Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye Dağlı ve Baysal (2016) tarafından uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985: 71; Dağlı & Baysal, 2016: 1251). Tüm anket soruları ve ölçek maddeleri, 5'li Likert tipi derecelendirme sistemi kullanılarak hazırlanmıştır. Böylelikle,

katılımcıların görüşleri sayısal verilere dönüştürülerek analiz edilmiştir (Karasar, 2016: 90). Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Dağlı ve Baysal (2016) tarafından yapılmıştır (Dağlı & Baysal, 2016: 1253).

Bu çalışmada kullanılan yaşam doyumu ölçeği, beş maddeden oluşmakta olup katılımcılar her maddeye 1 (Hiç uygun değil) ile 5 (Tamamen uygun) arasında puan vererek yanıt vermiştir. Bu kapsamda bireylerin yaşam doyumu puanları, her katılımcının verdiği yanıtların toplamı alınarak 5 ile 25 arasında değişen bir ölçek puanı elde edilmiştir. Yüksek puanlar, bireyin yaşamından duyduğu memnuniyetin yüksek olduğunu; düşük puanlar ise düşük yaşam doyumunu ifade etmektedir.

Ölçeğin seçilme nedeni, yaşam doyumunu ölçmede yaygın olarak kullanılan, geçerliği ve güvenirliği yüksek, öznel iyi oluşu bütüncül biçimde değerlendiren bir araç olmasıdır. Beş maddelik kısa ve öz yapısı sayesinde uygulaması pratiktir ve katılımcının kendi yaşamına yönelik genel değerlendirmesini yansıtmasına olanak tanır. Ayrıca, ölçeğin Türk kültürüne uygun olarak geçerlilik ve güvenirlik çalışmasının yapılmış olması, saha koşullarında kullanılabilirliğini artırmıştır.

Bu çalışmada kullanılan Yaşam Doyumu Ölçeği'nin psikometrik özellikleri, güvenirlik (iç tutarlılık) ve madde analizleri kapsamında incelenmiştir. Ölçekte yer alan beş maddeye ilişkin yapılan güvenirlik analizi sonucunda, Cronbach's Alpha katsayısı ,862 olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin yüksek düzeyde içsel tutarlılığa sahip olduğunu ve maddelerin birbiriyle uyumlu çalıştığını göstermektedir. Ayrıca her bir madde ölçekten çıkarıldığında elde edilen Cronbach's Alpha değerlerinin ,809 ile ,859 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuç, hiçbir maddenin ölçeğin bütünsel güvenirliğini olumsuz etkilemediğini, aksine tüm maddelerin ölçme amacına katkı sağladığını göstermektedir.

Madde-toplam korelasyonları (Corrected Item-Total Correlation) incelendiğinde ise değerlerin ,582 ile ,767 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler, her bir maddenin toplam puan ile anlamlı ve yeterli düzeyde ilişki içinde olduğunu dolayısıyla ölçeğin bütününe temsil edebilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Maddeler arası korelasyon değerleri ise ,340 ile ,705 aralığında seyretmektedir. Bu durum, maddeler arasında orta düzeyde pozitif ilişki bulunduğuna ve çoklu bağlılık (multicollinearity) sorununa yol açacak şekilde aşırı benzerlik bulunmadığına işaret etmektedir. Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, araştırmada kullanılan Yaşam Doyumu

Ölçeği'nin hem yapısal bütünlüğe hem de içsel tutarlılığa sahip olduğu dolayısıyla güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır. Bu nedenlerle, yaşam doyumu düzeyini istatistiksel olarak güvenilir biçimde ölçebilmek amacıyla bu ölçek kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan Yaşam Doyumu Ölçeği toplam puanına ilişkin dağılım incelendiğinde, çarpıklık (skewness) katsayısının ,212 ve basıklık (kurtosis) katsayısının -,988 olduğu görülmüştür. Bu değerler ± 1 sınırları içinde yer almakta olup (George & Mallery, 2010), dağılımın normal dağılıma oldukça yakın olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, yaşam doyumu değişkeni için parametrik istatistiksel analizlerin uygulanabilir olduğu söylenebilir.

2.3. Evren ve Örneklem

Bu çalışma, Bitlis ilinde yaşayan ve Bitlis SHM tarafından SED hizmeti alan ailelerden oluşmaktadır. Bu çalışmanın saha araştırmasının gerçekleştiği 07.10.2024-06.04.2025 tarih aralığında, Bitlis SHM'den edinilen bilgiye göre ilgili kurumdan 403 ailenin SED hizmeti aldığı tespit edildi. Dolayısıyla bu çalışmanın evrenini sözü edilen kurumdan SED hizmeti alan 403 aile oluşturmaktadır.

Örneklem belirlenirken tam örneklem tekniğinden yararlanarak araştırmacı tarafından bütün evrene ulaşılma istenmiştir. Ancak bazı ailelerin ankete katılmak istememesi ve adreste bulunamaması gibi nedenlerden dolayı bütün evrene ulaşılammış ve araştırmacı tarafından 368 aileye anket uygulanabilmiştir. Bu durum, araştırmanın sonuçlarının Bitlis SHM'den tüm SED hizmeti alan aileleri temsil etme gücünü etkileyebilir. Ancak ulaşılan 368 ailenin, SED hizmeti alan ailelerin genel özelliklerini yansıttığı varsayılmaktadır. Anketlerin bir kısmı yüz yüze gerçekleştirilirken bir kısmı ise kırsal bölgelerdeki ulaşım zorlukları ve iletişim imkânsızlıkları nedeniyle telefon yoluyla uygulanmıştır.

Bu çalışmanın Bitlis ilinde gerçekleştirilmesinin temel gerekçesi, ilin Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından en alt sıralarda yer alan bölgelerinden biri olan TRB2 Bölgesi (Bitlis, Muş, Hakkâri, Van) içinde bulunmasıdır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Kalkınma Ajansları'nın bölgesel analizlerine göre TRB2 bölgesi; eğitim düzeyi, işgücü piyasasına katılım, hane halkı geliri ve sosyal hizmetlere erişim gibi göstergelerde ulusal ortalamanın oldukça altında kalmaktadır. Bitlis ili; nüfusun büyük oranda kırsal yerleşimlerde yoğunlaştığı, yoksulluk oranının yüksek,

kadınların işgücüne katılım oranının düşük ve sosyal destek mekanizmalarına olan bağımlılığın belirgin olduğu bir örneklem sunmaktadır. Bu nedenle, sosyal hizmet uygulamaları açısından sahaya özgü veri üretimi önem arz etmektedir. Aynı zamanda Bitlis ili, SEGE'ne göre alt gruplarda yer alan ve sosyal yardımların yaygın şekilde uygulandığı bir il konumundadır.

Bu bağlamda çalışmanın Bitlis ilinde yürütülmesi, hem dezavantajlı grupların yaşam doyum düzeylerinin daha yakından anlaşılmasına olanak sağlamakta hem de TRB2 bölgesindeki benzer sosyo-ekonomik yapıya sahip diğer iller için genellenebilir politik çıkarımlara kapı aralamaktadır. Bölgesel kalkınma politikalarının etkinliğini değerlendirmek ve sosyal hizmetlerin yerel düzeydeki yansımalarını görünür kılmak açısından da Bitlis örneği anlamlı ve stratejik bir saha sunmaktadır.

2.4. Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama sürecine başlamadan önce, Bitlis Eren Üniversitesi'nin Etik Kurulu'ndan gerekli onay alınmış (Ek2) ve T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan araştırma izni talep edilmiştir. Bakanlık tarafından verilen izin (Ek1) doğrultusunda, Bitlis Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile resmi yazışmalar yapılmış ve müdürlük aracılığıyla SED hizmeti alan ailelere ait iletişim bilgilerine sınırlı ve izinli erişim sağlanmıştır. Elde edilen tüm kişisel veriler, yalnızca bu araştırmanın amacı doğrultusunda gizlilik ilkelerine ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na uygun şekilde kullanılmıştır. Katılımcılar, bilgilendirilmiş onamları alındıktan sonra gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılmıştır. Bütün anket doğrudan araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Anket uygulaması sırasında, katılımcılarla birebir görüşmeler yapılarak sorular açık bir şekilde açıklanmış ve anketlerin doğru ve eksiksiz doldurulması sağlanmıştır. Veri toplama süreci boyunca önemli bir teknik veya etik sorun yaşanmamış, anketler planlandığı şekilde tamamlanmış ve araştırma sorularına yönelik veriler sağlıklı bir biçimde toplanmıştır.

2.5. Veri Analiz Yöntemi

Anketten elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. İlk olarak katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları ve yüzdelere hesaplanmıştır. Daha sonra, SED hizmetinin yeterliliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla çapraz tablo, ki kare, t testi ve anova analiz teknikleri

kullanılmıştır. Farklı demografik gruplardaki bireylerin SED hizmetinden memnuniyet düzeyleri ile yaşam doyumu düzeyleri karşılaştırılmıştır.

SPSS programında elde edilen yaşam doyumu puanlarının aritmetik ortalaması alınarak genel dağılım değerlendirilmiş; ayrıca bu puanlar, SED hizmetine yönelik algı düzeyleriyle ilişkilendirilmiştir. SED hizmetinin yeterliliği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla uygun istatistiksel analizler uygulanmıştır. Bu kapsamda, Ki-Kare testi gibi kategorik değişkenler arası ilişkiyi değerlendiren yöntemler kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, Bitlis ilinde SED hizmetinden yararlanan ailelere uygulanan anket çalışmasından elde edilen verilerin 24.0 istatistik programı aracılığıyla yapılan analizlerine yer verilmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde yalnızca sayısal veriler değil anket uygulama sürecinde elde edilen gözlem notları da dikkate alınmıştır. Öncelikle katılımcıların cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, eğitim durumu gibi demografik özellikleri ardından sosyo-ekonomik yapı, SED hizmetine ilişkin algılar ve yaşam doyumu düzeyleri incelenmektedir. Bulgular frekans, yüzde, çapraz tablo, ki-kare testi ve ANOVA gibi uygun istatistiksel teknikler ile değerlendirilmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda yorumlanmıştır.

3.1. SED Hizmeti Alan Ailelerin Sosyo-demografik Yapısı

Bu başlıkta, Bitlis ilinde SED hizmetinden yararlanan ailelerin temel sosyo-demografik özellikleri ele alınmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki durumu ve medeni halleri gibi bireysel özelliklerinin yanı sıra; hanede yaşayan kişi sayısı, çocuk sayısı ve çocukların eğitim durumları gibi ailevi yapıyı yansıtan değişkenler de değerlendirilmiştir. Bu değişkenler aracılığıyla, sosyal yardım başvurusunda bulunan ailelerin genel yaşam koşulları hakkında bütüncül bir tablo sunulması amaçlanmıştır. Çok çocuklu ve kalabalık haneler, düşük eğitim düzeyine sahip bireyler, işsizlerin yoğunluğu ve düşük gelir düzeyi ile SED hizmeti arasındaki ilişkiye bakılmaktadır. Ayrıca eğitim sürecinde olan çocukların varlığı, ekonomik desteğe olan ihtiyacın nedenlerini ortaya koymak açısından anlamlı veriler sunup sunmadığına bakılmaktadır. Bu analizlerin temel amacı, SED hizmetinden faydalanan ailelerin yaşam koşullarını ve sosyal ihtiyaçlarını daha iyi anlamak, böylece sosyal yardım politikalarının bu ihtiyaçlara ne ölçüde karşılık verdiğini değerlendirmektir. Veriler, hem mevcut hizmetlerin etkinliğini analiz etmeye hem de gelecekteki sosyal politika planlamalarına yön vermeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çizelge 3.1'deki veriler bu yapısal özelliklerin analizini içermektedir.

Çizelge 3.1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (a)

Cinsiyetiniz	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kadın	320	87.0
Erkek	48	13.0
Yaş	Sayı (N)	Yüzde (%)

18-25	19	5.2
26-35	156	42.4
36-45	140	38.0
46-55	45	12.2
56-65	7	1.9
65+	1	0.3
Eğitim/öğretim	Sayı (N)	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	67	18.2
Okur-yazar	53	14.4
İlkokul	123	33.4
Ortaokul	70	19.0
Lise	43	11.7
Önlisans-lisans	12	3.3
Meslek	Sayı (N)	Yüzde (%)
Sigortalı Çalışan	1	0.3
İşsiz	347	94.3
Günlük İşlerde Çalışan	20	5.4
Medeni hal	Sayı (N)	Yüzde (%)
Resmi nikahlı evlilik	158	42.9
Dini nikahlı evlilik	5	1.4
Boşanmış-boşanma sürecinde	155	42.1
Eşi vefat etmiş	50	13.6
Boşanma nedeni	Sayı (N)	Yüzde (%)
Sorumsuzluk	23	14.8
Şiddet	52	33.5
Ekonomik nedenler	23	14.8
Alkol-kumar	5	3.2
Madde bağımlılığı	13	8.4
Aldatma	39	25.2

3.1 Çizelgesindeki katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin dağılım incelendiğinde, 368 kişilik örneklem grubunun 320'sinin (%87) kadın, 48'inin (%13) ise erkek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, SED hizmetinden yararlanan bireylerin büyük çoğunluğunun kadın olduğunu ortaya koymaktadır.

SED hizmetinden yararlanan katılımcıların yaş grupları incelendiğinde, en yoğun grubun %42,4 ile 26-35 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Bunu %38,0 ile 36-45 yaş grubu takip etmektedir. Bu iki grup toplamda örneklemin %80'inden fazlasını oluşturmaktadır. SED hizmeti başvurusunda bulunan bireylerin büyük çoğunluğunun genç yetişkin veya orta yaşlı bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu durum, hem çocuk sahibi olma hem de aktif çalışma çağına bulunma gibi nedenlerle ekonomik destek arayışının bu yaş gruplarında yoğunlaştığını göstermektedir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde; örneklem grubunun %33,4'ü ilkokul mezunu, %19,0'ı ortaokul mezunu, %18,2'si ise okur-yazar olmayan bireylerden oluşmaktadır. Lise mezunlarının oranı %11,7 iken yükseköğrenim düzeyinde (önlisans-lisans) mezuniyet oranı %3,3 gibi oldukça düşüktür. Bu bulgular, SED hizmetinden yararlanan bireylerin büyük çoğunluğunun düşük eğitim düzeyine

sahip olduğunu ve bu durumun sosyal yardıma duyulan ihtiyacı artırıcı bir faktör olabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların meslek durumlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde araştırma örneklemindeki katılımcıların büyük çoğunluğunu, %94,3 ile işsiz kesim oluşturmaktadır. Katılımcıların %5,4'ü gündelik işlerde çalıştığını, %0,3'ü ise sigortalı olarak çalıştığını belirtmiştir. Bu bulgular, SED hizmetinden yararlanan bireylerin önemli bir kısmının düzenli bir gelire sahip olmadığını ve kayıtlı istihdamdan uzak olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların yalnızca birinin sigortalı çalışıyor olması, örneklemdaki ekonomik güvencesizliğin boyutunu çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır. Gündelik işlerde çalışan %5,4'lük kesim ise çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun, düzensiz gelirli bir yaşam sürmektedir. Bu tablo, SED hizmeti alan bireylerin geçimlerini sürdürebilmek için düzenli iş bulmakta zorlandıklarını ve iş piyasasından büyük oranda dışlandıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu grupta işsizlik hem sosyal yardım ihtiyacını artıran hem de yoksulluğun yapısal bir göstergesi olarak öne çıkan belirleyici bir unsurdur. Bu durum, SED gibi ekonomik destek programlarının yanı sıra istihdam odaklı sosyal politikalara duyulan gereksinimi de ortaya koymaktadır. Özellikle kadınların yoğunlukta olduğu bu grupta işgücüne katılımı artırıcı, esnek ve koruyucu istihdam modellerine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Katılımcıların medeni hallerine ilişkin dağılımları incelendiğinde; katılımcıların %42,9'unun resmi nikahlı, %42,1'inin boşanmış ya da boşanma sürecinde, %13,6'sının eşinin vefat ettiği ve %1,4'ünün dini nikahlı evli olduğu görülmektedir. Veriler, evli olmayan veya evlilik bağı zayıflamış bireylerin örneklem grubunda yüksek oranda yer aldığını göstermektedir. Boşanmış ve dul bireylerin toplam oranının %55,7 gibi dikkat çekici bir seviyede olması, aile bütünlüğünün bozulmasının kadınları ekonomik olarak daha kırılgan hale getirdiğini ve sosyal destek mekanizmalarına başvuru nedenlerinden biri olabileceğini göstermektedir.

Boşanmış veya boşanma sürecindeki 155 katılımcının verdiği yanıtlara göre, en sık belirtilen boşanma nedeni %33,5 ile şiddet olmuştur. Bunu %25,2 ile aldatma, %14,8 ile hem ekonomik nedenler hem de sorumsuzluk izlemektedir. Madde bağımlılığı %8,4, alkol-kumar problemi ise %3,2 oranında belirtilmiştir. Bu veriler, boşanma nedenlerinin büyük ölçüde psikososyal risk faktörleri ve hane içi krizlerle bağlantılı olduğunu

göstermektedir. Şiddet, aldatma ve ekonomik yetersizlik gibi nedenlerin öne çıkması, bu kadınların sosyal destek hizmetlerine yönelmesini zorunlu hale getiren temel etkenler arasında değerlendirilebilir.

Çizelge 3.1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (b)

Hane kişi sayısı	Sayı (N)	Yüzde (%)
1-2	80	21.7
3-4	179	48.6
5-6	86	23.4
7+	23	6.2
Çocuk sayısı	Sayı (N)	Yüzde (%)
1	89	24.2
2	106	28.8
3	83	22.6
4	48	13.0
5	25	6.8
6+	17	4.6
Eğitim/öğretime devam eden çocuk sayısı	Sayı (N)	Yüzde (%)
-	70	19.0
1	82	22.3
2	109	29.6
3	63	17.1
4	29	7.9
5+	15	4.1

Katılımcıların hanedeki kişi sayısına ilişkin dağılımları incelendiğinde, örneklem grubundaki katılımcıların %48,6'sının 3-4 kişilik hanelerde yaşadığı, %23,4'ünün 5-6 kişilik, %21,7'sinin ise 1-2 kişilik hanelerde bulunduğu görülmektedir. 7 ve üzeri kişiden oluşan geniş hane yapılarının oranı ise %6,2 olarak tespit edilmiştir. Veriler, SED hizmetinden yararlanan bireylerin çoğunlukla küçük ve orta ölçekli hanelerde yaşadığını göstermektedir. Bununla birlikte 5 ve daha fazla kişilik hanelerin toplam oranının %29,6 olması, destek ihtiyacının yalnızca ekonomik değil aynı zamanda kalabalık yaşam koşullarına bağlı olarak da şekillenebileceğine işaret etmektedir.

Katılımcıların çocuk sayısına ilişkin dağılımları incelendiğinde, %28,8'inin 2 çocuğa, %24,2'sinin 1 çocuğa ve %22,6'sının 3 çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Bu grupları sırasıyla %13,0 ile 4 çocuklu, %6,8 ile 5 çocuklu ve %4,6 ile 6 ve üzeri çocuklu katılımcılar takip etmektedir. Veriler, örneklem grubunun büyük bir bölümünün 1 ila 3 çocuklu çekirdek aile yapısında yer aldığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, toplamda %24,4 oranında 4 ve üzeri çocuğu olan ailelerin bulunması, bazı hanelerde sosyal destek ihtiyacının çocuk sayısına bağlı olarak da şekillenebileceğini göstermektedir.

Katılımcıların eğitime devam eden çocuk sayısına ilişkin dağılımları incelendiğinde; örneklem grubundaki katılımcıların %29,6'sının eğitim/öğretime devam eden iki çocuğu, %22,3'ünün bir çocuğu, %17,1'inin üç çocuğu bulunduğu; %7,9'unun dört, %4,1'inin ise beş ve üzeri çocuğu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %19,0'ı ise evde eğitim gören çocuğu bulunmadığını belirtmiştir. Veriler, örneklem grubunun büyük çoğunluğunun birden fazla eğitim çağına çocuğa sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, SED hizmetinden yararlanan ailelerin önemli bir kısmının eğitim giderleri açısından da destek ihtiyacı içinde olabileceğine işaret etmektedir.

3.2. SED Hizmeti Alan Ailelerin Ekonomik ve Sosyal Güvence Durumu

Bu başlıkta, SED hizmetinden yararlanan ailelerin ekonomik ve sosyal güvence durumları analiz edilmektedir. Katılımcıların aylık gelir düzeyleri, barınma koşulları, mülkiyet durumları, kira ödeme biçimleri, kullanılan yakıt türleri ve temel faturaların ödeme kaynakları gibi göstergeler değerlendirilerek yaşam koşulları ortaya konmuştur. Ayrıca bireylerin sigortalı çalışma durumu, işsizlik nedenleri, diğer kurumlardan yardım alıp almadıkları ve son bir yıl içerisinde faydalandıkları yardım türleri incelenmiştir. Bu veriler, SED hizmetinin sosyal koruma kapsamındaki rolünü değerlendirmek ve ihtiyaç sahibi ailelerin yapısal koşullarını daha iyi anlayabilmek amacıyla önem arz etmektedir. Bu başlıkta sunulan analizler, sosyo-ekonomik kırılganlıkların yoğunluğunu belirlemeye ve destek politikalarının yeterliliğini sorgulamaya olanak tanımaktadır.

Çizelge 3.2.1. SED hizmeti alan ailelerin ekonomik ve konut durumu

Aylık gelir	Sayı (N)	Yüzde (%)
0-6000	37	10,1
6001-12000	264	71,7
12001-16000	64	17,4
16001 ve üzeri	3	,8
Ev tipi	Sayı (N)	Yüzde (%)
Apartman dairesi	102	27,7
Bodrum kat	2	,5
Gecekond	10	2,7
Müstakil ev	254	69,0
Mülkiyet durumu	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kendimizin	110	29,9
Kira	129	35,1
Aileme ait	129	35,1
Kira miktarı	Sayı (N)	Yüzde (%)
0-2000	58	45,0
2001-4000	35	27,1
4001-6000	22	17,1
6001 ve üzeri	14	10,9
Kira Ödeyenler toplam	129	100
Kira ödeme	Sayı (N)	Yüzde (%)

Kendi imkanlarıyla	31	24,0
SED hizmetiyle	41	31,8
Ailemin desteğiyle	30	23,3
SYDV desteğiyle	25	19,4
Diğer	2	1,6
Kira Ödeyenler toplam	129	100
Kullanılan yakıt türü	Sayı (N)	Yüzde (%)
Odun-kömür	223	60,6
Doğalgaz	145	39,4
Fatura ödeme	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kendi imkânlarıyla	54	14,7
SED hizmetiyle	19	5,2
Ailemin desteğiyle	84	22,8
SYDV desteğiyle	211	57,3

Katılımcıların aylık ortalama gelire ilişkin dağılımları incelendiğinde, örneklem grubundaki katılımcıların büyük çoğunluğunun (%71,7) aylık ortalama gelirinin 6.001-12.000 TL aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların %17,4'ü 12.001-16.000 TL aralığında gelir beyan ederken, %10,1'inin geliri 6.000 TL'nin altında kalmaktadır. 16.000 TL ve üzeri gelir beyan edenlerin oranı ise yalnızca %0,8'dir. Bu veriler, SED hizmetinden yararlanan ailelerin büyük bir kısmının düşük ve alt-orta gelir gruplarında yer aldığını ortaya koymaktadır. Gelir düzeylerinin, hane halkı büyüklüğü ve çocuk sayısı ile birlikte değerlendirildiğinde, bu durumun sosyal destek ihtiyacının sürekliliği açısından belirleyici bir unsur olduğu söylenebilir.

Katılımcıların oturulan ev tipine ilişkin dağılımları incelendiğinde, örneklem grubundaki katılımcıların %69,0'ının müstakil evlerde ikamet ettiği görülmektedir. Apartman dairesinde oturanların oranı %27,7 iken, gecekondulu ve bodrum katı gibi daha dezavantajlı barınma türlerinde yaşayanların oranı sırasıyla %2,7 ve %0,5 gibi oldukça düşük seviyelerdedir. Elde edilen bu bulgular, SED hizmetinden yararlanan bireylerin büyük çoğunluğunun kırsal yerleşim yapısına uygun, düşük maliyetli ve bireysel mülkiyete dayalı konutlarda yaşadığını düşündürmektedir. Bu durum, barınma koşullarının görece düşük standartlarda olabileceği ve sosyal yardım ihtiyacının konut niteliği açısından da desteklenmesi gerektiği yönünde yorumlanabilir.

Katılımcıların evin mülkiyet durumuna ilişkin dağılımları incelendiğinde, örneklem grubundaki katılımcıların %35,1'i kirada oturmakta, aynı oranda katılımcı ise ailesine ait konutlarda ikamet etmektedir. Evin kendisine ait olduğunu belirtenlerin oranı ise %29,9'dur. Bu bulgular, SED hizmeti alan bireylerin önemli bir kısmının mülkiyet güvencesine sahip olmadığını ve kira ya da aile konutlarında yaşamlarını sürdürdüğünü göstermektedir. Özellikle kira ödeyen hanelerin ekonomik yüklerinin daha fazla olduğu

dikkate alındığında, konut mülkiyetinin sosyal yardım ihtiyacını etkileyen temel belirleyicilerden biri olduğu söylenebilir. Aileye ait konutlarda oturulması ise barınma maliyetinin azaltılması açısından önemli bir avantaj sağlamakta, ancak bu durum da bireyin ekonomik bağımsızlığını tam anlamıyla kazanamadığını gösterebilir.

Katılımcıların kira miktarlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde, kira ödemesi yapan 129 katılımcıdan %45,0'ı aylık 0-2.000 TL aralığında kira ödemektedir. %27,1'i 2.001-4.000 TL aralığında kira öderken, %17,1'i 4.001-6.000 TL ve %10,9'u ise 6.001 TL ve üzerinde kira ödemektedir. Bu veriler, SED hizmetinden yararlanan hanelerin neredeyse yarısının düşük kira ödemesiyle barınma ihtiyacını karşıladığını göstermektedir. Kira ödemelerinin genel olarak düşük düzeyde olması, söz konusu ailelerin gelir seviyeleriyle de uyumludur ve barınma konusunda daha düşük standartlı konutlarda yaşadıklarını düşündürmektedir. Bununla birlikte, her on kiracıdan birinin 6.000 TL ve üzerinde kira ödemesi, bazı hanelerin gelir-gider dengesi açısından daha kırılgan bir durumda olabileceğini de ortaya koymaktadır.

Katılımcıların kira ödeme durumlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde, kira ödemesi yapan katılımcıların %31,8'i bu gideri SED hizmeti aracılığıyla karşıladığını belirtmiştir. Katılımcıların %24,0'ı kirayı kendi imkânlarıyla öderken, %23,3'ü aile desteğiyle ve %19,4'ü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) aracılığıyla bu ihtiyacını karşılamaktadır. “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise yalnızca %1,6'dır. Bu bulgular, SED hizmetinin yalnızca doğrudan çocuklara yönelik destek sunmakla kalmayıp, hane içerisindeki temel ihtiyaçlardan biri olan barınma giderlerine de dolaylı katkı sunduğunu göstermektedir. Ayrıca, kira ödemesini dış kaynaklarla karşılayan katılımcı oranının (%76) yüksek oluşu, hanelerin ekonomik olarak kendi kendine yetebilme düzeylerinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, sosyal yardımların sürdürülebilirliği ve kapsamının önemine dikkat çekmektedir.

Katılımcıların evlerini ısıtma şekline ilişkin dağılımları incelendiğinde, örneklem grubundaki katılımcıların %60,6'sının evlerini odun veya kömür gibi katı yakıtlarla ısıttığı görülmektedir. Buna karşılık, doğalgaz kullananların oranı %39,4'tür. Bu bulgu, SED hizmetinden yararlanan ailelerin önemli bir kısmının hâlâ geleneksel ısınma yöntemlerine bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır. Katı yakıt kullanımının yüksek oranlı olması, hem ekonomik nedenlerle düşük maliyetli kaynaklara yönelimi hem de doğalgaz altyapısının sınırlı olduğu yerleşim birimlerinde yaşamayı işaret etmektedir.

Katılımcıların fatura ödeme şekline ilişkin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %57,3'ünün faturalarını SYDV desteğiyle ödediği görülmektedir. Katılımcıların %22,8'i bu gideri aile desteğiyle karşılarken, %14,7'si faturalarını kendi imkânlarıyla ödeyebildiğini belirtmiştir. SED hizmetiyle faturalarını karşılayanların oranı ise %5,2'dir. Bu bulgular, SED hizmetinden yararlanan hanelerin büyük çoğunluğunun düzenli fatura ödemelerinde dışsal desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. SYDV'nin bu alandaki öncü rolü dikkat çekmekte, aynı zamanda kendi ekonomik gücüyle faturalarını ödeyebilen hane oranının sınırlı olması, hanelerin bağımsız ekonomik sürdürülebilirlikten uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, enerji ve temel hizmet giderleri gibi sabit harcamalar, sosyal yardımın devamlılığını gerektiren önemli kalemler arasında yer almaktadır.

Çizelge 3.2.2. SED hizmeti alan ailelerin sosyal güvence durumu

Sigortalı bir işte çalışma durumu	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	4	1,1
Hayır	364	98,9
Eğer çalışmıyorsanız nedeni	Sayı (N)	Yüzde (%)
Çalışmak istemiyorum	15	4,1
İş bulamıyorum	58	15,9
Bakmakla yükümlü olduğum kişiler var	233	64,0
SED yeterli oluyor	4	1,1
Hastalık	54	14,8
Çalışmayanlar toplam	364	100
Başka yardım alma durumu	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	81,5	81,5
Hayır	18,5	18,5
Son 1 yıl içinde yardım kuruluşlarından alınan yardım türü	Sayı (N)	Yüzde (%)
Gıda	10	3,3
Giyecek	9	3,0
Yakacak	21	7,0
Nakit para	179	59,7
Diğer	81	27,0
Yardım alanlar toplam	300	100

Katılımcıların sigortalı bir işte çalışma durumlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde; SED hizmetinden yararlanan bireylerin yalnızca %1,1'inin herhangi bir işte çalıştığı, büyük çoğunluğun (%98,9) ise çalışmadığı görülmektedir. Bu çarpıcı bulgu, örneklem grubundaki bireylerin iş gücüne katılım düzeyinin son derece düşük olduğunu göstermektedir. Özellikle kadınların ağırlıkta olduğu bu grupta, ekonomik bağımsızlığın kazanılamaması durumu dikkat çekicidir. Çalışmama durumu çoğu zaman bireysel tercihten ziyade yapısal ve toplumsal nedenlerden kaynaklanmakta; bakım yükümlülüğü, sağlık sorunları, iş bulamama gibi etkenler istihdama katılımı sınırlamaktadır. Bu bağlamda, sosyal yardım politikalarının yalnızca ekonomik destekle sınırlı kalmaması;

istihdamı kolaylaştırıcı, kadın emeğini görünür ve destekleyici, ayrıca bakım hizmetlerini yaygınlaştırıcı önlemlerle bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu tür bütüncül politikalar, bireylerin sosyal yardım bağımlılığını azaltarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine de katkı sunacaktır.

Katılımcıların çalışmama nedenlerine ilişkin dağılımları incelendiğinde, çalışmayan katılımcıların %64,0'ı bakmakla yükümlü oldukları kişilerin varlığını iş gücüne katılamama nedeni olarak göstermiştir. %15,9'u iş bulamadığını belirtirken, %14,8'i sağlık sorunları nedeniyle çalışmadığını ifade etmiştir. "Çalışmak istemiyorum" diyenlerin oranı %4,1 iken, yalnızca %1,1'i SED hizmetinin yeterli olduğunu düşündüğü için çalışmadığını beyan etmiştir. Bu bulgular, çalışmama durumunun büyük ölçüde bireylerin iradesi dışında gelişen sorumluluklar ve yapısal engellerden kaynaklandığını göstermektedir. Özellikle bakım emeğinin kadınlar üzerinde yoğunlaştığı bu örneklem grubunda, ev içi rollerin kamusal istihdam fırsatlarının önüne geçtiği görülmektedir. Ayrıca sağlık sorunları ve işsizlik gibi faktörler de sosyal dışlanma riskini artırmakta ve bireyleri uzun süreli sosyal yardıma bağımlı hale getirebilmektedir.

Katılımcıların "Başka yardım aldığınız kuruluş var mı?" sorusuna ilişkin cevaplar incelendiğinde, örneklem grubundaki bireylerin %81,5'inin SED hizmetine ek olarak başka kurumlardan da yardım aldığı yalnızca %18,5'inin başka bir destekten yararlanmadığı görülmektedir. Bu yüksek oran, yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın çok boyutlu yapısını ortaya koyarak SED hizmetinin tek başına ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını düşündürmektedir. Yardım çeşitliliği, aynı zamanda sosyal hizmetlerden yararlanan bireylerin sürekli bir destek ağına ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyacın süreklilik arz ettiğini göstermektedir. Sosyal yardım sistemlerinin etkinliği, sadece yardımın ulaştırılması değil, bireylerin bu yardımlardan bağımsız ve sürdürülebilir bir yaşam kurabilmelerine olanak tanınması ile ölçülmelidir.

Katılımcıların aldığı diğer yardım türlerine ilişkin dağılımları incelendiğinde, SED Hizmeti dışında başka bir kuruluştan son bir yıl içerisinde yardım aldığını belirten katılımcıların en fazla yararlandığı yardım türünün nakit para yardımı olduğu görülmektedir (%59,7). Bunu diğer yardım türleri (%27,0), yakacak yardımı (%7,0), gıda yardımı (%3,3) ve giyecek yardımı (%3,0) takip etmektedir. Nakit yardımının bu denli yüksek oranda tercih edilmesi, bireylerin sabit türdeki yardımların ötesinde esnek ve ihtiyaçlarına göre yönlendirebilecekleri desteklere duydukları gereksinimi ortaya koymaktadır. "Diğer" kategorisinin de dikkat çekici düzeyde (%27,0) olması, özellikle

yerel yönetimler, hayır kurumları veya özel sektör desteklerinin ya da okul yardımı, hijyen malzemesi gibi standart kategorilere girmeyen kalemlerin varlığına işaret etmektedir.

3.3. SED Hizmeti Alma Durumu

Bu başlıkta; katılımcıların SED hizmetinden yararlanma süreleri, bu hizmete başvurma nedenleri, hizmetin çocukların ihtiyaçlarını karşılama düzeyi ve psikososyal destek alma durumlarına ilişkin veriler ele alınmaktadır. SED hizmetinden faydalanan bireylerin, bu hizmete hangi gerekçelerle başvurdukları ve bu hizmeti ne süredir aldıkları, yardımın yeterliliğine dair algılarla birlikte değerlendirilmektedir. Ayrıca, SED hizmetinin sadece ekonomik değil aynı zamanda psikolojik ve sosyal yönden destek sunup sunmadığı da kullanıcı görüşlerine dayalı olarak analiz edilmektedir. Bu veriler, hizmetin kapsamı ve etkinliği hakkında genel bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Çizelge 3.3. SED ihtiyaç ve destek durumu

SED'e ihtiyaç duyma nedeni	Sayı (N)	Yüzde (%)
İşsizlik	6	1,6
Sağlık problemleri	57	15,5
Eş kaybı	51	13,9
Boşanma	159	43,2
Eşin cezaevinde bulunması	86	23,4
Çocuğun yakını tarafından bakılması	9	2,4
SED'den yararlanma süresi	Sayı (N)	Yüzde (%)
0-1 yıl	84	22,8
2-3 yıl	159	43,2
4-5 yıl	77	20,9
6 yıl ve üzeri	48	13,0
SED'in çocukların ihtiyaçlarını karşılama durumu	Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet	71	19,3
Hayır	297	80,7
SED süresince psikolojik destek alma durumu	Sayı (N)	Yüzde (%)
Destek aldım	34	9,2
Destek almadım	266	72,3
Destek almadım ama ihtiyaç duyuyorum	68	18,5

Katılımcıların SED'e ihtiyaç duyma nedenlerine ilişkin dağılımları incelendiğinde, SED hizmetine başvurma nedenleri arasında en yüksek oran %43,2 ile boşanma olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgu, boşanmanın bireyleri sosyal yardım sistemine yönlendiren en önemli yapısal kırılmalardan biri olduğunu göstermektedir. Boşanma, özellikle kadınlar açısından hem ekonomik gelir kaybı hem de çocuk bakım yükünün tek başına üstlenilmesi gibi nedenlerle, sosyal destek ihtiyacını artırmakta ve bireyleri sosyal yardım sistemine daha bağımlı hale getirmektedir. Bu yönüyle boşanma, yalnızca bir

medeni hal değişikliği değil aynı zamanda sosyal hizmet ihtiyacını tetikleyen önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcıların %23,4'ü eşlerinin cezaevinde bulunması nedeniyle bu desteğe ihtiyaç duyarken, %15,5'i sağlık problemleri, %13,9'u ise eş kaybı nedeniyle başvuruda bulunmuştur. İşsizlik nedeniyle başvuranların oranı %1,6 ile oldukça düşük seviyede kalırken, %2,4'lük bir kesim çocuğun anne-baba dışında bir yakını (örneğin: büyükanne, amca, hala, dede vb.) tarafından bakılması nedeniyle bu hizmetten yararlanmaktadır. Bu bulgu, biyolojik ebeveynlerin çocuğun bakım sorumluluğunu yerine getiremediği aile yapılarında SED hizmetinin bir sosyal güvence unsuru olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Ayrıca yüksek boşanma oranı ve eşin cezaevinde bulunması gibi nedenler, destek alanların çoğunun parçalanmış veya tek ebeveynli aile yapısına sahip olduğunu ortaya koymakta; bu durum da kadınların ekonomik kırılganlığını ve çocuk bakım sorumluluğunu üstlenme eğilimini artıran bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcıların SED hizmeti alma süresine ilişkin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %43,2'si SED hizmetinden 2-3 yıl süresince yararlandığını belirtmiştir. %22,8'i bu hizmetten bir yıldan kısa süreyle, %20,9'u 4-5 yıl ve %13,0'ü ise 6 yıl ve daha uzun süredir destek almaktadır. Bu bulgular, SED hizmetinin yalnızca kısa vadeli bir yardım aracı olmaktan ziyade, birçok hane için uzun süreli bir destek mekanizmasına dönüştüğünü göstermektedir. Özellikle 2 yıl ve üzeri süreyle yardım alanların toplam oranının %76,9 olması, bu hizmetin hanelerin temel ihtiyaçlarını sürdürülebilir şekilde karşılamada kritik bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, uzun süreli destek ihtiyacı, sosyal kırılganlığın yapısal bir özellik taşıdığını ve bu ailelerin kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacak kalıcı politikaların gerekliliğini de gündeme getirmektedir.

Katılımcıların SED'in ihtiyaçları karşılamasına ilişkin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu (%80,7) SED hizmetinin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını belirtmiştir. Sadece %19,3'lük bir kesim bu desteğin yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu bulgu, SED hizmetinin temel amacına yönelik etkililiğinin sorgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomik baskıların yoğun olduğu hanelerde; çocukların eğitim, beslenme, giyim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının SED ödemeleriyle tam anlamıyla karşılanamadığını görülmektedir. Bu durum, yardım miktarının enflasyon karşısındaki reel değerinin düşmesi ve hane giderlerinin çeşitlenmesi gibi faktörlerle açıklanabilir. Dolayısıyla SED hizmetinin

kapsam ve tutar açısından yeniden değerlendirilmesi, yardımın amacına uygun biçimde etkili olabilmesi için önem arz etmektedir.

Katılımcıların psikolojik destek alma durumuna ilişkin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %72,3'ü herhangi bir psikolojik destek almadığını belirtmiştir. Destek alanların oranı yalnızca %9,2 iken, %18,5'lik bir kesim psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu ancak bu hizmetten yararlanamadığını ifade etmiştir. Bu bulgular, SED hizmetinden faydalanan bireylerin büyük çoğunluğunun psikososyal destek hizmetlerine erişiminde ciddi bir boşluk olduğunu ortaya koymaktadır. Destek almadığını beyan edenlerin oranının yüksekliği, sosyal yardım süreçlerinin yalnızca ekonomik yönüyle sınırlı kaldığını göstermekte; duygusal ve ruhsal ihtiyaçların ikinci plana itildiğini düşündürmektedir. Özellikle boşanma, eş kaybı ya da cezaevi gibi travmatik deneyimlerin yaygın olduğu örneklem grubunda psikolojik destek ihtiyacının görünür olması, sosyal hizmetlerin çok boyutlu ve bütüncül bir anlayışla yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.4. SED Hizmetine Yönelik Algı

Bu bölümde, SED hizmetine yönelik algının belirlenmesi amacıyla bazı sosyo-demografik değişkenlerle (örneğin cinsiyet, yaş, medeni durum vb.) hizmete ilişkin memnuniyet ve yeterlilik algısı arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Amaç, hizmetten yararlanan bireylerin farklı sosyal özelliklerine göre SED hizmetine yönelik değerlendirmelerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çapraz tablolar ve Ki-kare testi gibi istatistiksel analizler kullanılarak, hizmetin hangi gruplarda daha yeterli veya yetersiz algılandığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Çizelge 3.4.1. SED hizmeti alan bireylerin yaşı ve SED'in ihtiyaçları karşılama durumu

Yaşınız?	SED, ihtiyaçlarınızı karşılamaktadır?					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
18-25	0	1	2	12	4	19
26-35	19	37	36	50	14	156
36-45	16	35	42	37	10	140
46-55	4	9	17	13	2	45
56-65	0	3	2	0	2	7
65+	0	0	0	1	0	1
Toplam	39	85	99	113	32	368

Yaş değişkeni ile “SED ihtiyaçlarınızı karşılamaktadır” ifadesine verilen yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2 = 32,549$, sd = 20, p =

0,038). Bu bulgu, farklı yaş gruplarının SED hizmetine ilişkin algılarında farklılaşma olduğunu göstermektedir.

18–25 yaş grubundaki bireylerin çoğunluğu SED’in ihtiyaçlarını karşıladığını düşünürken, 26–45 yaş aralığındaki bireylerde “kararsız” ve “katılmıyorum” yanıtlarının oranı görece yüksektir. Bu durum, özellikle orta yaş grubunun daha yoğun geçim sorumlulukları nedeniyle SED’i yetersiz bulduğunu düşündürmektedir. 46 yaş üzerindeki katılımcılarda ise temkinli bir değerlendirme eğilimi gözlenmiştir.

Sonuç olarak, bireylerin yaşları arttıkça SED hizmetinden algılanan memnuniyetin azaldığı söylenebilir. Bu durum, hizmetin yaş gruplarına göre farklı beklenti ve ihtiyaçlara yanıt verme kapasitesinin sınırlı olabileceğini göstermektedir.

Çizelge 3.4.2. SED hizmeti alan bireylerin medeni hali ve SED aldığı sürece çalışma durumu

Medeni haliniz?	SED aldığım sürece çalışmama gerek yoktur.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Resmi nikahlı evlilik	23	54	23	32	26	158
Dini nikahlı evlilik	1	1	0	0	3	5
Boşanmış-boşanma sürecinde	27	59	33	24	12	155
Eşi vefat etmiş	7	10	11	13	9	50
Toplam	58	124	67	69	50	368

“Medeni haliniz?” değişkeni ile “SED aldığım sürece çalışmama gerek yoktur” ifadesine verilen yanıtlar arasında yapılan Ki-kare testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2 = 24,703$; $df = 12$; $p = ,016$). Bu durum, bireylerin medeni haline göre SED hizmetinin çalışma hayatına etkisine ilişkin algılarının değiştiğini göstermektedir.

Verilere bakıldığında, resmi nikahlı bireylerden 58 kişi bu ifadeye “katılıyorum” veya “kesinlikle katılıyorum” derken, dini nikahlı bireylerden 5 kişiden 3’ü “kesinlikle katılıyorum” şikkını işaretlemiştir. Öte yandan, boşanmış ya da boşanma sürecindeki bireylerden 86 kişi “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu da özellikle bu gruptaki bireylerin SED desteğini yetersiz görerek çalışmaya devam etme gerekliliğini hissettiklerini göstermektedir.

Eşi vefat etmiş bireylerde ise görüşler daha dengeli dağılmış olup, hem olumsuz hem olumlu görüşler neredeyse eşit ağırlıktadır. Bu tablo, SED desteğinin kişinin medeni durumuna bağlı olarak farklı beklentilere ve algılara neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle boşanmış bireylerin ekonomik yükünün daha ağır hissedilmesi, çalışmayı zorunlu bir ihtiyaç haline getirebilirken, dini nikahlı bireylerde sosyal destek ve ailenin rolü daha belirleyici olabilir.

Çizelge 3.4.3. SED hizmeti alan bireylerin çocuk sayısı ve hizmeti çocuğun bakım ve ihtiyaçları için kullanma durumu

Kaç çocuğunuz var?	SED hizmetini çocuğumun bakım ve ihtiyaçları için kullanıyorum.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
1	0	0	5	17	67	89
2	0	7	10	21	68	106
3	0	5	15	17	46	83
4	0	1	6	11	30	48
5	0	0	6	8	11	25
6+	0	5	4	4	4	17
Toplam	0	18	46	78	226	368

Araştırma kapsamında yapılan analizde, hane içerisindeki çocuk sayısı ile SED hizmetinin çocukların bakım ve ihtiyaçlarına yönelik kullanımına ilişkin katılımcı görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=49,036$; $sd=15$; $p=0,000$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, doğrusal ilişkiyi test eden Linear-by-Linear Association testi de anlamlı bulunmuştur ($p=0,000$). Bu da çocuk sayısındaki artışın yanıtlar üzerinde yönlendirici bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Veriler incelendiğinde, çocuğu az olan bireylerin (özellikle 1 veya 2 çocuklu) büyük çoğunluğunun SED hizmetini çocuklarının bakım ve ihtiyaçları için kullandıklarını belirttikleri görülmektedir. Örneğin, 1 çocuğu olan katılımcıların yaklaşık %75'i, 2 çocuğu olanların ise yaklaşık %64'ü "Kesinlikle katılıyorum" yanıtını vermiştir. Ancak çocuk sayısı arttıkça bu oranlar belirgin biçimde azalmaktadır. 3 ve 4 çocuğu olan bireylerde bu oran sırasıyla %55 ve %62'ye, 5 çocuğu olanlarda %44'e, 6 ve üzeri çocuk sahibi olanlarda ise yalnızca %24'e düşmektedir.

Bu durum, çocuk sayısının artmasının, sosyal destek hizmetlerinin kullanım biçimini ve algılanan işlevselliğini etkilediğini göstermektedir. Özellikle çok çocuklu ailelerde, alınan yardımın tüm çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği ya da yardımın daha geniş aile ihtiyaçlarına yönlendirildiği düşünülebilir. Elde edilen bu

bulgular, SED hizmetinin çok çocuklu haneler bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 3.4.4. SED hizmeti alan bireylerin çocuk sayısı ve hizmetin akranlar ile eşit düzeyde eğitim sağlama durumu

Kaç çocuğunuz var?	SED hizmeti çocuklarının akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
1	6	9	17	39	18	89
2	10	20	31	35	10	106
3	7	24	24	23	5	83
4	10	10	17	10	1	48
5	8	5	4	6	2	25
6+	11	3	1	0	2	17
Toplam	52	71	94	113	38	368

Araştırma kapsamında yapılan analizde, çocuk sayısı ile SED hizmetinin çocukların akranlarıyla eşit düzeyde eğitim almasına katkı sağladığına ilişkin katılımcı görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen anlamlılık değeri ($\chi^2=86,459$; $sd=20$; $p=0,000$) söz konusu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Linear-by-Linear Association testinde elde edilen sonuç ($p=0,000$) değişkenler arasında anlamlı bir doğrusal ilişki olduğunu da desteklemektedir.

Verilere göre, 1 çocuğu olan bireylerin yaklaşık %64'ü (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtları) SED hizmetinin çocuklarının akranlarıyla eşit düzeyde eğitim almasına katkı sağladığını ifade etmiştir. Bu oran 2 çocuklu bireylerde %42, 3 çocuklularda %34, 4 çocuklularda %23, 5 çocuklularda %32, 6 ve üzeri çocuğu olan bireylerde ise yalnızca %12 düzeyindedir. Buna karşılık çocuk sayısı arttıkça “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” yanıtlarında artış gözlenmektedir. Özellikle 6 ve daha fazla çocuğu olan bireylerde olumsuz görüşlerin oranı oldukça yüksektir.

Elde edilen bu bulgular, SED hizmetlerinin eğitim alanında eşitlik sağlamada etkili olmakla birlikte, çok çocuklu ailelerde bu etkinin daha sınırlı hissedildiğini göstermektedir. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça, verilen desteğin çocukların eğitsel fırsatlara erişimini dengelemekte yetersiz kaldığı algılanmaktadır. Bu durum, mevcut yardım sisteminin aile büyüklüğünü dikkate alacak şekilde yeniden yapılandırılması gerekliliğine işaret etmektedir.

Çizelge 3.4.5. SED hizmeti alan hanenin aylık ortalama geliri ve SED'in ihtiyaçları karşılama durumu

Aylık ortalama geliriniz nedir?	SED ihtiyaçlarını karşılamaktadır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
0-6000	1	4	6	19	7	37
6001-12000	29	69	77	73	16	264
12001-16000	9	12	15	19	9	64
16001 ve üzeri	0	0	1	2	0	3
Toplam	39	85	99	113	32	368

Araştırmada, ailelerin aylık ortalama gelir düzeyi ile SED hizmetinin ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=26,511$; sd=12; p=0,009), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın, Linear-by-Linear Association testi anlamlı bulunmamıştır (p=0,151), bu da değişkenler arasında doğrusal bir yönelimin olmadığını göstermektedir.

Verilere göre, aylık geliri 0-6000 TL aralığında olan bireylerin yaklaşık %70'i (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtları) SED hizmetinin ihtiyaçlarını karşıladığını ifade etmiştir. Bu oran 6001-12000 TL gelir grubunda yaklaşık %34, 12001-16000 TL gelir grubunda ise yaklaşık %44 düzeyindedir. 16001 TL ve üzeri gelire sahip bireylerin sayısı oldukça sınırlı olmakla birlikte, bu gruptaki katılımcıların önemli bir kısmı kararsız veya olumlu görüş bildirmiştir.

Elde edilen bulgular, düşük gelirli bireylerin SED hizmetini ihtiyaçlarını karşılamada daha işlevsel bulduklarını göstermektedir. Bu durum, yardımın özellikle ekonomik yoksunluk içerisinde bulunan hanelerde daha etkili algılandığını ve bu kesimin sosyal yardımlara daha yüksek oranda bağımlı olduğunu düşündürmektedir. Orta gelir grubundaki bireylerde ise hizmetin yeterliliğine ilişkin değerlendirmeler daha dağınık olup kararsızlık oranı görece yüksektir. Bu, SED'in standardize yapısının farklı ekonomik düzeylere sahip hanelerde aynı etkiyi göstermediğine işaret etmektedir.

Çizelge 3.4.6. SED hizmeti alan bireylerin mesleği ve SED aldığı sürece çalışma durumu

Mesleğiniz?	SED aldığım sürece çalışmama gerek yoktur.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Sigortalı çalışan	1	0	0	0	0	1
İşsiz	53	111	65	69	49	347
Gündelik işlerde çalışan	4	13	2	0	1	20
Toplam	58	124	67	69	50	368

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizde, katılımcıların mesleki durumları ile “SED aldığım sürece çalışmama gerek yoktur” ifadesine yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=17,681$; $sd=8$; $p=0,024$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Linear-by-Linear Association testi sonucunun da anlamlı bulunması ($p=0,021$), mesleki durum ile bu ifadeye verilen yanıtlar arasında yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Veriler incelendiğinde, SED hizmetinin istihdam davranışı üzerindeki etkisinin mesleki konuma göre farklılık gösterdiği görülmektedir. İşsiz olan bireylerin önemli bir kısmı (yaklaşık %34’ü), “katılıyorum” veya “kesinlikle katılıyorum” şeklinde görüş bildirerek, SED hizmeti aldıkları sürece çalışmaya gerek duymadıklarını ifade etmiştir. Buna karşın işsiz grubun %47’si bu görüşe katılmamaktadır. Gündelik işlerde çalışan bireyler arasında da benzer bir eğilim gözlemlenmekte olup, bu grupta “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin oranı %5 düzeyindedir. Sigortalı çalışanların sayısının yalnızca bir kişi olması nedeniyle bu grup için istatistiksel olarak anlamlı bir genelleme yapmak mümkün değildir. Bu bulgular, sosyal yardım alan bireylerin önemli bir kısmının SED hizmetini geçici bir destekten ziyade istihdama alternatif bir kaynak olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Özellikle işsizlik durumunun kalıcı hale gelmesi ve sosyal yardımın süreklilik kazanması, bireylerin çalışma yaşamına katılım motivasyonunu olumsuz etkileyebilmektedir.

Çizelge 3.4.7. SED hizmeti alan hanede kaç kişi yaşadığı ve hizmeti çocuğun bakım ve ihtiyaçları için kullanma durumu

Hanede kaç kişi yaşıyor?	SED hizmetini çocuğumun bakım ve ihtiyaçları için kullanıyorum.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
1-2	0	0	5	16	59	80
3-4	0	9	25	37	108	179
5-6	0	4	11	19	52	86
7+	0	5	5	6	7	23
Toplam	0	18	46	78	226	368

Araştırmada, hanede yaşayan kişi sayısı ile SED hizmetinin çocukların bakım ve ihtiyaçlarına yönelik kullanımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=27,654$; $sd=9$; $p=0,001$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Linear-by-Linear Association testinin de anlamlı bulunması ($p=0,000$), hanedeki kişi sayısının bu görüş üzerinde yönlendirici bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Verilere göre, hanesinde 1-2 kişi yaşayan bireylerin yaklaşık %74'ü “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vererek SED hizmetini çocuklarının bakım ve ihtiyaçları için kullandıklarını belirtmiştir. Bu oran, 3-4 kişi yaşayan bireylerde %60, 5-6 kişi yaşayanlarda %60, 7 ve üzeri kişi yaşayanlarda ise %30 düzeyindedir. Hanedeki kişi sayısı arttıkça “katılıyorum” ve özellikle “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarının oranında düşüş görülmekte, buna karşılık “katılmıyorum” ve “kararsızım” yanıtlarının oranı artmaktadır. Bu eğilim, yardımın daha kalabalık hanelerde çocuğa özgü kullanımının sınırlı kaldığı ya da yardımın hanenin genel giderlerine yönlendirildiği algısını yansıtmaktadır.

Ayrıca dikkat çeken bir diğer unsur, "kesinlikle katılmıyorum" seçeneğinin hiçbir katılımcı tarafından işaretlenmemiş olmasıdır. Bu durum, katılımcılar arasında SED hizmetinin çocukların bakım ve ihtiyaçlarıyla tamamen ilgisiz olduğuna dair güçlü bir reddin bulunmadığını, en azından bu görüşün örnekleme hiç ifade edilmediğini göstermektedir. Bu bulgu, SED hizmetinin hedeflenen amaca en azından kısmen ulaştığına işaret etmekte ve yardımın çocuk merkezli kullanımına dair genel bir kabulün olduğunu göstermektedir. Sosyal politika açısından değerlendirildiğinde, bu eğilim SED hizmetlerinin çocuğun yararına kullanılması yönündeki tasarımının genel kabul gördüğünü ancak özellikle kalabalık hanelerde yardımın etkisinin sınırlanabileceğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 3.4.8. SED hizmeti alan hanede eğitim/öğretime devam eden çocuk sayısı ve hizmeti çocuğun bakım ve ihtiyaçları için kullanma durumu

Eğitim/öğretime devam eden çocuğunuz var mı?	SED hizmetini çocuğumun bakım ve ihtiyaçları için kullanıyorum.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
-	0	0	3	16	51	70
1	0	2	8	18	54	82
2	0	10	15	16	68	109
3	0	2	11	16	34	63
4	0	2	5	6	16	29
5+	0	2	4	6	3	15
Toplam	0	18	46	78	226	368

Araştırma kapsamında yapılan analizde, eğitim/öğretime devam eden çocuk sayısı ile SED hizmetinin çocuğun bakım ve ihtiyaçlarına yönelik kullanımına ilişkin katılımcı görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=31,947$; $sd=15$; $p=0,007$), iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir

ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Linear-by-Linear Association testinin anlamlı bulunması ($p=0,000$), eğitim gören çocuk sayısının artışına paralel olarak katılımcı görüşlerinde belirli bir yönelimin oluştuğunu göstermektedir.

Veriler incelendiğinde, eğitim gören çocuk sayısı bir veya iki olan ailelerde “kesinlikle katılıyorum” yanıtının yüksek oranlarda verildiği dikkat çekmektedir (sırasıyla yaklaşık %66 ve %62). Ancak bu oran, üç ve üzeri çocuğu eğitime devam eden ailelerde düşüş göstermektedir. Örneğin; üç çocuğu olanlarda bu oran %54, dört çocukta %55, beş ve üzeri çocukta ise sadece %20 düzeyindedir. Bu dağılım, çocuk sayısı arttıkça SED hizmetinin çocuk bakımına yönelik kullanımında etkinliğin azaldığına dair bir algının ortaya çıktığını göstermektedir.

Dikkat çeken bir diğer bulgu ise, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinin hiçbir katılımcı tarafından işaretlenmemiş olmasıdır. Bu durum, katılımcıların hiçbirinin SED hizmetinin çocuklarının bakım ve ihtiyaçlarıyla tamamen ilgisiz olduğu yönünde kesin bir görüş beyan etmediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, SED hizmetinin en azından temel düzeyde çocuk bakımına katkı sağladığına yönelik genel bir kabulün olduğunu göstermektedir.

Genel olarak elde edilen bulgular, SED hizmetinin çocukların bakım ve eğitim giderlerine katkı sunduğuna dair bir algının özellikle az sayıda çocuğu olan ailelerde daha güçlü olduğunu; çocuk sayısı arttıkça bu katkının yetersiz algılandığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 3.4.9. SED hizmeti alan hanede eğitim/öğretime devam eden çocuk sayısı ve hizmetin akranlar ile eşit düzeyde eğitim sağlama durumu

Eğitim/öğretime devam eden çocuğunuz var mı?	SED hizmeti çocuklarının akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
-	6	9	14	30	11	70
1	5	12	22	26	17	82
2	14	27	32	31	5	109
3	8	17	18	19	1	63
4	10	4	7	6	2	29
5+	9	2	1	1	2	15
Toplam	52	71	94	113	38	368

Araştırmada, eğitim/öğretime devam eden çocuk sayısı ile SED hizmetinin çocukların akranlarıyla eşit düzeyde eğitim almasına katkısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonuçları bu iki değişken arasında istatistiksel olarak

anlamli bir ilişki olduğunu göstermektedir ($\chi^2=73,486$; $sd=20$; $p=0,000$). Ayrıca Linear-by-Linear Association testinin de anlamli çıkması ($p=0,000$), değişkenler arasında yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Verilere göre; eğitim/öğretime devam eden çocuğu olmayan ailelerin yaklaşık yüzde 59’u, bir çocuğu olanların yüzde 52’si, iki çocuğu olanların ise yaklaşık yüzde 33’  “katılıyorum” veya “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu oran    çocukta yüzde 31, dört çocukta yüzde 28, beş ve üzeri çocukta ise yalnızca yüzde 20 düzeyindedir. Buna karşılık,  ocuk sayısı arttıkça “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” şeklindeki olumsuz görüşlerin oranı yükselmektedir.

Bu sonuçlar, az sayıda eğitim çağındaki çocuğa sahip ailelerin SED hizmetini eğitime erişim açısından daha yeterli bulduklarını, ancak  ocuk sayısı arttıkça bu algının zayıfladığını göstermektedir. Özellikle çok çocuklu ailelerde mevcut desteklerin eğitimde eşitliği sağlamada yetersiz kaldığı yönünde bir kanaat oluşmuştur.

Çizelge 3.4.10. SED hizmeti ile ailenin ihtiyaçlarını karşılama ve hizmeti çocuğun bakım ve ihtiyaçları için kullanma durumu

SED ile çocuğunuzun tüm ihtiyaçlarını karşılayabiliyor musunuz?	SED hizmetini çocuğunuzun bakım ve ihtiyaçları için kullanıyorum.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Evet	0	0	0	4	67	71
Hayır	0	18	46	74	159	297
Toplam	0	18	46	78	226	368

Araştırmada, “SED hizmeti ile çocuğunuzun tüm ihtiyaçlarını karşılayabiliyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar ile “SED hizmetini çocuğunuzun bakım ve ihtiyaçları için kullanıyorum” ifadesine yönelik tutumlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=40,907$; $sd=3$; $p=0,000$), iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Linear-by-Linear Association testinin de anlamli çıkması ($p=0,000$), bu değişkenler arasında yönlü bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir.

Verilere göre, SED hizmeti ile çocuğunuzun tüm ihtiyaçlarını karşıladığını belirten katılımcıların yüzde 94’  “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu grupta “katılmıyorum” ve “kararsızım” yanıtı veren hiç kimse bulunmamaktadır. Buna karşılık, “hayır” yanıtını veren katılımcıların sadece yüzde 53’  “kesinlikle katılıyorum” demiş;

yüzde 25'i “katılıyorum”, yüzde 15'i “kararsızım” ve yüzde 6’sı ise “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir.

Bu bulgular, SED hizmeti ile çocuğunun tüm ihtiyaçlarını karşıladığını düşünen bireylerin bu hizmeti büyük oranda çocuğun bakımına yönelik kullandığını açıkça ifade ettiğini göstermektedir. Ancak ihtiyaçlarını karşılayamayan grupta bu algının daha düşük olduğu, yardımın sınırlı ve yetersiz kaldığı yönünde bir algının yaygınlaştığı görülmektedir.

Çizelge 3.4.11. SED hizmeti alan hanenin aylık ortalama geliri ve hizmetin yaşam kalitesini artırma durumu

Aylık geliriniz?	SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
0-6000	2	6	9	16	4	37
6001-12000	53	53	70	75	13	264
12001-16000	10	12	13	20	9	64
16001 +	0	1	0	1	1	3
Toplam	65	72	92	112	27	368

Araştırma kapsamında, ailelerin aylık ortalama gelir düzeyi ile “SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır” ifadesine yönelik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=18,604$; sd=12; p=0,099), değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca, Linear-by-Linear Association testi de anlamlı değildir (p=0,952), bu da gelire bağlı olarak yaşam kalitesi algısında belirli bir yönelimin olmadığını ortaya koymaktadır.

Verilere göre, aylık geliri 0-6000 TL olan bireylerin yaklaşık yüzde 54’ü (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtları) SED hizmetinin yaşam kalitelerini artırdığını belirtmiştir. Bu oran 6001–12000 TL gelir grubunda yüzde 33, 12001-16000 TL grubunda ise yüzde 45’tir. Gelir düzeyi arttıkça olumlu yanıt oranlarında dalgalanma görülse de belirgin bir eğilim bulunmamaktadır. Ayrıca, yüksek gelir grubuna dahil olanların sayısının oldukça az olması bu grupta sağlıklı bir değerlendirme yapılmasını sınırlamaktadır.

Bu bulgular, SED hizmetinin yaşam kalitesine etkisine yönelik algıların yalnızca gelir düzeyine bağlı olarak açıklanamayacağını göstermektedir. Yardımın miktarı, hizmet süresi, hanedeki kişi sayısı gibi diğer sosyo-ekonomik değişkenlerin bu algı üzerinde daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, SED programlarının

değerlendirilmesinde gelir düzeyinin yanı sıra daha bütüncül ölçütlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Çizelge 3.4.12. SED hizmeti alan bireylerin mülkiyet ve hizmetin yaşam kalitesini arttırma durumu

Evinizin mülkiyet durumu?	SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Kendimizin	15	29	28	33	5	110
Kira	33	25	33	30	8	129
Aileme ait	17	18	31	49	14	129
Toplam	65	72	92	112	27	368

Araştırmada, evin mülkiyet durumu ile “SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır” ifadesine yönelik katılımcı görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=19,985$; $sd=8$; $p=0,010$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca Linear-by-Linear Association testinin de anlamlı çıkması ($p=0,023$), ev mülkiyeti ile yaşam kalitesi algısı arasında yönlü bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Verilere göre, evi kendisine ait olan bireylerin yalnızca yüzde 35’i (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) SED hizmetinin yaşam kalitesini artırdığını ifade etmiştir. Bu oran kirada oturan bireylerde yüzde 29, ailesine ait evde yaşayanlarda ise yüzde 49 düzeyindedir. Özellikle ailesine ait evde oturan bireylerde olumlu görüş oranının daha yüksek olması dikkat çekicidir. Buna karşılık ev sahibi bireylerde ve kiracılarda kararsız ve olumsuz görüşlerin daha yaygın olduğu görülmektedir.

Bu bulgular, konut mülkiyeti durumunun bireylerin sosyal yardımdan algıladıkları katkıyı etkileyebildiğini göstermektedir. Özellikle kira gibi düzenli giderleri olan ya da konut güvencesi düşük olan bireyler için SED hizmetinin yaşam kalitesine katkısı daha sınırlı algılanırken, ailesine ait evde yaşayan bireylerde bu katkının daha doğrudan hissedildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, konut güvencesi gibi yapısal faktörlerin sosyal hizmet algısını şekillendirdiğini ve yardımın etkisini dolaylı olarak belirlediğini göstermektedir. Sosyal yardımların etkinliğinin artırılması için konut destekleri gibi tamamlayıcı mekanizmaların da değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Çizelge 3.4.13. SED hizmeti alan bireylerin hizmetten yararlanma süresi ve hizmetin yaşam kalitesini arttırma durumu

SED’i kaç yıldır almaktasınız?	SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
0-1	11	17	20	29	7	84

2-3	28	30	32	56	13	159
4-5	19	11	28	15	4	77
6 yıl ve üzeri	7	14	12	12	3	48
Toplam	65	72	92	112	27	368

Araştırmada, SED hizmetini alma süresi ile “SED hizmeti yaşam kalitemi artırmıştır” ifadesine yönelik katılımcı görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=18,332$; $sd=12$; $p=0,106$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, Linear-by-Linear Association testinin de anlamlılık düzeyi ($p=0,064$) istatistiksel sınırın üzerinde kalmıştır.

Verilere göre, SED hizmetini 0-1 yıl arasında alan bireylerin yaklaşık yüzde 43’ü (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum), 2-3 yıl arasında alanların yüzde 43’ü, 4-5 yıl alanların yüzde 25’i, 6 yıl ve üzeri süredir alanların ise yüzde 31’i yaşam kalitelerinin arttığını belirtmiştir. Özellikle 4-5 yıl hizmet alanlarda olumlu görüş oranının daha düşük olması dikkat çekmektedir.

Bu bulgular, hizmet süresi ile yaşam kalitesi algısı arasında belirgin ve düzenli bir ilişki olmadığını göstermektedir. Yardımın ilk yıllarında algılanan olumlu etki, zamanla azalmakta ya da istikrarsız bir seyir izlemektedir. Bu durum, uzun süreli sosyal yardım alan bireylerde yaşam kalitesi algısının durağanlaştığını ya da beklentilerin değiştiğini düşündürülebilir.

Çizelge 3.4.14. SED hizmeti alan bireylerin başka yardım alma ve hizmetin ihtiyaçlarını karşılama durumu

Başka yardım alma durumu?	SED, ihtiyaçlarımı karşılamaktadır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Evet	35	72	84	84	25	300
Hayır	4	13	15	29	7	68
Toplam	39	85	99	113	32	368

Araştırmada, katılımcıların başka bir kurum veya kuruluştan yardım alıp almadıkları ile “SED ihtiyaçlarımı karşılamaktadır” ifadesine yönelik görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=7,168$; $sd=4$; $p=0,127$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Ancak Linear-by-Linear Association testinin anlamlı çıkması ($p=0,023$), iki değişken arasında yönlü bir ilişki olabileceğine işaret etmektedir.

Verilere göre, başka bir kurumdan da yardım alan bireylerin yüzde 36’sı (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum), yalnızca SED hizmeti alan bireylerin ise yaklaşık

yüzde 53'ü yardımın ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiştir. Buna karşılık başka yardımlar alan grupta “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” yanıtlarının oranı daha yüksek (%36) olmakla birlikte bu oran yalnızca SED alanlarda ise %25 civarındadır.

Bu bulgular, başka yardım alan bireylerin SED hizmetini tek başına yeterli görmediğini bu nedenle ek destek arayışına yöneldiğini düşündürmektedir. Sadece SED alan bireylerde ise bu desteğin görece daha yeterli algılandığı görülmektedir. Ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı için yardım çeşitliliği ile memnuniyet algısı arasında dolaylı bir ilişki olabileceği değerlendirilmektedir.

Çizelge 3.4.15. SED hizmeti alan bireylerin başka yardım alma ve hizmetin yaşam kalitesini artırma durumu

Başka yardım alma durumu?	SED hizmeti yaşam kalitemi artırmıştır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Evet	58	62	78	82	20	300
Hayır	7	10	14	30	7	68
Toplam	65	72	92	112	27	368

Araştırmada, katılımcıların başka bir kurumdan yardım alıp almadıkları ile “SED hizmeti yaşam kalitemi artırmıştır” ifadesine yönelik görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucu ($\chi^2=10,346$; sd=4; p=0,035), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Linear-by-Linear Association testinin de anlamlı bulunması (p=0,003), değişkenler arasında yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Verilere göre, başka bir kurumdan da yardım aldığını belirten katılımcıların yalnızca yüzde 34'ü (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) yaşam kalitesinin arttığını ifade ederken SED dışında başka bir yardım almayan bireylerde bu oranın yüzde 54 olduğu görülmektedir. Buna karşılık başka yardım alan bireylerde “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” yanıtlarının oranı yüzde 40'ı aşarken yalnızca SED hizmeti alan bireylerde bu oranın yüzde 25 olduğu görülmektedir.

Bu bulgular, birden fazla sosyal yardım kaynağına ihtiyaç duyan bireylerin yaşam kalitelerinde anlamlı bir artış hissetmediklerini ve SED desteğinin tek başına yeterli olmadığı durumlarda yaşam kalitesi algısının daha düşük seyrettiğini göstermektedir. Buna karşın sadece SED alan bireylerin daha olumlu bir değerlendirme yapması, bu hizmetin bazı hanelerde daha belirleyici ve etkili olabildiğine işaret etmektedir. Sosyal desteklerin bireylerdeki etkisinin sadece miktar değil, aynı zamanda bütüncül bir destek yapısıyla şekillenmesi gerektiği bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Çizelge 3.4.16. SED hizmeti alan bireylerin başka yardım alma ve hizmetin akranları ile eşit düzeyde eğitim sağlama durumu

Başka yardım alma durumu?	SED hizmeti çocuklarının akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Evet	47	61	79	87	26	300
Hayır	5	10	15	26	12	68
Total	52	71	94	113	38	368

Araştırmada, katılımcıların başka bir kurumdan yardım alıp almadıkları ile “SED hizmeti çocuklarının akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır” ifadesine verdikleri yanıtlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucuna göre ($\chi^2=9,887$; sd=4; p=0,042), iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca Linear-by-Linear Association testinin anlamlı çıkması (p=0,002), bu ilişki arasında yönlü bir eğilim olduğunu göstermektedir.

Verilere göre, başka bir kurumdan da yardım alan bireylerin yalnızca yüzde 37’si (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) SED hizmetinin çocuklarının eğitimde eşitliğinin sağladığını düşünmektedir. Buna karşın sadece SED hizmeti alan bireylerde bu oran yüzde 56’dır. Öte yandan başka yardım alan katılımcıların yaklaşık yüzde 36’sı olumsuz görüş bildirmişken (“kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum”), bu oranın sadece SED alanlarda yüzde 22 olduğu görülmektedir.

Bu bulgular, başka yardım alan bireylerin SED hizmetini eğitimde yeterince destekleyici bulmadığını buna karşın yalnızca SED hizmeti alan bireylerde bu algının daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. SED’in eğitime katkısının daha etkili hissedilmesi için, özellikle birden fazla yardıma ihtiyaç duyan hanelere yönelik desteklerin nitelik ve kapsam açısından yeniden değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Çizelge 3.4.17. SED hizmeti alan bireylerin son 1 yılda aldığı yardım ve hizmetin yaşam kalitesini artırma durumu

Son 1 yıl alınan yardım türü?	SED hizmeti yaşam kalitemi artırmıştır.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam
Gıda	0	1	2	4	3	10
Giyecek	3	2	1	1	2	9
Yakacak	2	5	1	10	3	21
Nakit para	35	31	50	56	7	179
Diğer	18	23	24	11	5	81
Toplam	58	62	78	82	20	300

Araştırmada, katılımcıların son bir yıl içinde yardım kuruluşlarından aldıkları yardım türü ile “SED hizmeti yaşam kalitemi artırmıştır” ifadesine verdikleri yanıtlar

arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucuna göre ($\chi^2=40,009$; $sd=16$; $p=0,001$), iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Linear-by-Linear Association testinin de anlamlı çıkması ($p=0,001$), değişkenler arasında yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Verilere göre; yalnızca gıda, giyecek veya yakacak yardımı alan bireylerde “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarının oranı nispeten yüksekken; örneğin gıda yardımında %70, nakit para yardımı alan bireylerde yaklaşık %35’e düşmektedir. “Kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin oranı da özellikle nakit para yardımı alanlar arasında oldukça yüksektir (%20). Diğer yardımları alan bireylerde ise kararsız ve olumsuz yanıtlar daha yaygındır.

Bu bulgular, yardım türünün yaşam kalitesi algısı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Temel ihtiyaçlara (gıda, yakacak) yönelik yardımlar bireylerde daha olumlu etkiler yaratırken, nakit yardım alan bireylerde memnuniyet algısı daha düşüktür. Bu durum, nakit yardımların doğrudan yaşam kalitesini artırmada tek başına yeterli olmadığını bu tür yardımların yanında rehberlik, yönlendirme ve sosyal destek mekanizmalarıyla güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.5. SED hizmeti Alan Ailelerin Yaşam Doyumu

SED hizmeti, ekonomik yoksunluk içinde bulunan ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlamak amacıyla sunulan önemli bir sosyal hizmet müdahalesidir. Bu destekler, ailelerin geçim koşullarını geçici olarak iyileştirmeyi hedeflese de uzun vadede bireylerin yaşam doyumu üzerindeki etkileri tartışmalı bir alan olarak değerlendirilmektedir. Yaşam doyumu, bireyin yaşamına ilişkin genel değerlendirmesini ve memnuniyet düzeyini ifade eden öznel bir kavram olup yalnızca maddi yeterlilikle değil sosyal ilişkiler, sağlık durumu, güvenlik algısı, gelecek beklentileri ve psikolojik iyi oluş gibi birçok faktörden etkilenmektedir.

Bu çalışmada, SED hizmetinden faydalanan bireylerin yaşam doyumu düzeyleri araştırılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılara Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen ve beşli Likert tipi yapıdan oluşan Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların bu ölçekten aldıkları toplam puanlar, SPSS programı kullanılarak analiz edilmiş ve bireylerin yaşam doyumu düzeyleri belirlenmiştir.

Analiz sürecinde elde edilen puanlara göre katılımcılar üç gruba ayrılmıştır:

- Düşük yaşam doyumu: 5-10 puan aralığı
- Orta yaşam doyumu: 11-17 puan aralığı
- Yüksek yaşam doyumu: 18-25 puan aralığı

Bu sınıflandırma doğrultusunda, yaşam doyumu düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenlerle olan ilişkileri çapraz tablolar ve istatistiksel testler (Ki-kare, t-testi, ANOVA) aracılığıyla incelenmiştir. Böylece SED hizmetlerinin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve psikolojik boyutlarıyla bireylerin yaşam kalitesine katkı sağlayıp sağlamadığı değerlendirilmiştir.

Çizelge 3.5.1. SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyumu düzeylerine göre dağılımı

SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyumu düzeylerine göre dağılımı		
Grup	Sayı	Yüzde
Düşük Yaşam Doyumu	132	35,9
Orta Yaşam Doyumu	150	40,8
Yüksek Yaşam Doyumu	86	23,4
Toplam	368	100,00

Çizelge 3.5.1. incelendiğinde, SED hizmetinden yararlanan bireylerin yaşam doyumu düzeylerinin üç temel kategoride sınıflandırıldığı görülmektedir. Katılımcıların yüzde 35,9'u düşük yaşam doyumu düzeyinde yer alırken yüzde 40,8'i orta düzey yaşam doyumuna sahiptir. Buna karşılık, yalnızca yüzde 23,4'lük bir kesim yüksek yaşam doyumu düzeyinde bulunmuştur. Bu dağılım, örneklem grubunun büyük bir bölümünün yaşamdan genel anlamda sınırlı düzeyde memnuniyet duyduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun altında yatan nedenlerden biri, SED hizmeti alan ailelerin büyük çoğunluğunun düşük gelir grubuna mensup olmasıdır. Gelir düzeyi, bireyin yaşam koşullarını belirleyen en önemli faktörlerden biri olup; ekonomik yetersizlikler, bireyin barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmakta ve yaşam doyumunu olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, SED hizmetlerinin sadece ekonomik destek sağlamakla sınırlı kalmayıp, yaşam kalitesini artırmaya yönelik bütüncül müdahalelerle desteklenmesi gereklidir.

Çizelge 3.5.2. SED hizmeti alan bireylerin yaş gruplarına göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı

Yaş gruplarına göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı				
Yaşınız?	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
18-25	9	5	5	19
26-35	58	71	27	156
36-45	49	58	33	140
46-55	15	15	15	45
56-65	1	1	5	7

65+	0	0	1	1
Toplam	132	150	86	368

Yaş değişkeni ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çizelge 3.5.2 incelendiğinde, Pearson Ki-kare testi sonucunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($\chi^2=20,094$; $sd=10$; $p=0,028$). Bu bulgu, bireylerin yaş grupları ile yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca Linear-by-Linear Association testinde elde edilen anlamlılık düzeyinin ($p=0,007$) 0,01 düzeyinden küçük olması, yaş değişkeni ile yaşam doyumu arasında yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, yaş arttıkça yaşam doyumu düzeyinde belirli bir eğilim gözlenmektedir.

Veriler ayrıntılı şekilde incelendiğinde, 26-35 yaş grubundaki bireylerin yaklaşık %45'inin orta düzey yaşam doyumuna sahip olduğu ve bu grubun en kalabalık yaş aralığında olduğu görülmektedir. 36-45 yaş grubunda ise hem orta hem de yüksek yaşam doyumuna sahip bireylerin oranlarının belirgin bir şekilde arttığı dikkat çekmektedir. Bu durum, orta yaş grubundaki bireylerin yaşam koşullarında belirli bir denge ve istikrar sağladıkları dönemde olduklarına işaret edebilir. Buna karşın, 18-25 yaş grubundaki bireylerin büyük bir kısmı düşük yaşam doyumu düzeyinde yer almakta olup bu durum söz konusu grubun eğitim, işsizlik, gelir yetersizliği ya da geleceğe dair belirsizlik gibi faktörlerden etkilenebileceği şeklinde yorumlanabilir.

İleri yaş gruplarında (56 yaş ve üzeri) yüksek yaşam doyumuna sahip bireylerin sayıca az olduğu görülse de bu yaş grubunun örneklem içindeki sayısal temsili oldukça sınırlıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde, yaş ilerledikçe yaşam doyumunun da artma eğiliminde olduğu ancak bu ilişkinin düz bir çizgide ilerlemeyerek dönemsel ve bireysel yaşam koşullarıyla şekillendiği söylenebilir.

Araştırmada yaş değişkeni ile yaşam doyumu toplam puanı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda iki değişken arasında pozitif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = ,128$; $p = ,014$). Bu bulgu, yaş arttıkça bireylerin yaşam doyumu düzeylerinde hafif bir artış eğilimi olduğunu göstermektedir. Elde edilen korelasyon katsayısının düşük düzeyde olması, yaşın yaşam doyumunu açıklamada sınırlı bir etkisi olduğunu; ancak bu ilişkinin tesadüfi olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, yaşla birlikte artan deneyim, beklenti uyumu ve yaşamla barışıklık düzeylerinin, yaşam doyumunu olumlu etkileyebileceği biçiminde yorumlanabilir. Bununla birlikte, ilişkinin yönü pozitif olsa da etkisinin sınırlı

olduğu dikkate alınarak, yaşam doyumunu etkileyen diğer yapısal ve psikososyal değişkenlerin de değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Çizelge 3.5.3. SED hizmeti alan bireylerin eğitim durumuna göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı

Eğitim durumuna göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı				
Eğitim/öğretim durumunuz?	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Okur-yazar değil	29	20	18	67
Okur-yazar	21	18	14	53
İlkokul	36	55	32	123
Ortaokul	28	29	13	70
Lise	16	20	7	43
Önlisans-lisans	2	8	2	12
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.3.'te katılımcıların eğitim düzeyleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=12,454$; $sd=10$; $p=0,256$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Aynı şekilde Linear-by-Linear Association testinden elde edilen anlamlılık düzeyinin de yüksek olması ($p=0,864$), eğitim düzeyi ile yaşam doyumu arasında yönlü bir ilişkinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Veriler incelendiğinde, tüm eğitim düzeylerinde yaşam doyumu düzeylerinin nispeten dengeli dağıldığı görülmektedir. Örneğin, ilkokul mezunlarının %44,7'si orta yaşam doyumu düzeyinde yer alırken benzer şekilde ortaokul mezunlarında da orta düzey yaşam doyumu ön plandadır. En düşük yaşam doyumu oranı, yükseköğrenim düzeyine sahip (önlisans-lisans) bireylerde gözlemlenmiş olsa da, bu grubun örneklemdeki sayısal temsili oldukça düşüktür ($n=12$). Bu nedenle bu bulguya ilişkin genelleme yapılması sınırlıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, yaşam doyumu düzeyleri ile eğitim durumu arasında belirgin ve tutarlı bir ilişki gözlenmemektedir. Bu durum, yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin yalnızca eğitim düzeyiyle sınırlı olmadığını; bireylerin sosyal destek, ekonomik istikrar, aile yapısı gibi çok sayıda değişkenin ortak etkisi altında olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.5.4. SED hizmeti alan bireylerin medeni duruma göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı

Medeni duruma göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı				
Medeni haliniz?	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Resmi nikahlı evlilik	54	63	41	158

Dini nikahlı evlilik	2	1	2	5
Boşanmış-boşanma sürecinde	68	60	27	155
Eşi vefat etmiş	8	26	16	50
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.4.'te yer alan verilere göre, katılımcıların medeni durumları ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=15,672$; $sd=6$; $p=0,016$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bireylerin medeni durumlarının yaşam doyumu üzerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, Linear-by-Linear Association testinden elde edilen $p=0,994$ değeri, değişkenler arasında yönlü bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir.

Veriler detaylı incelendiğinde, boşanmış ya da boşanma sürecinde olan bireylerin önemli bir kısmının (%43,9) düşük düzeyde yaşam doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Bu grupta yüksek yaşam doyumu oranı ise oldukça sınırlıdır (%17,4). Resmi nikahlı evli bireylerde ise daha dengeli bir dağılım göze çarpmakta, özellikle orta düzey yaşam doyumu (%39,9) en yüksek oranda ifade edilmiştir. Eşi vefat etmiş bireylerde ise düşük yaşam doyumu daha az görülmekte buna karşın yüksek yaşam doyumuna sahip olanların oranı %32'ye ulaşmaktadır. Bu durum, dul bireylerin zamanla yaşam koşullarına uyum sağlayarak daha istikrarlı bir yaşam doyumu geliştirebildiğini düşündürmektedir.

Genel olarak bulgular, medeni durumun yaşam doyumu üzerinde belirleyici bir değişken olabileceğini göstermektedir. Özellikle boşanma süreci, bireylerin yaşam doyumunu olumsuz etkileyen önemli bir yaşam olayı olarak dikkat çekmektedir. Bu sonuç, sosyal hizmet müdahalelerinde aile yapısı ve psikososyal destek unsurlarının dikkate alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Çizelge 3.5.5. SED hizmeti alan bireylerin medeni duruma göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı

Çocuk sayısı	Sahip olunan çocuk sayısına göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı			
	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
1	30	36	23	89
2	35	50	21	106
3	34	30	19	83
4	20	15	13	48
5	6	12	7	25
6+	7	7	3	17

Toplam	132	150	86	368
--------	-----	-----	----	-----

Çizelge 3.5.5.'te katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısına göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı incelenmiştir. Yapılan Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=6,979$; $sd=10$; $p=0,727$), çocuk sayısı ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Aynı şekilde, Linear-by-Linear Association testinde elde edilen $p=0,772$ değeri de bu iki değişken arasında yönlü bir ilişkinin bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Veriler incelendiğinde, tüm çocuk sayısı gruplarında yaşam doyumu düzeylerinin benzer oranlarda dağıldığı görülmektedir. Örneğin, bir çocuğu olan bireylerde yaşam doyumu çoğunlukla orta düzeyde ifade edilmişken (%40,4), iki çocuğu olanlarda da benzer şekilde orta düzey yaşam doyumu (%47,2) ön plandadır. Üç ve dört çocuk sahibi bireylerde ise düşük ve orta düzey doyum oranları birbirine oldukça yakındır. Beş ve daha fazla çocuğa sahip olan bireylerde de yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Bu bulgular; yaşam doyumunun yalnızca çocuk sayısı gibi nicel bir değişkene bağlı olarak değişmediğini daha çok bireyin yaşam koşulları, ekonomik durumu, sosyal destek sistemi ve psikososyal uyum gibi çok boyutlu faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet planlamalarında yaşam doyumunu artırmaya yönelik müdahalelerde, çocuk sayısından ziyade bu bireysel ve çevresel değişkenlere odaklanmak daha etkili olacaktır.

Çizelge 3.5.6. SED hizmeti alan bireylerin aylık hane gelirine göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı

Aylık hane gelirine göre yaşam doyumu düzeylerinin dağılımı				
Aylık ortalama geliri ne kadar?	Düşük Yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
0-6000	16	13	8	37
6001-12000	97	114	53	264
12001-16000	19	21	24	64
16001 ve üzeri	0	2	1	3
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.6. incelendiğinde, hane halkı aylık ortalama gelir düzeyi ile bireylerin yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Pearson Ki-kare testi sonucunda elde edilen değer ($\chi^2=11,397$; $sd=6$; $p=0,077$), bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Ancak anlamlılık sınırına yakın olan bu değer dikkat çekicidir. Öte yandan Linear-by-Linear Association

testinde elde edilen $p=0,017$ değeri, gelir düzeyi arttıkça yaşam doyumu düzeyinde yönlü bir artış olabileceğine işaret etmektedir.

Verilere bakıldığında, 0-6000 TL gelir grubunda bulunan bireylerin %43,2'sinin düşük yaşam doyumuna sahip olduğu buna karşılık yalnızca %21,6'sının yüksek yaşam doyumu bildirdiği görülmektedir. 6001-12000 TL gelir grubunda ise katılımcıların %43,2'si orta düzey yaşam doyumu bildirmiştir. En yüksek gelir grubunda (12001 TL ve üzeri), yüksek yaşam doyumu oranının artış eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir.

Bu durum hane gelirinin yaşam doyumu üzerinde etkili olabileceğini, özellikle gelir arttıkça yaşam doyumunun da yükselme eğilimi gösterdiğini düşündürmektedir. Ancak elde edilen istatistiksel veriler, bu ilişkinin güçlü bir kanıtı olmadığını daha fazla örneklem ve kontrol değişkenleriyle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 3.5.7. SED hizmeti alan bireylerin konut mülkiyeti ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki

Konut mülkiyeti ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki				
Ev mülkiyet durumu	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Kendimizin	28	46	36	110
Kira	58	51	20	129
Aileme ait	46	53	30	129
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.7.'de yer alan verilere göre, bireylerin konut mülkiyeti durumları ile yaşam doyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=13,919$; $sd=4$; $p=0,008$). Bu sonuç, bireylerin yaşam doyumu düzeylerinin sahip oldukları konut durumuna göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Likelihood Ratio testi sonucunun da anlamlı çıkması ($p=0,007$) bulguları desteklemektedir.

Veriler detaylı incelendiğinde, kendi evinde yaşayan bireylerin %32,7'sinin yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu buna karşılık kirada yaşayan bireylerde bu oranın yalnızca %15,5 olduğu görülmektedir. Aileye ait evlerde yaşayan bireylerin ise daha çok orta düzey yaşam doyumu bildirdikleri (%41,1) tespit edilmiştir. Kirada yaşayan bireyler arasında düşük yaşam doyumunun daha yaygın olması, barınma güvencesizliğinin ve kira ödemelerinin getirdiği ekonomik yükün bireylerin genel yaşam memnuniyetini olumsuz etkilediğini düşündürmektedir. Bu bulgular, mülkiyetin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda psikolojik bir güvenlik unsuru olarak da yaşam doyumu üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Çizelge 3.5.8. SED hizmeti alan bireylerin SED hizmetinden yararlanma süresi ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki

Sed hizmetinden yararlanma süresi ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki				
SED alma süresi	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
0-1	28	36	20	84
2-3	52	65	42	159
4-5	29	32	16	77
6 yıl ve üzeri	23	17	8	48
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.8.'de yer alan verilere göre, bireylerin SED hizmetinden yararlanma süreleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=4,827$; $sd=6$; $p=0,566$). Ayrıca yönlü ilişkiyi test eden Linear-by-Linear Association testi de anlamlı değildir ($p=0,085$). Bu bulgular, SED hizmetinden kısa ya da uzun süre yararlanmanın bireylerin yaşam doyumlarını belirgin şekilde etkilemediğini ortaya koymaktadır.

Verilere daha yakından bakıldığında, 2-3 yıldır SED hizmetinden yararlanan bireylerin %32,3'ü düşük, %40,9'u orta, %26,4'ü ise yüksek yaşam doyumuna sahiptir. Benzer şekilde 0-1 yıl yararlanma süresine sahip bireylerde bu oranlar sırasıyla %33,3, %42,9 ve %23,8'dir. 4-5 yıl boyunca hizmet alanların; %37,7'si düşük, %41,6'sı orta, %20,8'i yüksek yaşam doyumuna sahipken 6 yıl ve üzeri hizmet alanlarda; düşük yaşam doyumu %47,9, yüksek yaşam doyumu ise %16,7 seviyesinde kalmaktadır.

Her ne kadar 6 yıl ve üzeri hizmet alan bireylerde düşük yaşam doyumu daha yaygın gözükse de bu farklar istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Dolayısıyla yaşam doyumunu belirleyen temel faktörlerin sadece hizmet süresiyle açıklanamayacağı; yardımın içeriği, bireyin genel sosyo-ekonomik durumu, psikolojik iyilik hali ve sosyal çevresi gibi çok boyutlu etmenlerin dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda; SED hizmetlerinin yalnızca sürekliliği değil aynı zamanda bireye özgü ihtiyaçlara duyarlı, nitelikli ve bütüncül bir yaklaşımla sunulması önem arz etmektedir.

Çizelge 3.5.9. SED hizmeti alan bireylerin evin ısıtılmasında kullanılan yakıt türü ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki

Evin ısıtılmasında kullanılan yakıt türü ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki				
Evinizi ısıtmada ne tür yakıt kullanıyorsunuz?	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Odun-kömür	75	94	54	223
Doğalgaz	57	56	32	145
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.9. incelendiğinde, yaşam doyumu düzeyleri ile evin ısıtılmasında kullanılan yakıt türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir ($\chi^2=1,232$; sd=2; p=0,540). Benzer şekilde, Linear-by-Linear Association testinin sonucu da anlamlı değildir (p=0,335).

Verilere göre; odun-kömür kullanan bireylerin %33,6'sı düşük, %42,2'si orta, %24,2'si ise yüksek düzey yaşam doyumuna sahiptir. Doğalgaz kullanan bireylerde ise bu oranlar sırasıyla %39,3 düşük, %38,6 orta ve %22,1 yüksek yaşam doyumu olarak görülmektedir.

Her iki yakıt türünde de en yüksek oran orta düzey yaşam doyumunda toplanmıştır. Ancak genel eğilim, yakıt türünün yaşam doyumunu belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Bu durum; yakıt kullanım tercihlerinin daha çok gelir düzeyi, coğrafi konum ve altyapı imkânları gibi çevresel faktörlerden kaynaklandığını ve bireylerin yaşam doyumlarını doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

Çizelge 3.5.10. SED hizmetinin ihtiyaçları karşılama düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişki

SED hizmetinin ihtiyaçları karşılama düzeyi ile yaşam doyumu arasındaki ilişki				
SED ihtiyaçlarımı karşılamaktadır.	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Kesinlikle katılmıyorum	26	12	1	39
Katılmıyorum	41	31	13	85
Kararsızım	28	53	18	99
Katılıyorum	32	44	37	113
Kesinlikle Katılıyorum	5	10	17	32
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.10.'da yer alan veriler, bireylerin “SED ihtiyaçlarımı karşılamaktadır” ifadesine verdikleri yanıtlar ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Pearson Ki-kare testi sonucuna göre, bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=54,190$; sd=8; p<0,001). Ayrıca Linear-by-Linear Association testi sonucu da anlamlı bulunmuştur (p<0,001) bu da yönlü bir ilişki olduğunu, yani SED hizmetinden memnuniyet düzeyi arttıkça yaşam doyumu düzeyinin de yükselme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Veriler incelendiğinde, SED hizmetinden memnuniyet düzeyi yüksek olan bireylerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin %53,1'i yüksek yaşam doyumu grubunda buna karşın

“kesinlikle katılmıyorum” diyenlerin %66,7’si düşük yaşam doyumu grubunda yer almaktadır. Ayrıca “katılıyorum” yanıtı verenlerin %32,7’si yüksek yaşam doyumu grubundadır.

Bu bulgular, SED hizmetinin bireylerin yaşam doyumunu artırmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle yardımın yeterli bulunduğu durumlarda yaşam doyumu düzeyinin daha yüksek olması, sosyal destek hizmetinin etkinliğini artırmak açısından dikkate değerdir. Yardımın niceliği kadar bireyler tarafından algılanan yeterliliği ve bireylerin ihtiyaçlarını ne derece karşıladığı yaşam doyumu üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu nedenle SED hizmetinin içeriği, miktarı ve sürekliliği bireylerin memnuniyet düzeyi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Çizelge 3.5.11. SED hizmetinin yaşam kalitesine etkisi ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki

SED hizmetinin yaşam kalitesine etkisi ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki				
SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır.	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Kesinlikle katılmıyorum	38	21	6	65
Katılmıyorum	36	24	12	72
Kararsızım	31	46	15	92
Katılıyorum	22	49	41	112
Kesinlikle katılıyorum	5	10	12	27
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.11. incelendiğinde, “SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır” ifadesine verilen yanıtlarla yaşam doyumu düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($\chi^2=50,683$; $sd=8$; $p<0,001$). Aynı şekilde, Linear-by-Linear Association testi de anlamlı sonuç vermiştir ($p<0,001$). Bu bulgular, bireylerin SED hizmetinden elde ettikleri yaşam kalitesi algısının genel yaşam doyumlarını etkileyen bir unsur olduğunu göstermektedir.

Veri dağılımı incelendiğinde, yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip bireylerin önemli bir bölümünün (%47,7) “katılıyorum” ya da “kesinlikle katılıyorum” yanıtlarını verdiği görülmektedir. Bu durum, SED hizmetinin yalnızca ekonomik bir destek aracı olmanın ötesine geçerek bireylerin genel yaşam kalitesine yönelik algılarını da olumlu yönde etkileyebildiğini göstermektedir. Öte yandan düşük yaşam doyumuna sahip bireylerin yarıya yakını (%56,1), bu ifadeye “kesinlikle katılmıyorum” ya da

“katılmıyorum” demiştir. Bu grupta hizmetin bireysel refah düzeyine etkisinin sınırlı olduğu algısı öne çıkmaktadır.

Bu çerçevede; SED hizmetinin bireylerin yaşam kalitesine etkisi, yalnızca maddi katkı düzeyiyle değil aynı zamanda bireyin yaşamını nasıl algıladığı, sosyal destek hissi, güvenlik ve geleceğe dair beklentileriyle de şekillenmektedir.

Çizelge 3.5.12. SED’in çocukların akranları ile eşit düzeyde eğitim almasına etkisi ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki

SED’in çocukların akranları ile eşit düzeyde eğitim almasına etkisi ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki				
SED çocuklarının akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır.	Düşük yaşam doyumu	Orta yaşam doyumu	Yüksek yaşam doyumu	Toplam
Kesinlikle katılmıyorum	31	15	6	52
Katılmıyorum	31	27	13	71
Kararsızım	35	45	14	94
Katılıyorum	22	53	38	113
Kesinlikle katılıyorum	13	10	15	38
Toplam	132	150	86	368

Çizelge 3.5.12. incelendiğinde, bireylerin yaşam doyumu düzeyleri ile “SED hizmeti çocuklarının akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır” ifadesine verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($\chi^2=40,114$; $sd=8$; $p=0,000$). Ayrıca, Linear-by-Linear Association testi sonucunun da anlamlı bulunması ($p=0,000$), yaşam doyumu arttıkça bu ifadeye katılım oranlarının yükseldiğini göstermektedir.

Verilere göre, yüksek yaşam doyumuna sahip bireylerin %61,6’sı bu ifadeye katıldığını belirtmiştir. Orta düzey yaşam doyumuna sahip bireylerde bu oran %42 düzeyindedir. Düşük yaşam doyumu grubundaki bireylerin ise %47’si ifadeye katılmadığını ifade etmiştir.

Bu bulgular, bireyin genel yaşam doyumu arttıkça SED hizmetinin çocukların eğitimine katkı sağladığı yönündeki algısının da olumlu yönde değiştiğini ortaya koymaktadır. Yaşam doyumu düşük olan bireyler ise bu katkının yeterli olmadığını düşünmektedir. Bu durum, SED hizmetinin etkisinin sadece maddi destekle sınırlı kalmadığını aynı zamanda bireylerin genel yaşam memnuniyetini ve hizmete ilişkin algılarını da etkileyebileceğini göstermektedir.

Çizelge 3.5.13. Cinsiyete göre yaşam doyumu toplam puanları

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	Standart hata
Kadın	320	12,24	4,61	0,26

Erkek	48	15,56	4,80	0,69
-------	----	-------	------	------

Çizelge 3.5.14. Cinsiyete göre yaşam doyumu t-testi sonuçları

	Levene's test (F)	p (Levene)	T	Sd	P (2-tailed)	Ortalama farkı	Standart hata	%95 Güven aralığı (Alt-üst)
Varyanslar eşit varsayıldı.	,000	,997	-4,631	366	,000	3,32188	,71731	-4,73 - -1,91

Yapılan bağımsız örneklem t-testi, katılımcıların cinsiyetlerine göre yaşam doyumu puanlarında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Test sonuçlarına göre, Levene testi varyansların homojenliğini test etmiş ve anlamlılık düzeyi ,997 bulunmuştur ($p > .05$). Bu sonuç, iki grup arasında varyansların eşit olduğunu göstermekte ve “equal variances assumed” satırındaki değerlerin yorumlanmasına olanak tanımaktadır.

T-testi sonucuna göre, kadınların yaşam doyumu puan ortalaması 12,24 ($SS = 4,61$) iken erkeklerin ortalaması 15,56 ($SS = 4,80$) olarak bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t(366) = -4,631$, $p < .001$). Ortalama fark yaklaşık 3,32 puandır ve bu farkın %95 güven aralığı -4,73 ile -1,91 arasında değişmektedir.

Araştırma bulguları, kadın katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin erkeklere kıyasla daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum yalnızca bireysel farklılıklarla değil, kadının toplumdaki dezavantajlı konumu ile de ilişkilidir. Literatürde sıklıkla vurgulandığı üzere kadınlar; hem maddi hem de manevi anlamda çoklu yükler taşımakta, ev içi emeği görünmez kabul edilmekte ve bu nedenle toplumsal değer atfı açısından geri planda kalmaktadırlar (Ünlütürk Ulutaş & Ecevit, 2012: 61). Özellikle ekonomik bağımsızlıktan yoksun olmak, sosyal destek ağlarına sınırlı erişim ve düşük eğitim düzeyi gibi değişkenler, kadınların yaşam doyumu üzerinde baskılayıcı bir etki yaratmaktadır.

Bu bağlamda, kadınların kendini gerçekleştirme, sosyal aktivitelere katılım ve kişisel hedef belirleme gibi alanlarda daha çok kısıtlandıkları söylenebilir. Kadınların toplum içindeki konumları, yalnızca özel alanla sınırlı kaldığında; yaşam doyumu, bireysel gelişim ve öznel iyi oluş düzeyleri olumsuz etkilenmektedir. Nitekim Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç (2001), kadınların düşük yaşam doyumlarının toplumsal rollerin baskısı ve sınırlı ekonomik fırsatlarla doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmektedir.

Diğer yandan, erkekler karar alma süreçlerinde daha fazla yer almakta, toplumsal olarak kamusal alanda daha görünür ve etkindirler. Bu durum, bireyin kontrol algısı ve özgüveni üzerinde pozitif bir etki yaratarak yaşam doyumunu artırmaktadır. Sosyal statü ve ekonomik bağımsızlığın, özellikle erkeklerde yaşam doyumunu ile güçlü bir ilişkisi olduğu daha önceki çalışmalarda da vurgulanmıştır (Diener et al., 1999: 284; Uğurlu & Sayıl, 2009: 123).

Dolayısıyla bu çalışmanın bulguları, yaşam doyumunu bireysel tercihlerden ziyade yapısal eşitsizliklerden beslendiğini göstermektedir. Kadınların eğitim, istihdam, sosyal güvence ve temsil alanlarında karşılaştığı dezavantajlar, onların yaşam doyumlarını sınırlayan belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, yaşam doyumunu yükseltmeye yönelik sosyal politika önerileri oluşturulurken kadının dezavantajlı konumunun merkezde tutulması gereklidir (Kandiyoti, 1988: 279).

Çizelge 3.5.15. Gelir gruplarına göre yaşam doyumunu ANOVA sonuçları

Varyans kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Ortalama kare	F	P-değeri
Gruplar arası	137,201	3	45,734	2,034	,109
Gruplar içi	8183,669	364	22,483		
Toplam	8320,870	367			

Çizelge 3.5.16. Gelir gruplarına göre yaşam doyumunu toplam puan ortalamaları

Gelir grubu (₺)	N	Ortalama	Standart sapma
0-6000	37	12,13	—
6001-12000	264	12,42	—
12001-16000	64	13,95	—
16001 ve üzeri	3	14,00	—

Gelir gruplarına göre bireylerin yaşam doyumunu toplam puanlarının ortalamaları incelendiğinde, aylık geliri 12.001-16.000 TL arasında olan bireylerin yaşam doyumunu ortalamasının ($\bar{X}$ =13,95) diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak ANOVA testi sonucunda bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (F=2,034; p=0,109).

Bu bulgu, bireylerin yaşam doyum düzeylerinin gelir grubuna göre anlamlı ölçüde değişmediğini göstermektedir. Yani düşük gelir grubunda yer alan bireylerin yaşam doyumunu düzeyleri ile daha yüksek gelir grubundaki bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, en yüksek yaşam doyumunu puan ortalamasının en üst gelir grubunda yer alan bireylerde görülmesi, ekonomik koşulların yaşam doyumunu

zerindeki etkisine dair dolaylı bir gösterge sunmaktadır. Ancak bu çıkarım, istatistiksel olarak desteklenemediği için kesin bir yargıya varılamamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, Bitlis SHM'den SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyumu düzeylerini ve bu düzeylerin çeşitli sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda sosyal yardımların bireyleri ne ölçüde etkilediği değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan Yaşam Doyumu Ölçeği, yüksek içsel tutarlılığa sahip olup (Cronbach's Alpha = ,862) elde edilen verilerin istatistiksel anlamlılık çerçevesinde yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Diener ve arkadaşları (1985), Yaşam Doyumu Ölçeği'nin bireylerin öznel iyi oluş düzeylerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu belirtmektedir.

Bitlis ilinde gerçekleştirilen bu saha çalışması, SED hizmeti alan ailelerin çok katmanlı bir yoksulluk süreci içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Veriler; katılımcıların büyük çoğunluğunun kadın olması, düşük eğitim düzeyine sahip bulunması, iş gücü piyasasından uzaklaşmış ya da uzaklaştırılmış olmaları ve ailevi sorumluluklarının yüksekliği gibi çarpıcı sosyo-ekonomik gerçeklikleri yansıtmaktadır. Özellikle kadın katılımcıların %87 gibi yüksek bir oranla örnekleme yer alması, kadının toplumdaki dezavantajlı konumu ile doğrudan ilişkilidir. Ayrıca boşanma, eş kaybı ya da terk edilme gibi durumlarda oluşan tek ebeveynli ailelerin büyük bir kısmının (%76,1) anne ve çocuklardan oluştuğu bilinmektedir (TÜİK, 2024e). Çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin bakım sorumluluğunun büyük ölçüde kadınlara yüklenmesi onların işgücü piyasasından uzaklaşmasına neden olmakta ve sosyal yardıma daha bağımlı hale getirmektedir. Kadınlar, ücretsiz bakım emeğinin başlıca taşıyıcısı olarak hem ekonomik bağımsızlıklarını kaybetmekte hem de sosyal yardım sistemlerinin asli muhatabı haline gelmektedirler (Ecevit, 2010: 124). Bu yapısal durum, kadınların sosyal destek hizmetlerinde daha görünür hale gelmelerini açıklamaktadır.

Bu bulgu; literatürde “yoksulluğun kadınlaşması” (feminization of poverty) kavramı ile açıklanmakta olup kadınların sağlık, eğitim, istihdam ve mülkiyet gibi alanlarda erkeklere kıyasla daha dezavantajlı konumda olduklarını göstermektedir (McLanahan & Kelly, 1999: 127). Buna ek olarak erkeklerin geleneksel “aile reisi” rolü nedeniyle yardım alma konusunda daha çekingen davranmaları, kadınların başvuru oranlarını artıran başka bir etkidir. Yoksul kadınların aile gelirlerinin yetersiz olması, kendi emeklerinin önemsenmemesi, kadınların ailenin ihtiyaçlarını yetirmedeki becerilerini geliştirmeye ve değişik geçim ve yaşam stratejileri bulmaya yönelmektedir

(Sallan Gül, 2005: 41). Dolayısıyla kadınlar hem ekonomik hem de bakım emeği yükü altında daha kırılgan bir sosyal pozisyonda yer almakta ve sosyal yardımlara daha yüksek düzeyde ihtiyaç duymaktadır.

Meslek durumu açısından değerlendirildiğinde; araştırma verileri iş gücüne katılım oranının son derece düşük olduğunu, yalnızca %1,1'lik bir kesimin sigortalı olarak çalıştığını ve işsizlik oranının %94'ü aştığını göstermektedir. İşsiz bireylerin; bir kısmı SED hizmetini yeterli bulup çalışmaya gerek duymadığını ifade ederken diğer bir kısmı bu görüşe katılmamaktadır. Gündelik işlerde çalışanlarda da benzer bir eğilim görülmektedir. Bu durum, SED hizmetinin bazı bireylerce geçici bir destekten ziyade kalıcı bir gelir kaynağı olarak algılandığını göstermektedir. Uzun süreli sosyal yardımlar, bireylerde çalışma motivasyonunu zayıflatma ve yardım bağımlılığına neden olma riski taşımaktadır (Standing, 2002: 581). Bu algı, uzun vadede işgücü piyasasına katılımı olumsuz etkileyebileceği için SED'in istihdama yönlendirici bir yapıda yeniden tasarlanması önem arz etmektedir. Özellikle kadınların yoğunlukta olduğu bu grup için; esnek çalışma modelleri, kamu destekli bakım hizmetleri ve koruyucu sosyal politikalar acil bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Aile yapıları incelendiğinde; boşanmış, dul ya da eşi cezaevinde olan bireylerin toplam oranı %69,1 ile oldukça yüksektir. Bu bulgu, parçalanmış aile yapılarının sosyal yardım ihtiyacında belirleyici olduğunu göstermektedir. Boşanma ve şiddet gibi travmatik yaşam olaylarının ekonomik bağımsızlığı doğrudan etkilediği ve bireyleri sosyal hizmet sistemine yönelttiği anlaşılmaktadır. Bu noktada, sosyal hizmetlerin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda koruyucu ve onarıcı işlevleriyle de yapılandırılması gerektiği açıktır. Parçalanmış aile yapılarında sosyal hizmetlerin yalnızca ekonomik destekle sınırlı kalmaması, psikolojik ve sosyal bütünlüğü yeniden inşa edecek şekilde bütüncül müdahaleler içermesi gerekmektedir (Gilligan, 2000: 38).

SED hizmetinin yeterliliği konusunda elde edilen bulgular da düşündürücüdür. Katılımcıların %80,7'si bu desteğin çocukların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde yardım süresinin %76,9 oranında iki yıl ve üzeri olarak beyan edilmesi, SED'in geçici değil uzun süreli bir sosyal yardım mekanizmasına dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, destek miktarlarının güncel ekonomik koşullar ve çocukların gerçek ihtiyaçları doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Sosyal yardım programlarının etkinliği, yardımın miktarı kadar yardımın süresi ve amaca uygunluğu ile de doğrudan ilişkilidir (Lister, 2004: 112).

Psiko-sosyal destek hizmetlerine erişim açısından da ciddi eksiklikler göze çarpmaktadır. Katılımcıların yalnızca %9,2'si psikolojik destek aldığını, %18,5'i ise ihtiyaç duymasına rağmen bu hizmete ulaşamadığını ifade etmiştir. Özellikle travmatik deneyimlere sahip bireylerin yaygın olduğu bu örnekte, psiko-sosyal destek hizmetlerinin sistematik ve erişilebilir hale getirilmesi elzemdir. Aksi halde sosyal yardım, yalnızca maddi bir geçici çözüm olarak kalacak ve bireylerin bütüncül iyi oluş hâli sağlanamayacaktır. Sosyal yardım süreçlerinin yalnızca ekonomik değil psikolojik ve sosyal ihtiyaçları da gözetilen bütüncül bir yapıda olması, bireylerin iyilik halini sürdürülebilir kılmak açısından elzemdir (Barry, 1998: 53).

Cinsiyet değişkeni bakımından değerlendirildiğinde, erkek katılımcıların yaşam doyumu düzeylerinin kadınlara göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık; kadınların sosyo-ekonomik koşullarda daha fazla dezavantaj yaşaması, bakım yükünün ağırlığı ve sosyal rollerin baskısı ile açıklanabilir. Bu bulgu, cinsiyet temelli eşitsizliklerin yaşam doyumu üzerinde belirleyici etkiler yarattığını göstermektedir. Kadınların yaşam doyumunun daha düşük düzeyde seyretmesi; onların iş gücüne katılımda yaşadığı zorluklar, bakım emeği yükünün fazlalığı, karar alma süreçlerinde temsil eksikliğiyle doğrudan ilişkilidir (Inglehart & Norris, 2003: 134).

Yaş değişkeni ile yaşam doyumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Özellikle 36-45 yaş grubunda yaşam doyumunun görece daha yüksek olduğu görülürken genç bireylerde düşük doyum oranı daha fazladır. Bu durum; gençlerin geleceğe dair belirsizlik, işsizlik ya da mesleki güvencesizlik gibi sorunlarla daha yoğun biçimde karşı karşıya kalmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim literatürde de genç yetişkinlerin yaşam doyumunun; ekonomik kırılganlık, mesleki belirsizlik ve kimlik arayışı gibi nedenlerle daha düşük seviyelerde seyrettiği ifade edilmektedir (Diener, Suh, Lucas ve Oishi, 1999b: 288). Öte yandan, yaşlı bireylerde yaşam doyumunun daha istikrarlı seyretmesi, yaş ilerledikçe bireylerin hayat beklentilerinde sadeleşme ve psikolojik uyum yeteneklerinde artış gözlenmesiyle açıklanabilir.

Medeni durum ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş olup özellikle boşanmış bireylerde yaşam doyumunun düşük seviyelerde seyrettiği tespit edilmiştir. Aile bütünlüğünün bozulması, çocuk bakım yükü, ekonomik baskılar ve sosyal destek eksikliği gibi unsurlar bu durumun başlıca nedenleri olabilir. Resmi nikahlı ve eş vefat etmiş bireylerde yaşam doyumunun görece daha dengeli olması ise aile desteği ya da çevresel dayanışma ile açıklanabilir. Boşanmanın bireyin öznel iyilik halini olumsuz

etkilediği ve yaşam doyumunu azalttığı; özellikle kadınlarda, ekonomik yük ve sosyal yalnızlık gibi nedenlerle bu etkinin daha belirgin olduğu görülmektedir (Demo & Acock, 1996: 622).

Hanenin aylık geliri ile SED hizmetinden algılanan memnuniyet arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Düşük gelir grubundaki bireyler, SED hizmetinin ihtiyaçlarını daha fazla karşıladığını belirtmişlerdir. Buna karşın orta gelir grubunda kararsızlık oranının yüksek olması, standart bir yardım miktarının farklı ekonomik düzeylerde aynı etkiyi göstermediğini göstermektedir. Bu durum, sosyal yardım politikalarının gelir düzeyine göre farklılaştırılması gerektiğine işaret etmektedir. Sabit miktarda sunulan sosyal yardımlar, hane gelir düzeyleri arasındaki farklılıkları yeterince gözetmediğinde yardımın algılanan yararlılığı azalmakta ve eşitsizlik hissini derinleştirebilmektedir (Van Oorschot, 2006: 24).

Gelir düzeyinin artışıyla birlikte yaşam doyumu da yükselme eğilimi göstermiş ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durum, gelir ile yaşam doyumu arasında yönlü bir ilişkinin bulunduğunu ancak bunun güçlü ve tek başına açıklayıcı bir değişken olmadığını göstermektedir. Yaşam doyumunun yalnızca ekonomik gelire bağlı olmadığı; sağlık, sosyal destek, çevresel koşullar ve psikolojik etmenlerin de etkili olduğu görülmektedir.

Eğitim düzeyi ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Eğitimli olmak, bireyin yaşamından tatmin duymasını garanti etmemektedir. Eğitim düzeyine rağmen ekonomik ve sosyal imkanların sınırlı kalması, yaşam doyumunu düşürmektedir. Yüksek eğitim düzeyi bireye bazı avantajlar sağlasa da bu durum her zaman yaşam memnuniyetine yansımamakta; bireyin yaşadığı çevresel, ekonomik ve toplumsal koşullar yaşam doyumu üzerinde daha fazla belirleyici olabilmektedir (Cummins, 2000: 146).

Katılımcıların %81,5'inin başka kurumlardan da yardım aldığını belirtmesi; yoksulluğun çok yönlü bir kriz hali olduğunu, SED hizmetinin bu karmaşık yapıya tek başına çözüm üretmede yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle; sosyal yardım sisteminin çok kanallı, entegre ve koordineli bir yapıya dönüştürülmesi ve eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin birlikte sunulması büyük önem taşımaktadır. Çok boyutlu yoksullukla mücadelede; yalnızca nakdi destekler değil barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi alanlarda eş zamanlı hizmetlerin sunulması

yoksulluk döngüsünün kırılmasında daha etkili sonuçlar doğurmaktadır (Alkire & Foster, 2011: 483).

Çocuk sayısına ilişkin veriler, SED hizmetinin çocukların bakım ve ihtiyaçlarına yönelik kullanımının çocuk sayısı arttıkça azaldığını ortaya koymaktadır. Özellikle 1–2 çocuğu olan bireylerde yardımın daha doğrudan ve etkili kullanıldığının ifade edildiği, çok çocuklu ailelerde bu etkinliğin düştüğü, yardımın daha genel aile giderlerine yöneldiği anlaşılmaktadır. Aile büyüklüğü arttıkça sınırlı kaynakların çocuklar arasında paylaşılması daha zor hale gelmekte ve bu durum çocukların eğitim, sağlık ve bakım gibi temel ihtiyaçlara eşit düzeyde erişimini zorlaştırmaktadır (Bradbury, Jenkins & Micklewright, 2001: 19). Çocuk sayısı değişkenine ilişkin bulguların, yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Fakat SED'in çocukların akranlarıyla eşit düzeyde eğitim almasına katkısı, çocuk sayısı arttıkça daha az hissedilmektedir. Bu bulgular, yardım miktarının aile büyüklüğüne duyarlı olmaması halinde hizmetin etkisinin zayıflayacağını ortaya koyarak çok çocuklu haneler için destek sistemlerinin gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

SED hizmetinin çocukların eğitimi üzerindeki etkisine ilişkin algılar, yaşam doyumu ile doğrudan ilişkili bulunmuştur. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlandığına inanan bireyler daha yüksek doyuma sahipken, olumsuz görüş bildirenlerin yaşam doyumu da düşüktür. Eğitime erişimde adalet duygusu, bireylerin sadece bilgi edinimini değil aynı zamanda hayata dair umut ve memnuniyet düzeylerini de doğrudan etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Sen, 1999: 87).

Başka yardım alma durumu, SED hizmetine yönelik algıyı etkilemektedir. Yalnızca SED hizmeti alan bireylerin hizmeti daha yeterli ve olumlu değerlendirdikleri, başka yardımlar alan bireylerin ise SED'i tek başına yetersiz buldukları anlaşılmaktadır. Bu durum; yardım çeşitliliğinin bir memnuniyetsizlik göstergesi olabileceğini, başka destekler arayan bireylerin mevcut yardımı yetersiz gördüklerini düşündürmektedir.

Alınan yardım türüne göre yaşam kalitesi algısı da değişmektedir. Gıda ve yakacak gibi temel ihtiyaçlara yönelik yardımlar, bireylerde daha olumlu bir etki yaratırken; nakit para yardımı alan bireylerde memnuniyet oranının düştüğü, hatta olumsuz görüşlerin arttığı görülmektedir. Bu, nakit yardımların kontrolsüz kullanımına ya da beklentilerin karşılanmamasına bağlı olabilir. Yardım türünün doğrudan yaşam

kalitesini nasıl etkilediğini dikkate alan politikaların geliştirilmesi gerekliliği bu sonuçlardan çıkarılabilir.

SED hizmetinden yararlanma süresi ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak uzun süre yardım alan bireylerde düşük yaşam doyumu oranının artmış olması, zamanla hizmetin etkisinin azalabileceği ya da bireylerde kronik yoksunluk hissinin yerleşebileceğini düşündürmektedir. Uzun süreli sosyal yardımların, bireylerde pasifleşmeye ve toplumsal hayattan çekilmeye neden olabileceği ifade edilmekte bu nedenle bu tür yardımların etkinliği yalnızca ekonomik değil aynı zamanda psiko-sosyal boyutlarıyla da ele alınmalıdır (Standing, 2002: 582). Bu nedenle yardımın sadece süresinin uzatılması değil destek mekanizmalarının gözden geçirilerek içerik bakımından güçlendirilmesi ve bireylerin toplumsal yaşama entegrasyonunu desteklemesi gereklidir.

Konut mülkiyeti durumu ile yaşam doyumu arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Özellikle kendi evinde yaşayan bireylerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip olmaları, mülkiyetin bireye yalnızca ekonomik değil aynı zamanda psikolojik güvenlik sağladığını ortaya koymaktadır. Mülkiyet sahibi olmak, bireylerin yalnızca ekonomik kaynaklara erişimini değil aynı zamanda aidiyet hissini ve yaşam üzerindeki kontrol duygusunu da artırmaktadır (Kearns, Hiscock, Ellaway, & Macintyre, 2000: 404). Kiracıların daha düşük yaşam doyumu bildirmesi, barınma güvencesizliği ve maddi yüklerin bireyin yaşam memnuniyetini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Konutu ısıtma biçimi, yaşam doyumu üzerinde belirleyici bir etki yaratmamaktadır. Bu durum, yakıt türünün daha çok bölgesel ve çevresel koşullara bağlı bir tercih olduğunu ve bireyin genel yaşam değerlendirmesini doğrudan etkilemediğini göstermektedir.

SED hizmetinin ihtiyaçları karşılama düzeyi ile yaşam doyumu arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Hizmeti yeterli bulan bireyler daha yüksek yaşam doyumuna sahipken, hizmeti yetersiz bulanlarda bu oran anlamlı biçimde düşmektedir. Aynı şekilde, SED'in yaşam kalitesine katkısına yönelik algılar da bireylerin yaşam doyumlarını doğrudan etkilemektedir. Sosyal yardımlardan algılanan memnuniyet düzeyi, bireylerin genel yaşam tatmini üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yardımlar yalnızca ekonomik bir destek değil aynı zamanda bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmelerine de katkı sağlar (Levesque, 2001: 29).

Son olarak ANOVA analizi ile gelir gruplarına göre yaşam doyumu ortalamaları karşılaştırıldığında; en yüksek gelir grubunda yaşam doyumu puan ortalamalarının yüksek olmasına rağmen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu durum; ekonomik refahın yaşam doyumuna katkısının önemli olduğunu ancak yeterli olmadığını, diğer sosyal ve psikolojik etkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

SED hizmeti bireylerin bazı temel ihtiyaçlarını karşılamada etkili bir araç olarak görülmekte ancak bu etkinliğin bireylerin yaş, gelir, medeni durum, çocuk sayısı, hanedeki kişi sayısı ve aldığı başka destek türlerine bağlı olarak değiştiği anlaşılmaktadır. Sosyal politika uygulamalarının etkili olabilmesi için, hedef kitlenin sosyo-ekonomik çeşitliliğini dikkate alan, esnek ve katmanlı yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle kırılgan grupların desteklenmesinde standart yardım modelleri yetersiz kalabilmekte, bu nedenle ihtiyaçlara duyarlı müdahale stratejileri geliştirilmelidir (Esping-Andersen, 1999: 34). Bu da sosyal yardım politikalarının daha esnek, farklılaşmış ve hane yapısına duyarlı biçimde yeniden kurgulanmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle çok çocuklu, düşük gelirli ve sosyal güvencesi olmayan ailelerin daha nitelikli ve çok boyutlu desteklere erişimini sağlayacak bütüncül modellerin geliştirilmesi, SED hizmetinin toplumsal etkisini artıracaktır.

Bu araştırma, SED hizmetinin hem bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada hem de onların sosyal hayata entegre edilmesinde önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak mevcut yardım yapısı kırılgan hanelerin çok boyutlu ihtiyaçlarına yanıt vermekte sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle SED uygulamaları yalnızca miktar artışı değil aynı zamanda içerik, kapsam ve işleyiş açısından niteliksel bir dönüşümle ele alınmalı ve bütüncül sosyal politika perspektifi ile yeniden yapılandırılmalıdır.

Araştırmada elde edilen bulgular, SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyumu düzeylerinin genel olarak düşük ve orta seviyelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Katılımcıların %35,9'u düşük, %40,8'i orta, yalnızca %23,4'lük bir kesim yüksek yaşam doyumuna ulaşmıştır. Bu bulgu, sunulan sosyal desteğin bireylerin genel yaşam kalitesini artırma kapasitesinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşam doyumunun bu düzeyde seyretmesinde birden çok etkenin rol oynadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların %80,7'si SED desteğini çocukların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz bulduğunu belirtmiştir. Psikolojik destek hizmetlerine erişimin %9,2 gibi oldukça düşük bir oranda kalması, sosyal yardımın sadece ekonomik değil aynı zamanda psiko-sosyal boyutlarının

da önemli olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadınların örnekleme %87 oranında temsil edilmesi ve bu grubun büyük oranda işgücü piyasasından uzak olması, yaşam doyumu üzerinde cinsiyete dayalı farklılıkların etkisini gündeme getirmektedir. Aile yapısına ilişkin bulgular ise %69,1 oranla boşanmış, dul ya da eşi cezaevinde olan bireylerin yardım alanlar arasında yoğunlaştığını ortaya koyarak parçalanmış aile yapılarının yaşam doyumu üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Genç yaş gruplarında; geleceğe yönelik belirsizlik, işsizlik ve mesleki güvencesizlik gibi unsurlar ve kiracı statüsündeki bireylerde ise barınma güvencesizliği gibi etkenler yaşam doyumunun düşüklüğünü açıklayan önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda; yalnızca ekonomik destek sunmakla yetinmeyen, bireylerin çok yönlü ihtiyaçlarına yanıt verebilecek bütüncül sosyal hizmet modellerine duyulan ihtiyaç belirginleşmektedir.

Yoksulluk, dışlanma, ayrımcılık ve sosyal risk gruplarının korunmasına yönelik sosyal yardım uygulamalarının sadece bireysel ihtiyaçlara değil, toplumsal bütünleşmeyi güçlendirecek eşitlikçi ilkelere dayandırılması önemlidir. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarının yalnızca hizmet sunucu değil, aynı zamanda sosyal politika yapım süreçlerine aktif katılım sağlayan aktörler haline getirilmesi gerekmektedir. Danış'a göre sosyal hizmet, sosyal politika ile karşılıklı bir etkileşim içinde olup, sosyal sorunların çözümünde ve refahın sağlanmasında temel bir mesleki odak noktasıdır. Bu nedenle politika yapıcıların, sosyal hizmet disiplininin gelen saha bilgisini dikkate alarak, özellikle yoksullukla mücadele, sosyal adaletin sağlanması ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi gibi alanlarda sosyal hizmet temelli politikaları önceliklendirmesi gerekmektedir (Danış, 2007: 52-55).

SED hizmeti alan bireylerin; çoğunlukla kadın, düşük gelirli, düşük eğitim düzeyinde ve genç yaş grubunda olması, hizmeti yetersiz görmeleri ve psikososyal destek erişiminin sınırlı kalması sosyolojik olarak Eleştirel Yaklaşım ve Weberyakın Yaklaşım çerçevesinde anlamlı biçimde yorumlanabilir. Gerekçeleri aşağıda açıklanmıştır:

Weberyakın yaklaşım, yoksulluğu sadece ekonomik temellere değil aynı zamanda statü, prestij ve güç ilişkilerine bağlar. Bulgularına göre, kadınların daha düşük yaşam doyumuna sahip olması kadının toplumdaki dezavantajlı konumuna işaret eder. Kadınların sosyal pozisyonları, destek alsalar bile yaşam doyumlarını arttırmakta yetersiz kalmaktadır. Yaşam doyumunun gençlerde de düşük olması, bireylerin sadece maddi değil statüsel ve psikolojik beklentilerinin de karşılanmadığını gösterir. Weber'e göre yaşam şansları sadece maddi kaynaklarla değil, bireylerin toplumda kapladıkları yerle

belirlenir. Bitlis gibi sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bir bölgede yaşayan bireylerin bu anlamda yaşam şansları sınırlıdır.

Eleştirel yaklaşım, toplumsal eşitsizliklerin ve sınıfsal yapıların sosyal sorunların temel nedeni olduğunu savunur. Katılımcıların çoğunun kadın, eğitimsiz ve düşük gelirli olması, yoksulluğun toplumsal yapının alt sınıflarında yoğunlaştığını göstermektedir. SED hizmetinin yetersiz bulunması; devletin sosyal yardımlarıyla yalnızca geçici rahatlama sağladığını, yapısal eşitsizlikleri çözmediğini gösterir. Eleştirel yaklaşıma göre bu tür yardımlar, yoksul sınıfları sistem içinde tutmaya yönelik “pasifleştirici” araçlardır. Bireylerin yardımı uzun süre almasına rağmen temel ihtiyaçlarını karşılayamaması ve psikososyal destek hizmetlerine erişememesi gibi durumlar, bu eleştirel görüşle örtüşmektedir. Eleştirel yaklaşım, sadece ekonomik sermaye değil aynı zamanda kültürel ve sembolik sermaye yoksunluğu üzerinden de toplumsal dışlanmanın olduğunu savunmaktadır. Psikososyal destek eksikliği, bireyin sadece ekonomik değil aynı zamanda kültürel ve sembolik sermayeye de erişemediğini bu nedenle çok boyutlu yoksunluk yaşadığını gösterir.

Bulguların Yaşam Doyumu Kuramları ile Değerlendirmesi şu şekildedir;

Araştırma bulguları, SED hizmeti alan bireylerin yardımı uzun süredir almalarına rağmen temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, karşılanmamış ihtiyaçların bireyde tatminsizlik yarattığına işaret eder ve hedef odaklı (ereksel) kuramın varsayımlarını desteklemektedir.

Araştırmada, hizmet alan bireylerin çoğunun çalışmadığı ve sosyal etkinliklere katılmadığı görülmüştür. Etkinlik kuramı, bireyin yaşamdan aldığı doyumun aktif katılım ve anlamlı faaliyetlerle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırma bulgularında yaşam doyumunun yaş, gelir, medeni durum ve sosyal güvence gibi çevresel faktörlerle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum, yaşam doyumunda çevresel koşulların etkisini vurgulayan aşağıdan yukarı yaklaşımını desteklemektedir.

Yapılan araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunabiliriz:

1. Hizmetin niteliği ve içeriği arttırılmalıdır. SED hizmeti yalnızca ekonomik yardım olarak sunulmamalı; rehberlik, danışmanlık ve psiko-sosyal destek gibi tamamlayıcı hizmetlerle zenginleştirilmelidir.

2. Uzun vadeli stratejiler geliştirilmelidir. SED hizmetinin etkileri uzun vadede izlenmeli; bireylerin sosyal entegrasyonları, eğitimde devamlılıkları ve psikolojik iyi oluşları desteklenmelidir.
3. Kurumsal düzeyde, destek alan bireylerin özellikle gençlerin topluma aktif katılımını sağlayacak meslek edindirme, gönüllülük ve sosyal sorumluluk projeleri teşvik edilmelidir. Bu uygulamalar bireylerin yaşam doyumuna pozitif katkı sağlar.
4. Boşanmış ve tek ebeveynli ailelere özel müdahaleler planlanmalıdır. Bu gruplar için sosyal destek ağları güçlendirilmeli, çocuk bakım hizmetlerine erişim kolaylaştırılmalıdır.
5. Çocukların eğitimde eşitliği güçlendirilmelidir. Okul- sosyal hizmet kurumları iş birliği sağlanarak SED desteği alan çocukların eğitim takibi, okul devamsızlığı, akademik başarı gibi konular sosyal hizmet kurumları ile okul yönetimleri arasında ortak veri paylaşımı ve müdahale planları yoluyla sürdürülmelidir.
6. Yaşam doyumu yalnızca gelirle ilişkilendirilmemelidir. Sosyal yardımlarda bireylerin öznel refahları, sosyal ilişkileri, güvenlik hissi ve kişisel hedefleri de dikkate alınmalıdır.
7. Aile Destek Merkezlerinin rolü güçlendirilerek SED hizmeti alan bireylerin sadece ekonomik değil, psikososyal gereksinimlerine de yanıt verecek biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Psikolojik danışmanlık, ebeveyn eğitimi, sosyal beceri atölyeleri gibi destekler sunulmalıdır.
8. SED hizmeti alan bireylerin yaşam doyumu düşüklüğü sıklıkla sosyal izolasyon, umutsuzluk ve güvensizlikle ilişkilidir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları bireysel düzeyde psikososyal destek süreçlerini aktif olarak planlamalıdır.
9. Politika yapıcılar için izleme ve değerlendirme mekanizmaları kurulmalıdır. SED hizmetinden faydalanan bireylerin gelişimi düzenli aralıklarla izlenmeli; memnuniyet düzeyleri, yaşam kalitesi ve sosyal uyum süreçleri bilimsel olarak takip edilmelidir.
10. Bireyin kendi yaşamını şekillendirebilme becerisi artırılmalı, yardım ilişkisi pasif bağımlılıktan çıkarılıp aktif katılım temeline oturtulmalıdır. Bu, bireyin öz-yeterlik algısını ve yaşam doyumunu yükseltecektir.

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *SED Hizmeti istatistikleri*.

<https://www.aile.gov.tr>

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). *Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti ödeme miktarları*.

<https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/>

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). *Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti*.

<https://www.aile.gov.tr/ss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/sed-hizmeti/>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Sosyal yardım programları raporu*.

Ankara.

Akbulut, N., & Yüce, M. (2021). Mali düşünce sisteminde yoksulluk kavramına bakış ve yoksulluğun giderilmesine yönelik çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(1), 29–38. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1816682>

Akdür, R. (1999). Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında Türkiye'de sağlık politikaları. İçinde Türkiye Bilimler Akademisi (Ed.), *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. bilim bilanço 1923-1998* (ss. 47–60). TÜBA Yayınları. <https://www.recepakdur.com/media/1374/11-akdur-r-tcnin-75-yilinda-tu-rkiye-de-sag-lik-politikalari.pdf>

Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün toplumsal görünümleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 9–19. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1724394>

Aktan, C. C. (2002). Niçin bazı milletler zengin, bazıları yoksul? İçinde C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla mücadele stratejileri* (ss. 19–38). Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Aktan, C. C., & Vural, Y. (2002a). Makro-ekonomik politikalar. İçinde C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla mücadele stratejileri* (ss. 71–100). Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Aktan, C. C., & Vural, Y. (2002b). Yoksulluk: Terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri. İçinde C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla mücadele stratejileri* (ss. 39–69). Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

- Alkire, S., & Foster, J. (2011). Counting and multidimensional poverty measurement. *Journal of Public Economics*, 95(7–8), 476–487.
- Antonucci, T. C., Akiyama, H., & Takahashi, K. (2001). Social relations and well-being: A life-span perspective. *Psychological Bulletin*, 127(2), 347–367.
- Arabacı, R. Y. (2019). Dünya Bankası’nın yeni uluslararası yoksulluk sınırları ve küresel yoksulluğun yeniden değerlendirilmesi. *Sosyal ve Güncel*, 9, 123–140. <https://doi.org/10.32331/sgd.582630>
- Aslan, G. (2020). Türkiye’de yoksulluk ve işgücü piyasası. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83–105. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1098185>
- Aslan, G. (2021). Krizler çağında yoksulluk: Sosyal transferlerin önemi ve etkinliği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 165–183. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1628051>
- Aydın, K. (2018). Max Weber, eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma. *Journal of Economy Culture and Society*, 57, 245–267.
- Aytar, S., & Duyan, V. (2013). Sosyal hizmet uygulamalarının yaşam doyumu üzerine etkisi: Sosyal hizmet uzmanı görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 31–45. <https://doi.org/10.33417/tsh.681844>
- Ayvalı, M. (2022). Gini katsayısı nedir? Bireysel Yatırımcı. <https://www.bireyselyatirimci.com/gini-katsayisi-nedir/>
- Barry, N. (1998). Social exclusion, social justice and the New Labour government. *The Political Quarterly*, 69(1), 50–63.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). *Kentsel yoksulluk, göç ve sosyal politikalar komisyonu raporu: Kentleşme Şurası 2009*. Ankara.
- Bilen, M., & Çalışır, M. (2013). Türkiye’de yoksulluk tuzağının politik belirleyicileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 321–342.
- Bilen, M., & Terzi, G. (2019). Türkiye’de yoksulluk sorunu ile mücadelede zekât kurumunun rolü ve gerekliliği hakkında camii cemaati üzerine bir araştırma. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 5(2), 133–167. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jief/issue/50736/651076>

- Bilenkisi, F., Güngör, M. S., & Tapsın, G. (2015). The impact of household heads' education levels on the poverty risk: The evidence from Turkey. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(2), 337–348. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1060164.pdf>
- Bilgin, M. (2011). Sabit gelirli ve enflasyon. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/195274>
- Birleşik Metal İş Sınıf Araştırmaları Merkezi (BİSAM). (2025, Mart). *Açlık sınırı ve yoksulluk sınırı araştırması: Şubat 2025 dönemi*. BİSAM.
- Bouare, O. (2017). Comparing countries' life satisfaction and their level curve of life satisfaction over time: An analytical framework. *Psychology*, 8(14), 2346–2376. <https://doi.org/10.4236/psych.2017.814148>
- Bozbaş, A. (2019). *Turist rehberlerinin demografik ve mesleki değişkenler bakımından iş ve iş doyumunu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya.
- Bradbury, B., Jenkins, S. P., & Micklewright, J. (2001). *The dynamics of child poverty in industrialised countries*. Cambridge University Press.
- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2006). *Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (17. bs.). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cavazos Arroyo, J. (2013). Personality factors, affect, and autonomy support as predictors of life satisfaction. *Universitas Psychologica*, 12(1), 41–53.
- Chatzisarantis, N., & Koutedakis, Y. (2007). Physical activity and mental health. *Sports Medicine*, 37(10), 869–887.
- Cummins, R. A. (2000). Objective and subjective quality of life: An interactive model. *Social Indicators Research*, 52(1), 55–72.
- Çağlayan, S. (2008). Göç ve yoksulluk: Mutlak ve doğrusal olmayan bir ilişki. İçinde N. Oktik (Ed.), *Türkiye'de yoksulluk çalışmaları* (ss. 301–326). Yakın Kitabevi Yayınları.

- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim-işsizlik ve yoksulluk ilişkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 284–308. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/289512>
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 59(2), 89–132. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9313>
- Çanak, E. (2013). Akgünler Gazetesi ve gazetede Adana Halkevi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 1–20. <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin/70/tur>
- Çapa, M. (2010). *Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti (1914–1925)*. Rıhtım Ajans Yayınları.
- Çelik Ateş, H. (2017). Kırsal yoksulluk ve sürdürülebilir kırsal kalkınma politikaları. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 1–9. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/381656>
- Çelik, M. (2016). Tükenmişlik, iş doyumu ve iş yükü ilişkisi: Denizli’de faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları üzerinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(4), 1139–1152.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250–1262. <https://doi.org/10.17755/esosder.75959>
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal hizmet mesleği ve disiplinde sosyal politikanın yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 9–26.
- Danış, M. Z. (2015a). *Yaşlıların evde bakım gereksinimleri ve evde bakıma ilişkin düşünceleri (Başarılı yaşlanma ve yaşlı bakım modelleri)* (2. baskı). Nar Yayınevi.
- Danış, M. Z. (2015b). *Kurumlarda kalan yaşlıların yaşam kalitesi ve bunu etkileyen faktörler: Ankara örneğinde bir alan araştırması*. Nar Yayınevi.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Demirtürk, M. (2020). Thomas R. Malthus'un ve Karl Marx'ın yoksulluk ve nüfus teorileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 45–60.
- Demo, D. H., & Acock, A. C. (1996). Family structure, family process, and adolescent well-being. *Journal of Research on Adolescence*, 6(4), 457–488.

- Dermer, M., & Pyszczynski, T. A. (1978). Effects of erotica upon men's loving and liking responses for women they love. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(11), 1302–1309. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.11.1302>
- Deveci, B. (2020). *Beş faktör kişilik özelliklerinin iş doyumu ve yaşam doyumuna etkisi: Turist rehberleri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyonu raporu* (s. 102). DPT Yayınları. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Gelir-Dagiliminin-Iyilestirilmesi-ve-Yoksullukla-Mucadele-OIK-Raporu.pdf>
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyonu raporu*. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575.
- Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653–663.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Oishi, S. (1995). Öznel iyilik hali: Üç on yıllık araştırma. *Psikolojik Bülten*, 117(2), 279–302.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Oishi, S. (1999a). Öznel iyi olma: Mutluluk bilimi ve ulusal bir indeks önerisi. *American Psychologist*, 54(1), 34–43.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Oishi, S. (1999b). Öznel iyi oluş: Otuz yıllık bir ilerleme süreci. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>
- Diversity Derneği. (2025). *Zekât nedir? Kime verilir, nasıl hesaplanır?* <https://bagis.diversitydernegi.org/zekat>

- Dockery, A. M. (2003). Happiness, life satisfaction and the role of work: Evidence from two Australian surveys. In E. Carlson (Ed.), *Full employment imperative* (pp. 77–95). University of Newcastle, Centre of Full Employment and Equity.
- Dünya Bankası. (2023). *Poverty and shared prosperity 2023: Correcting course*. The World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>
- Ecevit, Y. (2010). Toplumsal cinsiyet ve sosyal politika. *Çalışma ve Toplum*, 27(1), 115–136.
- Erdem, T. (2009). Yoksulluk kimin sorunudur? İçinde T. Erdem (Ed.), *Feodaliteden küreselleşmeye: Temel kavram ve süreçler* (s. 358). Lotus Yayınları.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford University Press.
- Fraser, D. (2009). *The evolution of the British welfare state: A history of social policy since the Industrial Revolution* (4. baskı, s. 135). Palgrave Macmillan.
- Gengörü, F. (2024). Yoksulluk ve yolsuzluk ilişkisi üzerine bir inceleme. *Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 11–29. <https://jmedusci.com/index.php/pub/article/download/83/75/224>
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference (17th ed.)*. Boston: Pearson.
- Gilligan, R. (2000). The importance of listening to children in foster care. İçinde G. Kelly & R. Gilligan (Ed.), *Issues in foster care: Policy, practice and research* (ss. 37–54). Jessica Kingsley Publishers.
- Guindon, B., & Cappeliez, P. (2010). The impact of communication skills on quality of life. *Communication Studies Quarterly*, 63(2), 119–135.
- Gül, B. Z. (2008). Gelir dağılımı. İçinde F. Başkaya & A. Ördek (Ed.), *Ekonomik kurumlar ve kavramlar sözlüğü: Eleştirel bir giriş* (s. 423). Özgür Üniversite Kitaplığı; Türkiye ve Orta-Doğu Formu Vakfı; Maki Basın Yayın.
- Gülçubuk, B., Baytekin, E., & Yılmaz, H. (2005). *Kırsal kalkınma ve kırsalda istihdam grubu çalışma belgesi*. Tarım ve Orman Bakanlığı.

https://cdniys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetFile/330/Sayfa/1416/1778/DosyaGaleri/13_kirsal_kalkinma_ve_kirsalda_istihdam.pdf

- Güloğlu, T., & Çepni, G. G. (2022). Çalışanlar için yoksulluk riskleri: Avrupa Birliği ve Türkiye örneği. *Emek ve Toplum*, 12(32), 85–106.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2786015>
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye'de yoksulluk ve yoksullukla mücadele. *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, 10(2), 42–56.
- Güneş, M. (2012). Adnan Menderes ve Halkevleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(25), 141–155.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cttd/issue/25534/269372>
- Güngör, A. (2023). Tek ebeveynli aileler: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(58), 141–160.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2575140>
- Hollar, D. (2003). A holistic theoretical model for examining welfare reform: Quality of life. *Public Administration Review*, 63(1), 90–99.
- Inglehart, R., & Norris, P. (2003). *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. Cambridge University Press.
- İnce, C. (2020). Bitlis'te yerleşim, göç ve kent. İçinde D. Aşkın (Ed.), *Bitlis: Kent, kültür ve toplum* (ss. 129–148). Pınar Yayınları.
- Kalaycıoğlu, S. (2003). Kadın yoksulluğu nasıl anlaşılmalı. In G. Erdost (Ed.), *Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı Bildirileri* (ss. 286–294). Buluş Yayınevi.
- Kalaycıoğlu, S., & Rittersberger-Tılıç, H. (2001). Women in Turkey: The impact of urbanization, education and work. *Nüfusbilim Dergisi*, 23, 61–78.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274–290.
<https://doi.org/10.1177/089124388002003004>
- Kapar, R. (2005). Çalışan yoksullar. *Sendikal Notlar*, Aralık, 52–57.

- Kara, A. (2010). Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde Halkevleri ve eğitim faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 43(1), 75–90. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001215
- Karagöz, B. (2021). Neoklasik paradigmanın siyasal akımlara etkisinin değerlendirilmesi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 1–20. <https://doi.org/10.29131/yusbed.889012>
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi* (31. baskı). Nobel Yayıncılık.
- Karataş, A. (2015). Türkiye’de sosyal yardım politikalarının değişimi: Sosyal yardımda etkinlik sorunu. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(2), 71–92.
- Karataş, K. (2003). *Yoksullukla mücadelede bir sosyal politika aracı olarak sosyal yardımlar* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Karataş, K. (2021). *Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi: Araştırma sonuç raporu*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. https://www.researchgate.net/publication/349641427_Sosyal_Ve_Ekonomik_Destek_Hizmetlerinin_Degerlendirilmesi_Projesi_Arastirma_Sonuc_Raporu
- Kaya, A. (2011). Yoksulluğun türleri. *OMÜ Açık Ders Notları*. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ilyas.sucu/129670/007%20Kavramsal%20%C3%87er%C3%A7ve%201.pdf>
- Kaya, U. (2023). Gini katsayısı nedir? Nasıl hesaplanır? *Yatırım Kredi Yayınları*. <https://www.yatirimkredi.com/gini-katsayisi-nedir-nasil-hesaplanir.html>
- Kaya, Z. (2012). *Türkiye’de yoksulluk analizi: Bir probit model uygulaması*. İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Kearns, A., Hiscock, R., Ellaway, A., & Macintyre, S. (2000). ‘Beyond four walls’: The psychosocial benefits of home—Evidence from West Central Scotland. *Housing Studies*, 15(3), 387–410.
- Koopmans, T. C. (1951). Efficient allocation of resources. *Econometrica*, 19(4), 455–465.
- Kowaltowski, D. C. C. K., Gomes da Silva, V., Pina, S. A. M. G., Labaki, L. C., Ruschel, R. C., & Moreira, D. C. (2006). Quality of life and sustainability issues as seen by

- the population of low-income housing in the region of Campinas, Brazil. *Habitat International*, 30, 1100–1114.
- Köker, A. R. (2021). Sosyal ağlar ve örgütsel değişim ilişkisinde olumsuz bağların etkisi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 10(19), 95–109.
- Köse, H. A., & Bahçe, S. (2009). “Yoksulluk” yazınının yoksulluğu: Toplumsal sınıflarla düşünmek. *Praksis Dergisi*, 19, 385–419.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2024). *Konaklama istatistikleri*. Erişim tarihi: 28 Mart 2025. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html>
- Lance, C. E., Mallard, A. G., & Michalos, A. C. (1995). Tests of the causal directions of global life facet satisfaction relationships. *Social Indicators Research*, 34, 69–92.
- Lastochkina, M. A. (2012). Factors of satisfaction with life: Assessment and empirical analysis. *Studies on Russian Economic Development*, 23, 520–526.
- Levesque, M. (2001). *Social inclusion, housing and access to services in rural Canada* (Discussion Paper No. F11). Canadian Policy Research Networks.
- Lister, R. (2004). *Poverty*. Polity Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (1932). *Alman ideolojisi* (Orijinal eser 1932). Sol Yayınları.
- McLanahan, S. S., & Kelly, E. L. (1999). The feminization of poverty: Past and future. İçinde J. S. Chafetz (Ed.), *Handbook of the sociology of gender* (ss. 127–144). Springer.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). *Eğitim istatistikleri*. <https://istatistik.meb.gov.tr/> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public finance in theory and practice* (5th ed.). McGraw-Hill.
- Myers, D., & Diener, E. (1995). Kim mutlu? (Who is happy?). *Amerikan Psikoloji Derneği*, 6(1), 1–19.

- Nanda, V. P. (2006). Good governance: A catalyst to development. *Denver Journal of International Law and Policy*, 34(2), 257–272.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches* (7th ed.). Pearson.
- Nurdoğan, A. K., & Bayar Türkoğlu, H. T. (2023). Beşerî sermaye yatırımları ile iş gücü verimliliği ilişkisinin vektör otoregresyon modeli ile incelenmesi. *Verimlilik Dergisi*, 57(3), 425–438.
- Odabaşı, F. (2009). *Yoksullukla mücadelede istihdamın rolü* (Uzmanlık tezi). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/uzmanlik-tezleri/14-yoksullukla-mucadelede-istihdamin-rolu-ferhat-odabasi.pdf>
- OECD. (2023). Poverty rate (indicator). *OECD Statistics Database*. <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>
- Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu. (2024). *Sayılarla OSB'ler*. <https://osbuk.org/view/sayilarlaosb/osbliste.php> (Erişim tarihi: 18 Mayıs 2025)
- Oyen, E. (1992). Some basic issues in comparative poverty research. *International Social Science Journal*, 44(4), 615–626.
- Özel, M. (2015). Kentsel yoksulluk ve Türkiye'de yerel yönetimlerin işlevleri. *Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Dergisi*, 16, 155–181. <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36784/418968> (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2025)
- Özey, R. (2003). Yoksulluk coğrafyası. İçinde A. E. Bilgili & İ. Altan (Ed.), *Yoksulluk sempozyumu* (ss. x–y). Deniz Feneri Yayınları.
- Öztürk, M., & Altuntepe, N. (2008). Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587–1625. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179203> (Erişim tarihi: 18 Nisan 2025)
- Pavot, W., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction With Life Scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164–172.

- Prezza, M., Saraceno, C., & Saraceno, B. (2001). Sense of community and subjective well-being: An empirical investigation. *Social Indicators Research*, 54(1), 29–50.
- Purutçuoğlu, E., & Aksel, C. (2017). Engelli kadınların beden imajı algısı ile iş doyumunun belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 428–440.
- Ravallion, M. (1994). *Poverty comparisons*. Harwood Academic Publishers.
- Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Kasser, T., & Deci, E. L. (1996). All goals are not created equal: An organismic perspective on the nature of goals and their regulation. İçinde P. M. Gollwitzer & J. A. Bargh (Ed.), *The psychology of action: Linking cognition and motivation to behavior* (ss. 7–26). Guilford Press.
- Ryff, C. D. (1989). Mutluluk her şey midir, yoksa değil mi? Yaşamın anlamı üzerine incelemeler. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081.
- Sağlık Bakanlığı. (2024). *Sağlık istatistikleri yılı 2022*. <https://www.saglik.gov.tr/TR-103184/saglik-istatistikleri-yilligi-2022-yayinlanmistir.html> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Sallan Gül, S. (2005). Türkiye’de yoksulluğun kadınsılaşması. *Amme İdaresi Dergisi*, 38(1), 25–45.
- Samırkaş, M., & Bahar, O. (2013). *Turizm, yoksulluk ve bölgesel gelişmişlik farklılıkları*. Detay Yayıncılık.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2019). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE-2017)*. <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/ilce-sege-raporlari> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE-2022)*. <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/ilce-sege-raporlari> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Sevinç, M. Y., & Aktuğ, S. S. (2023). Nüfus artışının yol açtığı sorunlara küresel bakış. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 13–30. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2722578>

- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2024). *Bitlis ili sosyo ekonomik analiz raporu* [PDF]. DAKAKA. <https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/bitlis-sosyoekonomik-analiz-raporu.pdf>
- Standing, G. (2002). *Beyond the new paternalism: Basic security as equality*. Verso Books.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi* (O. Akınhay, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksulluk*. İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksulluk* (2. bs.). İletişim Yayınları.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal politika*. İmge Kitabevi.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020). *İklim değişikliği ve tarım*. <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20ve%20Tar%C4%B1m.pdf>
- Taşdemir, G. (2014). Yoksulluğun ruh sağlığı üzerine etkileri. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 74–88. <https://www.jhumansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/download/2681/1321/9167>
- Tejero, L. M. S., Seva, R. R., & Fadrilan-Camacho, V. F. F. (2021). Factors associated with work-life balance and productivity before and during work from home. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 63(12), 1065–1072.
- Tekir, S. (2019). Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nin kuruluşu ve erken cumhuriyet dönemindeki faaliyetleri (1920–1930). *Belgi Dergisi*, 2(18), 1301–1326. <https://doi.org/10.33431/belgi.547721>
- Tella, R. D., MacCulloch, R. J., & Oswald, A. J. (2003). The macroeconomics of happiness. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809–827.
- Temiz, N. (2008). Dünyada kronik yoksulluk ve önleme stratejileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. https://www.calismatoplum.org/wpcontent/uploads/2024/02/2008_17_temiz.pdf

- Ticaret Bakanlığı. (2024). *Faaliyet illerine göre istatistik tabloları*. <https://ticaret.gov.tr/data/6639d3ca13b876b26075ac38/Faaliyet%20%C4%B0ller%202024%20Haziran%20Verileri.xlsx/> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Tierney, B. (1970). *The crisis of church and state 1050–1300* (s. 15–17). University of Toronto Press.
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de yoksulluk ve yoksulluğun kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 277.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A survey of household resources and standards of living*. Penguin Books.
- Townsend, P., & Abel-Smith, B. (1965). *The poor and the poorest*. Occasional Papers on Social Administration, No. 17. G. Bell and Sons.
- Türk Patent ve Marka Kurumu. (2024). *Resmi istatistikler*. <https://www.turkpatent.gov.tr/istatistikler> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Türkiye Cumhuriyeti. (1976). *2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun*. Resmî Gazete, 10 Temmuz 1976, Sayı: 15642. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2022.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti. (1982). *İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun* (Kanun No: 2684). Resmî Gazete, 19 Haziran 1982, Sayı: 17729. <https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/kanunlar/2684-sayili-ilkogretim-ve-ortaogretimde-parasiz-yatili-veya-burslu-ogrenci-okutma-ve-bunlara-yapilacak-sosyal-yaridimlara-iliskin-kanun.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti. (1986). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu* (Kanun No: 3294). Resmî Gazete, 14 Haziran 1986, Sayı: 19134. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19134.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti. (2004). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun* (Kanun No: 5263). Resmî Gazete, 9 Aralık 2004, Sayı: 25665. <https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/sosyal-yaridimlasma-ve-dayanisma-genel-mudurlugu-teskilat-ve-gorevleri-hakkinda-kanun-25665-5263>

- Türkiye Cumhuriyeti. (2005). *Engelliler Hakkında Kanun* (Kanun No: 5378). Resmî Gazete, 7 Temmuz 2005, Sayı: 25868.
<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/engelliler-hakkinda-kanun-5378>
- Türkiye Cumhuriyeti. (2011). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname* (KHK No: 633). Resmî Gazete, 8 Haziran 2011, Sayı: 27958 (Mükerrer).
<https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanliginin-teskilat-ve-gorevleri-hakkinda-kanun-hukmunde-kararname-2>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *Yoksulluk ve yaşam koşulları istatistikleri, 2022*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Dünya Nüfus Günü, 2023*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2023-49688>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024a). *Bölgesel istatistikler*.
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=tr> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024b). *İl düzeyinde işgücü istatistikleri, 2023*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Duzeyinde-Isgucu-Istatistikleri-2023-53838&dil=1> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024c). *Yoksulluk ve yaşam koşulları istatistikleri, 2024*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2024-53714> (Erişim tarihi: 7 Mayıs 2025)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024d). *Yaşam memnuniyeti araştırması, 2024*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yasam-Memnuniyeti-Arastirmasi-2024-53722>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024e). *İstatistiklerle aile, 2024*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-49683>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024f). *Gelir dağılımı istatistikleri, 2023*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023>

- Uğurlu, N., & Sayıl, M. (2009). Üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 119–127.
- United Nations Development Programme. (1997). *Human development report 1997*. Oxford University Press.
- United Nations Development Programme. (2016). *Human development report 2016: Human development for everyone*. UNDP.
- Ustabaşı Gündüz, D., & Çifçi, H. K. (2021a). Yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının karşılaştırılması: G20 ülkeleri ve Türkiye. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1–50. <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-file/49014>
- Ustabaşı Gündüz, D., & Çifçi, H. K. (2021b). Yetişkin bireylerde aile bütünlük duygusunun yaşam doyumu üzerindeki etkisi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 490–507. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1123493>
- Ünlütürk Ulutaş, Ç., & Ecevit, Y. (2012). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların yaşam memnuniyeti: Ankara ili örneği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 53–69.
- Van Cauter, E., & Leproult, R. (2016). Sleep regulation and metabolism. *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America*, 45(3), 461–476.
- Van Oorschot, W. (2006). Making the difference in social Europe: Deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy*, 16(1), 23–42.
- Weber, M. (1993). *Sosyoloji yazıları* (T. Parla, Çev.). Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Wood, E. M. (2002). *The origin of capitalism: A longer view*. Verso.
- World Bank. (2022, May 2). Fact sheet: An adjustment to global poverty lines. <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines>

- Yetim, A. C. (2005). Ereksel kuramlar ve öznel iyi oluş (Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Açık Erişim Tez Arşivi.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişilerarası ilişkilerde yaşam doyumu* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4(4), 49–58.
- Yükseköğretim Kurulu. (2024). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 28 Mart 2025)
- Yüksel, D. (2022). Kırsal alanlarda sosyal kalkınma ve sosyal hizmet ilişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(57), 745–773. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2064611>

EKLER

Ek-1

(EK 1)

T.C.
AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : E-84459573-605.01-12354210

01.08.2024

Konu : Veri Toplama (Leyla GÜLMEZ)

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Bitlis Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (Personel ve Eğitim Hizmetleri Birimi)Ynün
12.07.2024 tarihli ve 12114609 sayılı yazısı.

Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Leyla GÜLMEZ'in, "SED Hizmeti Alan Ailelerin Yaşam Doyumlarının İncelenmesi: Bitlis İli Örneği" başlıklı tez çalışmasını, Bitlis Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Sosyal Hizmet Merkezinde gerçekleştirmeye talebi, yazınız ekindeki Makam Oluru ile uygun görülmüştür.

Başkanlığınız aile.gov.tr/eydb adresinde duyurular bölümünde "Bilimsel Araştırma Taleplerinde Bulunacakların Dikkat Edecekleri Hususlar" başlığı altında bulunan taahhütnamenin imzalatılması; araştırmanın yazınız ekinde bulunan Makam Olurunda ve taahhütname metninde belirtilen koşullar çerçevesinde yürütülmesi hususunda;

Gereğini rica ve bilgilerinize arz ederim.

Hüseyin KAYA

Bakan a.
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanı

Ek: Makam Oluru (1 Sayfa)

Dağıtım:

Gereği:

BİTLİS VALİLİĞİNE (Bitlis Aile ve Sosyal
Hizmetler İl Müdürlüğü)

Bilgi:

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne

Ek-2

Evrak Tarih ve Sayısı: 03.05.2024-E.133690

(EK2)

T.C.
BITLİS EREN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik İlkeleri ve Etik Kurulu

Sayı : E-84771431-050.04-133690

03.05.2024

Konu : Etik Kurulu Kararı (2024-04)

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 15.04.2024 tarihli 131908 sayılı dilekçeniz.

İlgide kayıtlı dilekçeniz gereği, "Sosyal ve Ekonomik Destek Alan Ailelerin Yaşam Doyumlarının İncelenmesi: Bitlis İli Örneği" adlı çalışmalarının Üniversitemiz Etik İlkeleri ve Etik Kurulunun 2024/04-9 ve E.5344 sayılı kararıyla uygun görülmüştür (Doç. Dr. Celal İNCE oylamaya katılmamıştır.). Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Doç. Dr. Serhat TEK
Kurul Başkanı

“Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti Alan Ailelerin Yaşam Doyumunun İncelenmesi: Bitlis İli Örneği” Anket Formu

ANKET SORULARI

1.Cinsiyetiniz ?

1-() Kadın 2-() Erkek

2.Yaşınız ?

1-() 18-25 4-() 46-55

2-() 26-35 5-() 56-65

3-() 36-45 6-() 65 ve üzeri

3.Eğitim/Öğrenim durumunuz?

1-() Okur-yazar değil 5-() Lise

2-() Okur Yazar 6-() Önlisans-Lisans

3-() İlkokul

4-() Ortaokul

4.Mesleğiniz?

() Sigortalı çalışan

() İşsiz

() Gündelik işlerde çalışan

5. Medeni haliniz?

1-() Resmi nikahlı evlilik

2-() Dini nikahlı evlilik

3-() Boşanmış-boşanma sürecinde

4-() Eşi vefat etmiş

6.Boşanmış veya boşanma sürecinde iseniz nedeni nedir?

1-() Sorumsuzluk

2-() Şiddet

3-() Ekonomik nedenler

4-() Alkol-kumar

5-() Madde bağımlılığı

6-() Aldatma

7-() Diğer (Belirtiniz).....

7.Hanede sizinle birlikte kaç kişi yaşamaktadır?

1-() 1-2

2-() 3-4

3-() 5- 6

4-() 7 ve üzeri

8.Kaç çocuğunuz var?

1-() 1 5-() 5

2-() 2 6-() 6 ve üstü

3-() 3

4-() 4

9.Eğitim/öğretime devam eden çocuğunuz var mı?

1-() yok 5-() Dört

2-() Bir 6-() Beş ve üzeri

3-() İki

4-() Üç

10.Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadar?

1-() 0-6000 TL

2-() 6001-12000

3-() 12001-16000

4-() 16001 ve üzeri

11.Oturduğunuz ev?

- 1-() Apartman dairesi 2-() Bodrum kat
3-() Gecekondu 4-() Müstakil ev

12.Evinizin mülkiyet durumu nedir?

- 1-() Kendimize ait 4-() Diğer..
2-() Kira
3-() Aileme ait

13.Oturdüğunuz ev "kira" ise aylık kira miktarı ne kadar?

- 1-() 0-2000 TL
2-() 2001-4000 TL
3-() 4001-6000 TL
4-() 6001-ve Üzeri

14.Kira bedelini ne şekilde ödüyorsunuz?

- 1-() Kendi imkanlarımla 2-() Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetiyle
3-() Ailemin desteğiyle 4-() SYDV desteğiyle
5-() Diğer (Belirtiniz).....

15.Evinizi ısıtmada ne tür yakıt kullanıyorsunuz?

- 1-() Odun-Kömür 2-() Doğalgaz 3-() Diğer (Belirtiniz).....

16.Faturalarınızı ne şekilde ödüyorsunuz?

- 1-() Kendi imkanlarımla
2-() Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetiyle
3-() Ailemin desteğiyle
4-() SYDV desteğiyle
5-() Diğer (Belirtiniz).....

17.SED ' e ihtiyaç duymanızın nedeni/nedenleri

- 1-() İşsizlik
2-() Ebeveyn kaybı
3-() Sağlık problemleri
4-() Eş kaybı
5-() Boşanma
6-() Eşin cezaevinde bulunması
7-() Çocuğun yakını tarafından bakılması

18.SED hizmetini ne kadar süredir almaktasınız?

- 1-() 0-1 yıl
2-() 2-3 yıl
3-() 4-5 yıl
4-() 6 yıl ve üzeri

19.SED ile çocuğunuzun tüm ihtiyaçlarını karşılayabiliyor musunuz?

- 1-() Evet 2-() Hayır

20.SED süresince psikolojik destek aldınız mı?

- 1-() Destek aldım
2-() Destek almadım
3-() Destek almadım ama ihtiyaç duyuyorum

21. Sigortalı bir işte çalışıyor musunuz?

- 1-() Evet 2-() Hayır

22.Eğer çalışmıyorsanız nedenini belirtiniz?

- 1-() Çalışmak istemiyorum
2-() İş bulamıyorum
3-() Bakmakla yükümlü olduğum kişiler var (Küçük çocuklar, yaşlı, hasta vb.)
4-() Sosyal ve Ekonomik destek yeterli oluyor.

5-() Hastalık

23. Başka yardım aldığınız kurum/kuruluş var mı?

1-() Evet

2-() Hayır

24. Son 1 (bir) yıl içerisinde yardım kuruluşlarından ne tür yardım aldınız?

1-() Gıda

2-() Giyecek

3-() Yakacak

4-() Nakit para

5-() Diğer (belirtiniz).....

	Kesinlikle katılıyorum(5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle katılmıyorum (1)
SED ihtiyaçlarımı karşılamaktadır.					
SED aldığım sürece çalışmama gerek yoktur.					
SED' in devamlı olması gerekir.					
SED hizmetini çocuğumun bakım ve ihtiyaçları için kullanıyorum.					
SED hizmeti yaşam kalitemi arttırmıştır.					
SED hizmeti çocuklarımın akranları ile eşit düzeyde eğitim almasını sağlamaktadır.					
SED çocuğumun Sosyal aktivitelerini yerine getirmesinde yardımcı olmaktadır.					

YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki cümlelerin sizin hayatınıza ne kadar uyduğunu, denk gelen rakamı daire (O) içine alarak belirtiniz.

1 Hiç uygun Değil

2 Biraz uygun

3 Orta derecede uygun

4 Oldukça uygun

5 Tamamen uygun

1. Birçok bakımdan hayatım idealime yakın	1	2	3	4	5
2. Yaşam koşullarım mükemmel.	1	2	3	4	5
3. Hayatımdan memnunum	1	2	3	4	5
4. Şimdiye kadar hayatımda istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5
5. Eğer hayatımı yeniden yaşasaydım, hemen hiçbir şey, değiştirmezdim.	1	2	3	4	5